

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT

Mari-Liis Mürsepp

KATSELISED MEETODID MODAALADVERBIDE EVIDENTSIAALSUSE
JA EPISTEMILISE MODAALSUSE UURIMISEL

Magistritöö

Juhendaja professor Renate Pajusalu

Tartu 2015

Sisukord

1. SISSEJUHATUS	5
1.1. Taust	5
1.2. Uurimisküsimused ja hüpoteesid	6
1.3. Meetod ja materjal	9
2. MODAALSUS JA EVIDENTSIAALSUS	11
2.1. Modaalus ja episteemiline modaalus.....	11
2.2. Modaalus ja intersubjektiivsus.....	14
2.3. Evidentsiaalsus	17
3. KEELEKASUTUSE UURIMINE JA KATSELISED MEETODID.....	20
3.1. Keelekasutuse uurimine.....	20
3.2. Katselised meetodid	22
4. UURIMISMEETOD	24
4.1. Pilootkatsed	24
4.2. Meetod modaaladverbide <i>nähtavasti, nähtavalt, kuuldavasti ja kuuldavalt</i> tõlgenduse uurimiseks	27
4.2.1. Katses kasutatud katsetüübid.....	27
4.2.2. Valim.....	29
4.2.3. Katsesse valitud laused	31
5. MODAALADVERBIDE <i>NÄHTAVASTI, NÄHTAVALT, KUULDAVASTI JA</i> <i>KUULDAVALT TÕLGENDUS</i>	33
5.1. Modaaladverbi <i>nähtavasti</i> tõlgendus	36
5.2. Modaaladverbide <i>nähtavalt, vaevunähtavalt ja silmnähtavalt</i> tõlgendus	40
5.3. Modaaladverbi <i>kuuldavasti</i> tõlgendus	51
5.4. Modaaladverbide <i>kuuldavalt, vaevukuuldavalt ja kõrvkuuldavalt</i> tõlgendus	55

6. MODAALADVERBIDE VALIKU MÕJUTAJAD	63
6.1. Modaaladverbide valikut enim mõjutanud keelendid	64
6.1.1. Substantiivi <i>silm</i> mõju modaaladverbi <i>nähtavalt</i> valimisele	64
6.1.2. Substantiivi <i>hääl</i> mõju modaaladverbi (<i>vaevu/kõrv</i>) <i>kuuldavalt</i> valimisele	66
6.1.3. Kaudse kõneviisi mõju modaaladverbi <i>kuuldavasti</i> valimisele	67
6.1.4. Deskriptiivverbi mõju modaaladverbi (<i>vaevu/kõrv</i>) <i>kuuldavalt</i> valimisele.....	69
6.1.5. Nähtava olukorra mõju modaaladverbi <i>silmnähtavalt</i> valimisele.....	71
6.2. Modaaladverbide valikut mõnevõrra mõjutanud keelendid	74
6.2.1. Nähtava olukorra ja põhjendusmehhanismi mõju modaaladverbi <i>silmnähtavalt</i> valimisele.....	74
6.2.2. Universaalse emotsiooni mõju modaaladverbi <i>silmnähtavalt</i> valimisele .	77
6.2.3. Modaaladverbi <i>silmnähtavalt</i> mõju modaaladverbi <i>kõrvkuuldavalt</i> valimisele	79
6.2.4. Universaalsete emotsioonide sekka mittekuuluvate psüühiliste protsesside mõju modaaladverbi <i>silmnähtavalt</i> valimisele.....	80
6.2.5. Kindla kõneviisi mõju modaaladverbi <i>kuuldavasti</i> valimisele	82
6.3. Modaaladverbide valikut vähim mõjutanud keelendid	84
6.3.1. Kujundlike väljendite mõju modaaladverbi (<i>vaevu/kõrv</i>) <i>kuuldavalt</i> valimisele.....	84
6.3.2. Tingiva kõneviisi mõju modaaladverbi <i>kuuldavasti</i> valimisele.....	86
6.3.3. Põhjendusmehhanismi mõju modaaladverbi <i>nähtavasti</i> valimisele.....	88
6.3.4. Põhjendusmehhanismi puudumise mõju modaaladverbi <i>nähtavasti</i> valimisele.....	90
7. MODAALADVERBIDEGA NÄHTAVASTI, NÄHTAVALT, KUULDAVASTI JA KUULDAVALT ESINEV INTERSUBJEKTIIVSUS	93

Kokkuvõte.....	98
Kirjandus.....	102
Experimental methods used for researching epistemic modality and evidentiality of modal adverbs. Summary.....	104
Lisad	
Lisa 1. Esimene pilootkatse.....	105
Lisa 2. Teine pilootkatse.....	113
Lisa 3. Ekraanitõmmis internetiküsitlusest, 1. variant.....	118
Lisa 4. Ekraanitõmmis internetiküsitlusest, 2. variant.....	130
Lisa 5. Väljatrükina esitatud küsitlus, 1. variant.....	142
Lisa 6. Väljatrükina esitatud küsitlus, 2. variant.....	149

1. SISSEJUHATUS

1.1. Taust

Siinne magistritöö kuulub semantika valdkonda. Töö fookuses on episteemilist modaalsust ja evidentsiaalsust väljendavad modaaladverbid *nähtavasti*, *nähtavalt*, *kuuldavasti* ja *kuuldavalt*. Täpsemalt püütakse katseliste meetodite abil välja selgitada, milliseid nimetatud modaaladverbide keelekasutajad eri kontekstides teistele eelistavad ning kuidas keelekasutajad neid tõlgendavad. Lisaks modaaladverbidele *nähtavasti*, *nähtavalt*, *kuuldavasti* ja *kuuldavalt* analüüsitakse nendega moodustuvaid liitadverbe *silm(a)nähtavalt*¹, *kõrvkuuldavalt*, *vaevunähtavalt* ja *vaevukuuldavalt*.

Töö on järg 2013. aasta kevadel kaitstud bakalaureusetööle, milles autor analüüsis nelja modaaladverbi tähendust korpuseanalüüsi abil (Müürsepp 2013). Magistritöö põhieesmärk on katseliste meetodite abil välja selgitada, kuidas keelekasutajad modaaladverbide *nähtavasti*, *nähtavalt*, *kuuldavasti* ja *kuuldavalt* ning neid sisaldavate liitadverbide tähendust tõlgendavad.

Nimetatud modaaladverbid on vaatluse all põhjusel, et nad kõik vihjavad võimalusele lauses esitatut nägemis- või kuulmismeelega tajuda. Adverbide *nähtavalt* ja *kuuldavalt* ainus tähendus ongi “Eesti keele seletava sõnaraamatu” (EKSS) järgi nägemis- (*nähtavalt*) ja kuulmismeelega (*kuuldavalt*) tajumine (EKSS II 2009). Seevastu adverbid *nähtavasti* ja *kuuldavasti* võivad lisaks olukorra otsesele nägemisele või kuulmisele väljendada ka muud. Adverbi *nähtavasti* üks tähendus on ka „küllap, arvatavasti, tõenäoliselt” (EKSS II 2009). Selles tähenduses pole adverb *nähtavasti* vähemalt sõnaraamatu andmeil enam kuigi palju seotud võimega olukorda otseselt nägemismeelega tajuda.

---

¹ Normeeritud vorm on *silmanähtavalt* (ÕS 2013). Ometi esines eesti kirjakeele tasakaalus korpusest saadud analüüsitavates lausetes rohkem kuju *silmnähtavalt*. Seetõttu on edaspidi jäädud korpuses enam esinenud keelekuju *silmnähtavalt* juurde.

Adverbi *kuuldavasti* peamine tähendus on aga mingi heli otsese kuulmise asemel hoopis „kuulu järgi, nagu räägitakse, nagu kuulukse, nagu on kuulda” (EKSS II 2009). Kuigi kellegi räägitut on samuti võimalik ise kuulumise abil kuulda, ei ole kellegi kaudu info saamine alati kuulmine. Otsene kuulmine on näiteks see, kui kuulatakse ise, kuidas laps (näiteks kõrvaltoas) nutab. Modaaladverbi *kuuldavasti* põhitähendus aga oleks selle näite puhul see, kui keegi on (näiteks lapse emale) rääkinud, et laps nuttis, kui teda kodus polnud. Seega väljendab adverb *kuuldavasti* oma põhitähenduses otsese kuulmise asemel info vahendamist kellegi kaudu.

Magistritöös vaetakse ka erinevate katseliste meetodite positiivseid ja negatiivseid külgi kõnealuse teema uurimiseks. Töö käigus püütakse leida erinevate katseliste meetodite seast sobivaim(ad) meetod(id), mis lubaks analüüsida kõige usaldusväärsemal moel keeleteadlaste valikuid ja tõlgendusi uuritavate adverbide osas. Lisaks analüüsib autor modaaladverbidega *nähtavasti*, *(silma/vaeva)nähtavalt*, *kuuldavasti* ja *(kõrv/vaeva)kuuldavalt* koos esinevat intersubjektiivsust.

1.2. Uurimisküsimused ja hüpoteesid

Töös leitakse vastused järgmistele küsimustele:

- Millised modaaladverbid uuritavatest tunduvad kolmes eri vanuserühmas keeleteadlastele episteemilise modaalsuse ja evidentsiaalsuse väljendamiseks eri kontekstides kõige loomulikumad?
- Mis mõjutab keeleteadlaste valikuid? Kas ja kuidas mõjutavad neid autori bakalaureusetöös (Müürsepp 2013) leitud episteemilise modaalsuse ja evidentsiaalsuse tähendust tugevdavad ja nõrgendavad keelendid (nt sõna *hää* esinemine lauses, tingiv ja kaudne kõneviis jne)?
- Millised katselised meetodid sobivad kõige paremini, uurimaks, kuidas keeleteadlased modaaladverbide tähendust tõlgendavad?
- Mil määral esinevad töös analüüsitud modaaladverbid intersubjektiivses kontekstis?

Korpuseanalüüsist selgus, et modaaladverb *kuuldavalt* väljendab otsest evidentsiaalsust – sellega antakse edasi millegi otsest esmajärgulist kuulmist. Selgus ka, et otsest evidentsiaalsust sisaldavad laused on kõige suurema tõekindlusega. Kui kõneleja/kirjutaja on midagi ise otseselt kuulnud, peab ta seda kindlaks. (Müürsepp 2013) Enne korpuseanalüüsi võis arvata, et sama kehtib modaaladverbi *nähtavalt* puhul. Modaaladverb *nähtavalt* väljendaski autori bakalaureusetöös otsest evidentsiaalsust, adverb *silmnähtavalt* aga hoopis järelduslikku evidentsiaalsust (Müürsepp 2013). Kuna adverbiga *nähtavalt* tehtud korpusepäring andis vastuseks rohkem lauseid adverbiga *silmnähtavalt* ja autori bakalaureusetöös (Müürsepp 2013) liitadverbe eraldi ei analüüsitud, saigi modaaladverb *nähtavalt* seetõttu järeldusliku evidentsiaalsuse tõlgenduse.

Lisaks adverbile *silmnähtavalt* väljendab järelduslikku evidentsiaalsust modaaladverb *nähtavasti* (Müürsepp 2013). Järeldusliku evidentsiaalsuse puhul pole võimalik lauses väidetud olukorda otseselt näha. Näiteks võib öelda, et keegi on *heldinud*, aga selles ei saa olla päris kindel, sest tegu on nähtamatu meeleseisundiga. Siiski on võimalik kellegi *heldimist* teatud väliste märkide põhjal (nt naeratus) järeldada. Järelduslikku evidentsiaalsust sisaldavad laused on keskmise tõekindlusega (Müürsepp 2013). Kuigi olukorda (nt kellegi *heldimist*) pole võimalik otseselt näha, tugineb järeldusliku evidentsiaalsuse puhul järeldus sageli silmaga nähtavatele märkidele. Näiteks saame näha kedagi naeratamas ja sellest tema *heldimist* järeldada. Silmaga nähtavatele märkidele tuginevad tavaliselt adverbiga *silmnähtavalt* esitatud järeldused. Modaaladverbi *nähtavasti* võib aga tihti kasutada ka siis, kui järeldus tehakse mittevisuaalsete märkide põhjal.

Modaaladverb *kuuldavasti* annab edasi vahendavat evidentsiaalsust, kelleltki kuulnud infot. Sündmust ei tunnista ise otseselt nägemis- või kuulmismeele abil ega tehta isegi mittenähtava kohta nähtavate märkide põhjal järeldusi. Kelleltki kuulnud info puhul

oleneb selle tõeväärtus suures osas sellest, kui palju kuulaja/lugeja infoallikat usaldab. Kuna info on seetõttu ebakindel, omab adverb *kuuldavasti* kõige väiksemat tõekindlust. (Müürsepp 2013)

Seda ja teisi autori bakalaureusetöö (Müürsepp 2013) tulemusi arvesse võttes ning teemakohasele kirjandusele tuginedes on püstitatud järgmised hüpoteesid:

- Modaaladverbidega *nähtavalt* ja *kuuldavalt* tähistatakse otsest evidentsiaalsust ja neid modaaladverbe sisaldavad laused on keelekasutajate jaoks kõige tõekindlamad.
- Modaaladverbid *nähtavasti* ja *silmnähtavalt* annavad edasi järelduslikku evidentsiaalsust ja on keelekasutajate jaoks keskmise tõekindlusega.
- Modaaladverb *kuuldavasti* väljendab vahendavat evidentsiaalsust ja tundub keelekasutajatele kõige vähem tõekindlana.
- Modaaladverbiga *nähtavalt* kirjeldatakse mõnikord ka olukordi, mida tegelikult pole võimalik näha ja modaaladverbiga *kuuldavalt* tegelikkuses kuulmatut (nt emotsioone).
- Modaaladverbi *nähtavalt* kasutust soodustab katselises olukorras see, kui lauses on nimetatud nägemist võimaldav meelelund (silm(ad)).
- Deskriptiivverbid (nt *vulisema*, *vigisema*) panevad keelekasutaja katselises olukorras valima modaaladverbide seast otsesele kuulmisele viitava modaaladverbi *kuuldavalt*.
- Kaudne ja tingiv kõneviis soodustavad katselises olukorras modaaladverbi *kuuldavasti* kasuks otsustamist
- Modaaladverbi *nähtavasti* kasuks otsustamist soodustab katselises olukorras see, kui lauses või selle lähiümbruses on põhjendus, mis järeldusmehhanismi käivitab (nt *Midagi peab ju katsuma teha, olgugi see silmnähtavalt tühi töö. Koolimaja põleb nagu takukoonal.*)

Seda, kuidas katseisikud analüüsitavaid modaaladverbe tajuvad, on pärast tulemuste analüüsi põgusalt võrreldud samal teemal läbi viidud korpuseanalüüsi tulemustega (Müürsepp 2013). Korpuses esines lauseid, mille episteemilist modaalsust ja evidentsiaalsust oli ülejäänud lausetest keerulisem analüüsida. Seetõttu loodeti, et katseisikute abil õnnestub ka raskesti tõlgendavate juhtumite osas rohkem selgust saada.

1.3. Meetod ja materjal

Uurimisküsimustele vastuse saamiseks on töös kasutatud katset, mis koosneb 2 eri katsetüübist (moodustus- ja arusaamiskatsest). Sobivate katsetüüpide ni jõuti kahe pilootkatse läbiviimise teel ja teemakohasele kirjandusele toetudes. Katses kasutatud laused on saadud eesti kirjakeele tasakaalus korpusest (EKTK). Bakalaureusetöös analüüsis töö autor omaenda intuitsioonile tuginedes 357 korpuselauset (Müürsepp 2013). Siinse magistritöö jaoks valiti neist välja 26, mis jagati katse lihtsustamiseks 2 katsevariandi vahel võrdselt pooleks. Nii jäi mõlemasse varianti 13 lauset. (Lause valimise põhimõttest on lähemalt kirjutatud peatükis 4.2.3.)

Kõigist katsesse valitud lausetest oli töö autor eemaldanud modaaladverbi (*nähtavasti, nähtavalt, kuuldavasti, kuuldavalt, silmnähtavalt, kõrvkuuldavalt, vaevukuuldavalt*)². Katse 1. osas tuli keelekasutajatel täita lünk nende arvates sobivaima modaaladverbiga pakututest. Lisaks pidid katseisikud iga lause all oma valikut lühidalt põhjendama. Nimetatud modaaladverbide valikusse lisandus modaaladverb *vaevunähtavalt*. Kuigi seda originaallausetes ei esinenud (ja keelehooldeallikad sõna *vaevunähtavalt* ei tunnista), lisati adverb valikusse selleks, et modaaladverbil *vaevukuuldavalt* oleks nägemisega seotud analoog. Muuhulgas sooviti näha, kuivõrd keelekasutajad sellist sõna aktsepteerivad.

---

² Kuna autori bakalaureusetöös (Müürsepp 2013) analüüsitud lausetes kombineerus modaaladverbidega ka liitosiseid, sisaldasid mõned katsesse valitud laused liitadverbe.

Katse 2. osas oli keelekasutajate ülesanne hinnata teatud tunnuste olemasolu samades lausetes (kas lauses väljendatu on oma silmaga nähtav, kuuldav, kellegi vahendusel saadud info või näitab midagi muud; ning kui tõenäolisena lauses esitatud info mõjub). (Tunnuste valiku põhimõtet on tutvustatud peatükkides 4.1 ja 4.2.1.)

Kokku uuriti 36 inimese keelelisi valikuid ja nende valikute tõlgendusi. Katseisikud kuulusid kolme vanuserühma: 1) 20–40-aastased, 2) 40–60-aastased ja 3) 60–80-aastased keelekasutajad. Igast vanuserühmast analüüsiti 12 inimese vastuseid. Valimi leidmiseks kasutati kaht meetodit. Esimese meetodi puhul lisati katse link sotsiaalmeediasse ja esitati avalik üleskutse katset sooritada. Kuigi sel teel leitud katseisikute seas leidis ka alla 20-aastaseid, on analüüsitud vaid huvi keskmes olevate vanuserühmade esindajate vastuseid.

Sotsiaalmeedia abil saadi vastused kahe noorema vanuserühma esindajatelt. Vanimasse vanuserühma katseisikute leidmiseks kasutati lumepallivalimit (*snowball sampling*). See tähendab, et leiti mõned inimesed, kes vastasid vajalikele tingimustele (kuulusid uuritavatesse vanuserühmadesse, olid nii nais- kui ka meessoos esindajad). Seejärel pidid katseisikud katse edastama järgmistele samasse vanuserühma kuuluvatele keelekasutajatele.

Mõlemad katsevariandid olid katseisikute mugavuse huvides ja katse kiiremaks edastamiseks viidud interneti (vt lisa 3, 4). Internetis täitsid katset nooremate vanuserühmade esindajad (20–40-aastased ja 40–60-aastased) esindajad (kel oli võimalus arvutit kasutada). Vanimate katseisikute jaoks (60–80-aastased) valmistati ette väljatrükitud katsevariandid (vt lisa 5, 6).

2. MODAALSUS JA EVIDENTSIAALSUS

2.1. Modaalus ja episteemiline modaalus

Modaalus on keeleline kategooria, millega hinnatakse võimalikkust (Uuspõld 1989: 468). Mati Ereli sõnul on modaalus „kõneleja hinnang situatsiooni võimalikkuse või vajalikkuse / paratamatuse kohta” (Erelt 2013: 106).

Johan van der Auwera ja Vladimir A. Plungian on defineerinud modaaluse seotuse kaudu võimalikkuse ja vajalikkusega. Nad on arvanud, et võimalikkus ja vajalikkus käivad paaris ning kuuluvad koos neljale väljale. Neist esimene väli on **osalejasisene modaalus**, mis on seotud sündmustes osaleja endaga. Sel väljal tähendab võimalikkus, et osaleja oskab midagi teha, ning vajalikkus, et osaleja tunneb sisemist vajadust midagi teha (näiteks magada). (Auwera, Plungian 1998: 80) Võimalikkus ja vajalikkus kuuluvad ka **osalejavälise modaaluse** väljale, mis pole enam seotud osaleja enda võimete või vajadustega, vaid temast väljapoole jäävate tingimustega (Auwera, Plungian 1998: 81). Selle näiteks võib tuua konstrueeritud laused *Piimapakki tuleb kahest kohast avada* (vajalikkus) ja *Piimapakki saab kahest kohast avada* (võimalikkus).

Osalejavälise modaaluse üks alaliike on **deontiline modaalus**. Sellega tähistatakse osalejast väljapoole jäävaid tingimusi (nt teised inimesed, normid), mis teda sündmustes osalemiseks kohustavad või tal sündmustes osaleda lubavad. (Auwera, Plungian 1998: 81) Näiteks võib tuua laused *Sa võid selle ära süüa* (keegi lubab kellelgi midagi teha) või *Sa pead selle ära sööma* (keegi kohustab kedagi midagi tegema).

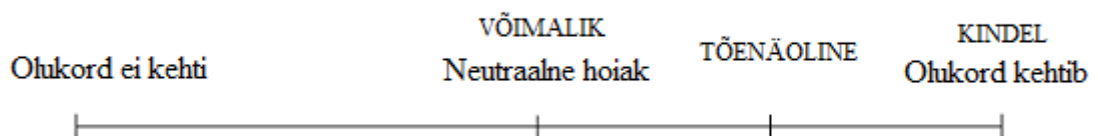
Viimane väli, kus esinevad nii võimalikkus kui ka vajalikkus, on **episteemiline modaalus**. Episteemiline modaalus näitab, kuidas kõneleja hindab mingit propositsiooni (asjade seis maailmas) – kas see on tema arvates tõenäoline või

ebakindel. Sealjuures hõlmab episteemiline modaalsus tervet propositsiooni. (Auwera, Plungian 1998: 81, 82) Eesti keele modaalväljendeid kirjeldades tugineb Mati Erelt Auwera ja Plungiani modaalsuse käsitlusele, jagades selle **episteemiliseks** ja **mitte-episteemiliseks modaalsuseks**. Episteemiline modaalsus on „kõneleja hinnang situatsiooni kui terviku esinemise tõenäosuse kohta“ (Erelt 2013: 114). Mitte-episteemiline modaalsus jaguneb aga omakorda **osalejasiseseks** (ehk **dünaamiliseks**) **modaalsuseks** ja **osalejaväliseks** (ehk **deontiliseks**) **modaalsuseks**. (Erelt 2013: 106)

Varasem eesti keele modaalsete vahendeid kirjeldav Ellen Uuspõllu käsitlus jagab modaalsuse kolmeks alaliigiks. **Dünaamilise modaalsusega** lause väljendab kellegi võimelisust millegi tegemiseks, **deontilise modaalsusega** lause näitab lubatavust või kellegi kohustatust midagi teha. **Episteemilise modaalsusega** lause väljendab tõenäosust. (Uuspõld 1989: 468) Dünaamilist modaalsust väljendab näiteks lause *Mari ei suuda basseini lõppu ujuda*. Lause *Mari peab basseini lõppu ujuma* sisaldab deontilist modaalsust ning episteemilist modaalsust väljendab lause *Võib-olla ujub Mari basseini lõppu*. Seega väljendatakse episteemilise modaalsusega oma arvamust öeldu tõenäosuse kohta (Uuspõld 1989: 469). Järgnevalt ongi rohkem keskendunud töös uuritavale episteemilisele modaalsusele.

Termin „episteemiline“ on tuletatud kreekakeelsest sõnast, mis tähendab „teadmist“ (Lyons 1977: 793). Eesti kirjakeele episteemilised partiklid pole lausetes grammatiliselt kohustuslikud. Nad on „leksikaalselt pigem tühjad üksused“, mis on siiski olulised selleks, et anda edasi kõneleja suhtumist või hinnanguid (Valdmets, Habicht 2013: 215, 217–218). Siinse magistritöö jaoks analüüsitud materjalist võib tuua näiteks lause *Briti kaubamärk on soliidne, sealtkandist pärit kunstitoodet oleksid kuuldavasti isegi Tallinna linnapea ja tema sõbrad nõus tarbima*. Lause oleks vastuvõetav ka ilma modaaladverbina *kuuldavasti*. Siiski kaoks modaaladverbi *kuuldavasti* ärajätmisega viide sellele, et kõneleja pole öeldus päris kindel, vaid on esitatud infot kelleltki kuulnud.

Episteemilise modaalsusega hinnatakse, kui tõenäoline on, et mingi sündmuste seisund (või osa sellest) on tõsi, on kunagi tõsi olnud või saab tõeks. See tõenäosushinnang paigutub episteemilisele skaalale, mille ühes otsas on kindlus, et selline olukord kehtib, keskel neutraalne seisund ning teises otsas arvamus, et olukord ei kehti. (Nuyts 2001a: 22)

Joonis 1. Tõenäosushinnangute episteemiline skaala

Oma episteemilise modaalsuse käsitluses on tõenäosushinnangute skaalale paigutumist maininud ka teised. John Lyonsi järgi võib näiteks inglise keeles väljendada vähemalt kolme erinevat tõenäosusastet, mida esindavad sõnad *kindlasti* (*certainly*), *tõenäoliselt* (*probably*) ja *võib-olla* (*possibly*) (Lyons 1977: 800). Seda käsitlust on osaliselt järgitud ka siinse magistritöö katse 2. ossa tunnuste valimisel (vt pkt 4.1 ja 4.2.1).

Uuspõld on tõenäosuse hindamiseks kasutanud protsente. Tõenäoline on lausesisu siis, kui selle tõenäosus on üle 50%; võimalik juhul, kui tõenäosus on 50%; ning vähetõenäoline, kui tõenäosus on vähem kui 50%. (Uuspõld 1989: 469) Siinse töö autor leidis oma bakalaureusetöös, et huvialustest modaaladverbidest väljendavad suurimat tõenäosust modaaladverbid *nähtavalt* ja *kuuldavalt* (üle 50%). Keskmist tõenäosust annavad edasi modaaladverbid *nähtavasti* ja *silmnähtavalt* (50%) ning vähimat tõenäosust modaaladverb *kuuldavasti* (alla 50%). (Müürsepp 2013)

Kees Hengeveld on kasutanud **epistemoloogilise modaalsuse** mõistet, mis langeb kokku episteemilise modaalsuse määratlusega. Ka epistemoloogilise modaalsusega väljendab kõneleja seda, kui tõenäoline tema arvates propositsioon on.

Epistemoloogiline modaalsus jaguneb kaheks: **subjektiivseks modaalsuseks** ja **evidentsiaalideks**. Subjektiivse modaalsuse abil väljendab kõneleja oma hinnangu tüüpi ja seda, kui tugeva hinnanguga on tegu. Evidentsiaalide abil nähtub, mil viisil kõneleja mingist propositsioonist teadlikuks sai. Mõlema epistemoloogilise modaalsuse alatüübi puhul on tähtis propositsioonis sisalduv informatsiooniallikas, milleks subjektiivse modaalsuse puhul on kõneleja ise, evidentsiaalide puhul aga midagi kõnelejavälist. (Hengeveld 1989: 138)

2.2. Modaalsus ja intersubjektiivsus

Elizabeth Closs Traugotti ja Richard B. Dasher'i järgi on mingi väide **subjektiivne** siis, kui kõneleja väljendab öelduga enda isiklikku vaatenurka. Väide on **intersubjektiivne** juhul, kui kõneleja suhestub lisaks enda vaatenurga väljendamisele samal ajal ka inimesega, kellele vestlus on suunatud. (Traugott, Dasher 2002: 22) Jan Nuytsi kohaselt on intersubjektiivsus oluliselt seotud sellega, mida kõneleja kuulaja teadmiste kohta oletab (Nuyts 2001a: 37).

Siinses töös on lähtutud käsitlesest, mille järgi tähendab intersubjektiivsus, et kõneleja/kirjutaja peab sõnumi edastamisel silmas selle vastuvõtjat. Intersubjektiivsuse puhul näitab sõnumi edastaja, et arvestab sõnumi vastuvõtja isiksuse või vajadustega. Sõnumi vastuvõtjast sõltub viis, kuidas sõnumi saatja temaga suhtleb. Intersubjektiivsust annavad edasi näiteks honorifikud ja viisakusvormel *Teie*, mida kasutades saab sõnumi adreessadile austust väljendada. (Traugott, Dasher 2002: 20, 22)

Mõned autorid pole subjektiivsust vastandanud mitte intersubjektiivsuse, vaid objektiivsusega. Näiteks Lyonsi järgi jaguneb episteemiline modaalsus **objektiivseks** ja **subjektiivseks episteemiliseks modaalsuseks**. **Subjektiivse episteemilise modaalsusega** väljendab kõneleja omaenda hinnangut millegi võimalikkusele. Seda näitavad fraasid, kus tuleb selgelt välja, et tegu on ainult kõneleja hinnanguga. (Lyons 1977: 797) Eesti keeles esineb subjektiivne episteemiline modaalsus näiteks lauses *Paul võis puhkusele minna, aga ma pole päris kindel*.

Objektiivse episteemilise modaalsuse puhul ei ole kõneleja isiklik hinnang tähtis. Objektiivne episteemiline modaalsus tähendab, et mingi olukord on mõistuspäraselt võimalik. Lyons on pakkunud näiteks välja olukorra, kus 90 inimesest üks on Alfred ja nende 90 inimese kohta on teada, et 30 neist pole abielus. Seega saab kõneleja objektiivse episteemilise modaalsusega väljendada reaalselt võimalust, et Alfred pole abielus, hoolimata sellest, kuidas ta oma subjektiivse arvamuse järgi olukorda hindaks. (Lyons 1977: 798)

Eesti keeles väljendaks lause *Äkki läks Paul puhkusele?* subjektiivset episteemilist modaalsust, sest tugineb kõneleja isiklikule hinnangule. Kõneleja annab adverbiga *äkki* edasi omaenda isiklikku hinnangut Pauli puhkusele mineku tõenäosuse kohta – seda, et ta pole väidetud päris kindel. On märgitud, et subjektiivselt modaliseeritud lausete puhul ei saaks esitada küsimust „Kes seda ütleb?“, sest on niigi ilmselge, et kõneleja väljendab oma arvamust (Hengeveld 1989: 139). See kehtib ka näitelause *Äkki läks Paul puhkusele?* kohta.

Lause *Paul võis puhkusele minna* saab aga väljendada objektiivset episteemilist modaalsust, sest selles on viidatud ühisele objektiivsele teadmisele. Näiteks võib olla teada, et Paul pidi lähiajal puhkusele minema ja tema töölt puudumist on võimalik sellega objektiivselt selgitada. Objektiivselt modaliseeritud lausete puhul on sobiv esitada küsimus „Kes seda ütleb?“, sest pole viidatud, et tegu võiks olla kõneleja enda arvamusega. Lause *Paul võis puhkusele minna* kohta saaks seega küsida „Kes seda ütleb?“, ilma et see kummalisena mõjuks.

Võib näha, et kuigi mõlema liigituse (subjektiivsus vs intersubjektiivsus; subjektiivsus vs objektiivsus) puhul jääb subjektiivsuse definitsioon üldjoontes samaks. Teineteisest erinevad aga intersubjektiivsus ja objektiivsus. Erinevalt intersubjektiivsusest ei püüta objektiivsuse puhul vestluskaaslasega kuidagi suhestuda, vaid pigem väljendada üldlevinud, kõigile teadaolevaid tõdesid.

Nuyts on märkinud, et olenevalt sellest, mida tahetakse väljendada, võib subjektiivsuse vastaspooluseks pidada nii intersubjektiivsust kui ka objektiivsust. **Subjektiivsus-objektiivsus-liigitust** saab kasutada tõendusmaterjali kvaliteedist rääkides. Selle liigitusega on võimalik näidata, et episteemiline hinnang põhineb kas kindlatel usaldusväärsetel tõenditel (st hinnang on objektiivne) või mitte (st hinnang on subjektiivne). **Subjektiivsus-intersubjektiivsus-liigitust** saab kasutada juhul, kui tahetakse rõhutada, kas mingi seltskond inimesi jagab ühiseid (intersubjektiivseid) hinnanguid või kuulub mingi (subjektiivne) hinnang vaid ühele inimesele. (Nuyts 2001b: 393–394)

Modaaladverbid on subjektiivsuse dimensiooni osas neutraalsed. Nende subjektiivsuse tõlgendus sõltub kontekstist, vastavalt millele võivad nad edasi anda nii subjektiivset kui ka mittesubjektiivset (objektiivset või intersubjektiivset) hinnangut. Seega, modaaladverbid ise intersubjektiivsust ei väljenda, sest intersubjektiivsus tuleneb kontekstist. (Nuyts 2001a: 64–65; 2001b: 389) Objektiivsus ja subjektiivsus sõltuvad samuti kontekstist ja ka loovad seda (Traugott, Dasher 2002: 24).

Tuleb välja, et erinevad autorid on intersubjektiivsust mõnevõrra erinevalt käsitlenud. Lyons vastandab omavahel subjektiivset ja episteemilist modaalsust (Lyons 1977), Hengeveld eristab subjektiivselt ja objektiivselt modaliseeritud lauseid (Hengeveld 1989). Seevastu Nuytsi arvates võib subjektiivsuse vastaspooleks olla nii intersubjektiivsus kui ka objektiivsus, sõltuvalt sellest, mida sõnumiga edasi anda tahetakse. Kui tahetakse viidata mingitele ühiselt jagatud hinnangutele, on tegu intersubjektiivsusega. Kui tahetakse aga viidata sellele, et mingit olukorda kinnitav tõendusmaterjal on pärit usaldusväärsest allikast, on tegu objektiivsusega. (Nuyts 2001b)

2.3. Evidentsiaalsus

Joan L. Bybee kohaselt ütlevad evidentsiaamid midagi propositsioonis sisalduva infoallika kohta (Bybee 1985: 184). Täpsemalt on evidentsiaalsus kategooria, mis näitab viisi, kuidas informatsioon on saadud. Evidentsiaalsuse abil saame teada, kas kõneleja on midagi ise pealt näinud, kuulnud, kelleltki teada saanud või teeb millegi põhjal järeldusi (Aikhenvald 2004: 1). See määratlus sarnaneb Auwera ja Plungiani omaga. Nende sõnul viitab evidentsiaalsus sellele, kuidas kõneleja oma info saanud on. Saadud info võib olla kas otsene või mitteotsene (*direct or non-direct*), esmane või teisene (*first-hand or second-hand*). Lisaks on Auwera ja Plungian välja toonud viisid, kuidas kõneleja info võib saada: kas ise midagi nähes või kuuldes; selle kaudu, kui keegi kõnelejale mingi info edastab; või kui kõneleja järeldab midagi loogilise arutluskäigu põhjal. (Auwera, Plungian 1998: 85)

Frank Robert Palmeri kohaselt eksisteerib vaid kaks puhtalt evidentsiaalset kategooriat³. Üks neist on **teatatud evidentsiaalsus** (*Reported*) ja teine **meeleline evidentsiaalsus** (*Sensory*). Teatatud evidentsiaalsus tähendab, et saadud on info on pärit kelleltki teiselt. Meeleline evidentsiaalsus on seotud meeltega tajumisega. Meelelise evidentsiaalsuse alakategooriateks on nägemise, kuulmise, puudutamise, maitsmise ja haistmise seotud kategooriad. Neist levinuimad on *nähtavuse* (*Visual*) ja *kuuldavuse* (*Auditory*) kategooria. (Palmer 2001: 35, 40, 43)

Thomas Willet on arvanud, et evidentsiaalsust saab jagada kolmeks alaliigiks: otseseks, järelduslikuks ja vahendavaks evidentsiaalsuseks. Otsene evidentsiaalsus tähendab, et kõneleja on mingit olukorda kas ise otseselt näinud või kuulnud. Järeldusliku evidentsiaalsuse puhul pole olukorda võimalik küll otseselt näha või kuulda, küll aga on võimalik seda millegi nähtava põhjal järeldada. Vahendavat evidentsiaalsust kasutab kõneleja siis, kui vahendab kelleltki kolmandalt saadud infot. (Willet 1988)

---

³ Erinevalt enamikest tööst viidatud autoritest ei vaatle Palmer evidentsiaalsust eraldi kategooriana, vaid peab seda üheks modaalsuse alakategooriaks – evidentsiaalseks modaalsuseks.

Evidentsiaalsust võivad edastada ka adverbid (Erelt 2013: 124). Autori bakalaureusetööst selgus, et modaaladverbid *nähtavalt* (arvestamata adverbi *silmnähtavalt*) ja *kuuldavalt* sisaldavad endas peamiselt otsese evidentsiaalsuse tähendust (st viitavad millegi otsesele nägemisele või kuulmisele). Otsene kuulmine väljendub selles magistritöös analüüsitavatest lausetes näiteks lauses *Jõevesi oleks tume, keerised vulaksid vaevukuuldavalt*. Lauses antakse edasi seda, et keeriste vulamist (=häält) on võimalik oma kõrvaga kuulda. Otsest nägemist on väljendatud näiteks lauses *Kittel oli silmaga nähtavalt kitsas ja tugevasti pingul ümber meremehe lihavate kintsude ja õllekõhu*. (Müürsepp 2013)

Modaaladverbid *nähtavasti* ja *silmnähtavalt* annavad edasi järelduslikku evidentsiaalsust. Nende kasutamine tugineb sageli (aga mitte alati) mõnele nähtavale faktile. Näiteks kui keegi on määrdunud, saab sellest teha järelduse *nähtavasti polnud ta end mitu päeva pesnud*. Kuigi modaaladverb *nähtavalt* väljendab sarnaselt adverbiga *kuuldavalt* otsest evidentsiaalsust, on selgunud, et adverbiga *silmnähtavalt* saab edasi anda järelduslikku evidentsiaalsust. Näiteks esineb järelduslik evidentsiaalsus lauses *Kooljas oli oma vastasest silmnähtavalt üle, too nõretas verest ja tundus lausnõrkenuna*. Fraasiga *too nõretas verest ja tundus lausnõrkenuna* selgitatakse, mis annab alust *kellestki üle olemist* järeldada. (Müürsepp 2013)

Modaaladverb *kuuldavasti* tähistab eelkõige vahendavat evidentsiaalsust. See tähendab, et adverbi *kuuldavasti* kasutatakse tavaliselt kelleltki kuulnud info edastamiseks. Magistritöös analüüsitud lausetest esineb vahendav evidentsiaalsus näiteks lauses *Mingisse teaduseasutusse, kus kuuldavasti sigadega katseid tehtavat*. Lauses annab vahendavat evidentsiaalsust, st kellegi kaudu saadud infot edasi nii modaaladverb *kuuldavasti* kui ka kaudne kõneviis. (Müürsepp 2013)

Mõned autorid on evidentsiaalsuse modaalsuse kategooria alla liigitanud (Palmer 2001, Bybee 1985). Teiste arvates evidentsiaalsus aga modaalsuse alla ei kuulu (Whaley 1997, Uuspõld 1989, Aikhenvald 2004, Erelt 2013). Auwera ja Plungian ei arva, et evidentsiaalsus täielikult modaalsuse kategooriasse kuulub. Küll aga peavad nad

modaalsuse alla kuuluvaks üht evidentsiaalsuse alatüüpi – järelduslikku evidentsiaalsust (*inferential evidentiality*). Järeldusliku evidentsiaalsusega näidatakse, et modaalsushinnang tugineb loogilisele järeldusele. Seega on järelduslik evidentsiaalsus seotud nii modaalsuse kui ka evidentsiaalsuse kategooriaga. (Auwera, Plungian 1998: 85–86)

Töö autor on siinkohal järginud traditsiooniliselt modaalsuse käsitlust, mis ei paiguta evidentsiaalsust modaalsuse kategooriasse. Siiski on silmas peetud, et evidentsiaalsus ja (episteemiline) modaalsus on üksteisega seotud. Seda on arvanud teisedki uurijad, nende seas Thomas Willett (1988), Lindsay J. Whaley (1997) ja Mati Erelt (2013).

Siinses magistritöös on lausetes vaadeldud nii episteemilist modaalsust kui ka evidentsiaalsust. Nende eristamiseks on oluline silmas pidada, et evidentsiaalsus näitab, kuidas info saadud on, ning episteemilist modaalsust kasutades saab hinnata, kui usaldusväärseks mingil viisil saadud info tundub. Tavaliselt peetakse kelleltki kuulnud infot vähem tõenäoliseks kui seda, kui midagi ollakse ise oma silmadega näinud (Nuyts 2001: 27).

Seda kinnitab autori bakalaureusetöö, kust selgus, et kõige tõekindlamad on laused, mis sisaldavad otsesele evidentsiaalsusele viitavaid adverbe *nähtavalt* (ilma adverbite *silmnähtavalt*⁴) ja *kuuldavalt*. Keskmise tõekindlusega on järelduslikku evidentsiaalsust väljendavad laused (adverbidega *nähtavasti* ja (*silmnähtavalt*) ning vähima tõekindlusega vahendavat evidentsiaalsust sisaldavad laused (adverbiga *kuuldavasti*). (Müürsepp 2013)

---

⁴ Autor analüüsis oma bakalaureusetöös adverbe *silmnähtavalt* ja *nähtavalt* koos, siinses töös aga eraldi. Seetõttu on adverbid *nähtavalt* ja *silmnähtavalt* oma erineva evidentsiaalsuse järgi lahutatud.

3. KEELEKASUTUSE UURIMINE JA KATSELISED MEETODID

Järgnevalt on esitatud lühike ülevaade sellest, milliste meetoditega keelekasutust uurida saab. Lähemalt on keskendunud vaatluslikele ja katselistele meetoditele. Et siinses töös kasutatakse katselisi meetodeid, on antud ka ülevaade katseliste meetodite kahest põhitüübist ja nende alatüüpidest.

3.1. Keelekasutuse uurimine

Herbert H. Clark ja Adrian Bangerter on eristanud kolme meetodit, mille abil inimeste keelekasutust uurida saab. Neist esimene on „tugitooli“ meetod (*armchair*), mis tähendab, et keeleuurija kasutab uurimisel oma intuitsiooni ega pea selleks piltlikult väljendudes isegi tugitoolist lahkuma. (Clark, Bangerter 2004: 25)

Teine meetod, mille abil keelekasutust uurida saab, on „laboratooriumi“ meetod (*laboratory*). Katseisikud kutsutakse n-ö laboratooriumisse, kus nende keelekasutuse uurimiseks kasutatakse erinevaid katseid. (Clark, Bangerter 2004: 25) Just „laboratooriumi“ meetodit ehk keelekasutuse uurimist katsete abil on kasutatatud siinses magistritöös.

Kolmanda keelekasutuse uurimise meetodina on Clark ja Bangerter käsitlenud „välja“ meetodit (*field*). „Välja“ meetod on seotud inimeste jälgimisega nende loomulikus keskkonnas. Uurija ei pane keelekasutajaid midagi hindama või produtseerima (nagu katseliste meetodite puhul), vaid lihtsalt jälgib aspekte, mis inimeste loomulikust keelekasutusest välja tulevad. (Clark, Bangerter 2004: 25) „Välja“ meetodit kasutas töö autor oma bakalaureusetöös (Müürsepp 2013). Eesti keele tasakaalus korpuses vaadeldi lauseid kolme eri valdkonna tekstidest: ilukirjandus-, ajakirjandus- ja teadustekstidest. Autor ei kasutanud katseisikuid, vaid jälgis iseseisvalt tekstides esinevaid keeleaspekte.

Gaëtanelle Gilquin ja Stefan Thomas Gries on eristanud **vaatluslikke** ja **katselisi uurimusi**. **Vaatluslike uurimuste** alla kuuluvad näiteks korpuseanalüüsi abil tehtavad uurimused. Selliste uurimuste puhul kogub uurija korpusest materjali ja alles pärast korpusematerjali analüüsi saab kindlaks määrata selles leiduvad **tunnused**. (Gilquin, Gries 2009: 8) **Tunnus** ehk **muutuja**⁵ on „mõõtmise, küsitluse, katse või vaatluse tulemusena saadud arvuline või mittearvuline näitaja“ (Klavan jt 2013b: 88–89).

Katseliste meetodite puhul on muutujad teada juba enne katse sooritamist ja katses manipuleeritakse nende muutujatega (Gilquin, Gries 2009: 8). Vaatluslikel ja katselistel meetoditel on mõlemal nii häid kui ka halbu külgi. Seega tasub kaks meetoditüüpi omavahel ühendada. See aitab lahendada probleeme, mis tekiksid vaid üht meetoditüüpi kasutades. Näiteks on korpuse abil võimalik uurida suuremat hulka keelematerjali, kuid samas võib katsete abil välja tulla midagi sellist, mida korpusest ei leia. (Gilquin, Gries 2009: 8–9) Ka Antti Arppe ja Juhani Järvi on arvanud, et tihti ei suuda korpused pakkuda võimalikku, kuid harvaesinevat keelematerjali (Arppe, Järvi 2007: 3).

Vaatluslike ja katseliste meetodite ühendamist on eelneva tõttu soovinud praktiseerida ka töö autor. Bakalaureusetöös kasutatud korpuseanalüüs on autorile andnud vajalikud muutujad, mida magistrیتöös teiste keelekõnelejate valikute ja nende tõlgenduste uurimiseks kasutada. Korpuseanalüüsi tulemused on võimaldanud püstitada sinise magistrیتöö uurimisküsimused ja hüpoteesid. Katseliste meetodite abil on võimalik neid katseisikute vastuste abil kontrollida. Järgnevalt antakse lühike ülevaade katseliste meetodite kahest põhitüübist ja erinevatest katselistest meetoditest, mis nende alla kuuluvad.

---

⁵ Selles töös on mõistet „tunnus“ kasutatud seoses korpuseanalüüsiga. Seega on segaduse vältimiseks jäädud siinkohal mõiste „muutuja“ juurde.

3.2. Katselised meetodid

Katselised meetodid saab jagada kaheks suureks alaliigiks: **moodustuskatseteks** ja **arusaamiskatseteks**. **Moodustuskatsetes** (vaba moodustuse katse, sunnitud valiku katse, väljamõeldud stiimuliga moodustuskatse) peab katseisik ise keeleandmed looma. Vaba moodustuse katses saab katseisik vabalt teatud tüüpi keeleandmeid produtseerida, sunnitud valiku katses on katseisikute vaba produktsioon mingil moel piiratud. Väljamõeldud stiimuliga moodustuskatses tuleb katseisikul tegeleda väljamõeldud või talle tundmatute sõnadega. (Klavan jt 2013a)

Arusaamiskatseid tehes lähtutakse sellest, kuidas katseisik keelest aru saab. Arusaamiskatsed on näiteks klassifitseerimiskatse, sarnasuse hindamise katse, sobituskatse, vastuvõetavuse hindamise katse ja ajaliselt mõõdetud verifitseerimise katse. Klassifitseerimiskatses tuleb katseisikul teatud keelelised üksused rühmadesse liigitada. Sarnasuse hindamise katses on vaja hinnata etteantud sõnade sarnasust või erinevust. Sobituskatses peavad katseisikud sobitama omavahel kas erinevad laused või pildi ja lause. Vastuvõetavuse hindamise katses palutakse katseisikul hinnata, kui hästi või halvasti mingi lause neile esitatud pilti kirjeldab. Ajaliselt mõõdetud verifitseerimise katse on sisuliselt vastuvõetavuse hindamise katse, kuid uuritakse aega, mis katseisikul vastamiseks kulus. (Klavan jt 2013a)

Katselisi meetodeid kasutades on enne pärisakatset vaja läbi viia **pilootkatse(d)**. Pilootkatse aitab uurijal näha, kas katsega on võimalik saada mingi nähtuse analüüsimiseks vajalikke tulemusi ning kas katse on keelekasutajate jaoks piisavalt arusaadav. Vajadusel tuleb vead parandada ning seejärel korraldada uus pilootkatse. (Klavan jt 2013b: 93). Siinses töös konstrueeriti pärisakatse väljatöötamiseks kaks pilootkatset (vt lisa 1, 2). Nende tulemuste analüüs aitas välja selgitada sobivaimad katsetüübid esitatud uurimisküsimustele vastuse saamiseks ja hüpoteeside kontrollimiseks (uurimismeetodist on kirjutatud järgmises peatükis).

Pilootkatsetest selgus, et vajalike vastuste saamiseks sobib ühe katsetüübina hästi **sunnitud valiku katse**. Et töö eesmärk oli uurida, kuidas keelekasutajad kindlaid modaaladverbe tarvitaksid, ei saanuks kasutada vaba moodustuse katset, mis poleks võib-olla andnud tulemuseks soovitud modaaladverbe. Sunnitud valiku katse ei lase kasutada tööväliseid modaaladverbe, kuid samas annab modaaladverbide võrdlemisi suur hulk katseisikutele piisavalt valikuvõimalust.

Teise katsetüübina sobis siinses magistritöös kasutada nn **tunnuste hindamise katset**. Autori bakalaureusetöö (Müürsepp 2013) käigus leiti kindlad tunnused, mille olemasolu või puudumist episteemilise modaalsuse ja evidentsiaalsuse uurimiseks lausetes hinnata saaks. Tunnuste hindamise katse on seotud komponentanalüüsiga.

Komponentanalüüs on levinud meetod semantika uurimiseks. Seda kasutades analüüsitakse sõnade tähendusi koosnevana elementaarsetest tähendusosakestest ja terviktähendus moodustubki komponentide summast. (Pajusalu 2009: 35) Sellest lähtuvalt on võimalik sõnade tähendusele lähemale jõuda, kui teha selgeks, millised tunnused või tähendusosakesed mingi sõna kohta kehtivad.

Komponentanalüüsi kasutas autor ka oma bakalaureusetöös. Iga lause puhul püüti leida selles esinevad tunnused: kas lauses oli väljendatud *heli kuulmist*, *jutu kuulmist* või millegi *nägemist*; ning kas olukord oli *kindel*. (Müürsepp 2013) Tunnuste hindamise katse kasutamine siinses magistritöös võimaldas seega saadud tulemusi autori bakalaureusetöö tulemustega võrrelda.

4. UURIMISMEETOD

4.1. Pilootkatsed

Töö jaoks parima(te) katselis(te) meetodi(te) väljaselgitamiseks toetusin teemakohasele kirjandusele ja viisin läbi kaks pilootkatset. Kumbki pilootkatse sisaldas kahte eri katsetüüpi. Kasutasin 10 eesti kirjakeele tasakaalus korpusest pärit lauset, mida olin oma bakalaureusetöös (Müürsepp 2013) juba analüüsinud. Lausete pilootkatse(te)sse valimisel pidasin silmas, et nende seas oleks nii selgeid kui ka ebaselgeid juhtumeid. Selgete juhtumite alla kuulusid laused, mis sisaldasid erinevaid adverbide tähendust tugevdavaid keelendeid (nt laused, kus kaudne kõneviis esines koos adverbiga *kuuldavasti* või substantiiv *hääl* koos adverbiga (*vaevu/kõrv*)*kuuldavalt*).

Ebaselgete juhtumite alla kuulusid minu bakalaureusetöö (Müürsepp 2013) tulemuste järgi näiteks laused, milles võis olemasoleva adverbi kohale sobida ka teisi adverbe. Lauses *Kõik toimub nähtavasti ühteaegu* sobiks adverbi *nähtavasti* asemele näiteks adverbid *kuuldavasti*, *silmnähtavalt*, *nähtavalt* jt, mistõttu võiks lause katseisikutelt mitu erinevat tõlgendust saada. Veel valisin esimesse pilootkatsesse selliseid ebaselgeid juhtumeid, kus nägemist või kuulmist väljendav modaaladverb esines mittenähtava või mittekuuldava olukorra juures. Näiteks pole võimalik *soolte krampi tõmbumist* ei näha ega kuulda, vaid pigem tunda. Ometi esineb kuulmisele viitav modaaladverb *kuuldavalt* lauses .. *tal olnud tunne, et tema sooled tõmbuvad salatud naerus kuuldavalt krampi, nii veidralt mõjunud talle sõna terminoloogia* .. . Esitatud näitelause esineb kujundlikkus, mis oli mitme katsesse valitud ebaselge juhtumi ühine omadus.

Lisaks valisin katsesse nii erinevate mõjutajatega (kaudne kõneviis, substantiiv *hääl*, lauses mainitud nägemis- või kuulumiselund jne) kui ka ilma mõjutajateta lauseid. Näiteks selgus minu bakalaureusetööst, et substantiivi *hääl* esinemine lauses suunab

selle tõlgenduse otsese evidentsiaalsuse poole (Müürsepp 2013). Seda teeb ka modaaladverb *kuuldavalt*. Kui lauses on juba kaks otsesele evidentsiaalsusele viitavat keelendit, kinnitab see lause otsese evidentsiaalsuse tõlgendust.

Esimeses pilootkatses osales 5 inimest ja katse koosnes kahest osast (vt lisa 1). 1. osas kasutasin sunnitud valiku katset. Sunnitud valiku katses peab keelekasutaja keeleandmeid produtseerima, kuid produtseerimisel on ta valikud mingil moel piiratud (Klavan jt 2013a: 23). Esimese pilootkatse 1. osas olin analüüsitavatest korpuselausetest eemaldanud modaaladverbi (*nähtavasti, nähtavalt, kuuldavasti, kuuldavalt, silmnähtavalt, kõrvkuuldavalt, vaevukuuldavalt, vaevunähtavalt*⁶). Arusaadavuse suurendamiseks oli iga lause ümber ka mõni kontekstilause. Pärast lünka sobivaima modaaladverbi paigutamist tuli katseisikutel oma valikut lause all lühidalt põhjendada.

Esimese pilootkatse 2. osas kasutasin katsetüüpi, mida võiks nimetada tunnuste hindamise katseks. Katseisik pidi lugema terviklikke lauseid, mis sisaldasid analüüsitavaid modaaladverbe (*nähtavasti, nähtavalt, kuuldavasti, kuuldavalt*) ja nendega moodustuvaid liitadverbe *silmnähtavalt, kõrvkuuldavalt, vaevukuuldavalt* ja *vaevunähtavalt*. Iga lause all olin välja toonud tunnused, mille olemasolu või puudumist lauses katseisikutel hinnata tuli. Sarnaselt katse 1. osale tuli katseisikutel lühidalt tunnuste valikut põhjendada.

Tunnusteks valisin samad tunnused, mida olin kasutanud oma bakalaureusetöös (Müürsepp 2013). Tunnus NÄGEMINE aitas hinnata nii episteemilist modaalsust kui ka evidentsiaalsust ja näitas, kas modaaladverbiga väljendatu on silmaga nähtav või mitte. Tunnuse HELI KUULMINE hindamine positiivse väärtusega tähendas, et lauses on edasi antud mingi heli (vulina, kohina, valju või vaikse hääle jne) kuulmist. Tunnus VAHENDATUD INFO pidi saama positiivse väärtuse juhul, kui lauses esitatud infot pole kuuldud ise, vaid info on saadud kellegi vahendusel.

---

⁶ Modaaladverbi *vaevunähtavalt* korpuselausete seas ei leidunud. Selle lisasin valikusse põhjusel, et adverbil *vaevukuuldavalt* oleks tasakaalu huvides nägemisega seotud analoog.

Oma bakalaureusetöös kasutasin ka tunnust KINDEL (Müürsepp 2013). See sobis episteemilise modaalsuse hindamiseks põhjusel, et episteemilise modaalsusega määratakse kindlusaste, millega kõneleja millestki räägib (Palmer 2001: 24). Oli aga oht, et tunnus KINDEL jääb katseisikute jaoks arusaamatuks. Seepärast valisin esimese pilootkatse 2. ossa tunnuse KINDEL asemel läbipaistvamad tunnused TÕENÄOLINE ja VÄHETÕENÄOLINE, mis katseisikute arvamust lause kindlusastme kohta selgemini näitaks.

Esimese pilootkatse tulemustest selgus, et katse 1. osa oli katseisikute jaoks küllaltki arusaadav. Seevastu katse tunnuste hindamise osa tekitas mitmeid väärarvamusi. Samuti ütlesid katseisikud, et katse oli nende jaoks liiga pikk ja väsitav. See tähendas, et katse tuleb keelekasutajate jaoks sobivamale kujule viia, sest väsimus ja tüdimus võivad katsetulemusi soovimatult mõjutada.

Teises pilootkatses osales 29 eesti keeleteaduse ja üldkeeleteaduse magistrantuuri ja doktorantuuri üliõpilast, kellest 3 olid võõrkeelse emakeelega. Ka teine pilootkatse koosnes 2 osast, millest 1. sarnanes esimese pilootkatse 1. osaga (vt lisa 2). Teise pilootkatse 2. osas kasutasin aga samu lauseid, mille olin valinud katse 1. ossa. Eeldasin, et täidetud lüngad, keelekasutajate põhjendused ja 2. osas hinnatud tunnused annavad katseisikute tõlgendusest terviklikuma pildi. Ühtlasi tundus, et samade lausete kasutamine mõlemas katseosas teeb katse keelekasutajate jaoks lihtsamaks.

Tunnused jäid esimeses pilootkatses kasutatatutega samaks. Lisasin vaid tunnuse MUU, mis võimaldas katseisikutel välja pakkuda mõne muu, loendis nimetamata jäänud tunnuse. Katse lihtsustamiseks loobusin ka nõudest põhjendada märgistatud tunnuste valikut. Teise pilootkatse tulemuste põhjal oli näha, et võrreldes esimese pilootkatsega olid katseisikud oma valikute osas suuremal üksmeelel⁷. Samuti kattusid keelekasutajate põhjendused ja hinnangud mitmel korral ootuspärastega.

---

⁷ Võõrkeelse emakeelega katseisikute vastuseid ma ei analüüsinud. 2 võõrkeelse emakeelega katseisikut loobusid katse sooritamisest. Üks mitte-eestlane tegi katse lõpuni ning tema vastused sarnanesid eestlastest katseisikute omadega.

Teise pilootkatse tulemuste põhjal võis järeldada, et päriskatse jaoks tuleb ülesanne selgemini sõnastada ning teha mõned vormilised muudatused. Samuti sai selgeks, et kuigi uurimisvääraseid aspekte esines palju, ei ole võimalik neid kõiki põhjalikult analüüsida. Pärast teise pilootkatse tulemuste analüüsi hakkasingi valima aspekte, mida keelekasutajate tõlgendustes täpsemalt uurida. Nende järgi valisin katsesse ka sobivad laused (lausete valiku põhimõtteid on tutvustatud peatükis 4.2.3).

4.2. Meetod modaaladverbide *nähtavasti*, *nähtavalt*, *kuuldavasti* ja *kuuldavalt* tõlgenduse uurimiseks

4.2.1. Katses kasutatud katsetüübid

Katses kasutasin kahte katseliste meetodite tüüpi (vt lisa 5, 6). Katse oli jagatud kaheks osaks. Mõlemad katseosad sisaldasid ühe katsetüübina sunnitud valiku katset. 1. katseosas oodati katseisikutelt lisaks sunnitud valiku katse täitmisele valikute vabas sõnastuses põhjendamist. 2. katseosas tuli taas täita sunnitud valiku katse. Seejärel pidid katseisikud valima tunnuste hindamise katse käigus tunnused, mis iga lause kohta kehtivad.

1. katseosaga tahtsin uurida seda, milliseid modaaladverbe katseisikud lausetesse valivad, ning seda, kuidas nad tehtud valikuid oma sõnadega põhjendavad. 2. katseosa põhieesmärk oli leida, millise evidentsiaalsuse ja episteemilise modaalsusega katselaused keelekasutajate jaoks on. Oma bakalaureusetöös (Müürsepp 2013) kasutasin samuti adverbide episteemilise modaalsuse ja evidentsiaalsuse leidmiseks tunnuste hindamise meetodit. See võimaldas korpuseanalüüsi ja katse teel saadud tulemusi omavahel võrrelda.

1. katseosas andsin keelekasutajatele laused, millest puudus kas modaaladverb *nähtavasti*, *nähtavalt*, *kuuldavasti*, *kuuldavalt*, *silmnähtavalt*, *kõrvkuuldavalt*, *vaevunähtavalt* või *vaevukuuldavalt*. Katseisikute ülesanne oli täita lauselünk nende arvates sobivaima modaaladverbiga etteantuist. Iga lause all tuli neil lühidalt oma valikut põhjendada.

Tunnuste hindamise katseosas tuli keelekasutajatel taas samade lausete lüngad sobivaima modaaladverbiga täita. Seejärel pidid katsisikud oma valiku sõnalise põhjendamise asemel märkima teatud tunnuste olemasolu lausetes positiivse väärtusega (+). Pilotkatsetetes osalenute tagasisidest selgus, et tunnuste hindamine negatiivse väärtusega (-) oli katseisikute jaoks tülikas ega olnud tulemuste seisukohalt ka vajalik.

Sarnaselt pilotkatsetele tuli päriskatse 2. osas hinnata lausetes tunnuste NÄGEMINE, HELI KUULMINE ja VAHENDATUD INFO kehtimist. Lyons on arvanud, et inglise keeles saab eri tõenäosusastmeid väljendada sõnadega *certainly* (*kindlasti*), *probably* (*tõenäoliselt*) ja *possibly* (*võib-olla*) (Lyons 1977: 800). Selle toel asendasin tunnused VÄHETÕENÄOLINE ja TÕENÄOLINE päriskatsetes tunnustega KINDEL, TÕENÄOLINE ja VÕIMALIK. Tunnuse KINDEL palusin katseisikutel positiivse väärtusega märkida juhul, kui lünka lisatud sõnaga väljendatu tähistab midagi, mille toimumises pole mingit alust kahelda. Tunnus TÕENÄOLINE pidanuks saama positiivse väärtuse siis, kui lünka lisatud modaaladverbiga väljendatu on pigem tõenäoline kui ebatõenäoline. Tunnus VÄHETÕENÄOLINE väljendas kõige väiksemat tõenäosust. Selle palusin katsisikutel valida juhul, kui lausesse lisatud modaaladverbiga väljendatu on pigem kaheldav. Tunnused olin lausete all jaganud 2 tulpa järgmiselt (vt. lisa 3, 4, 5, 6):

NÄGEMINE ...

KINDEL...

HELI KUULMINE ...

TÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

VÕIMALIK ...

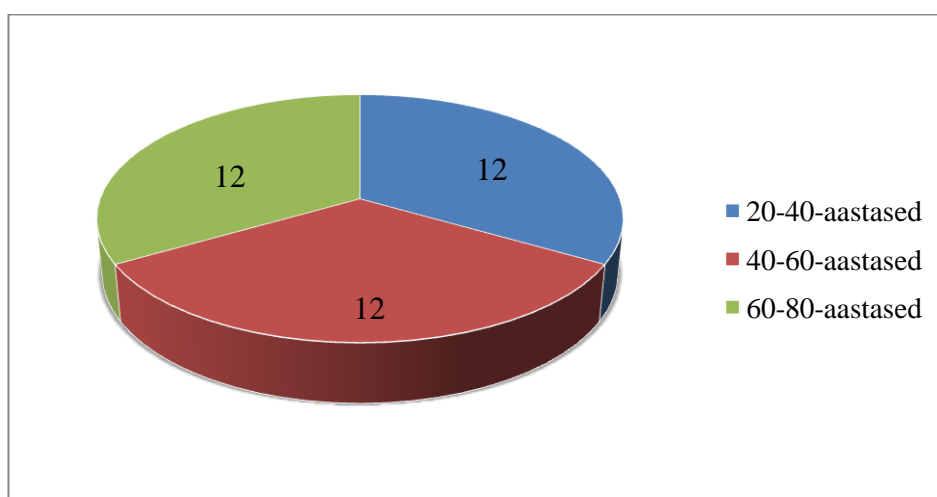
MUU ...

MUU ...

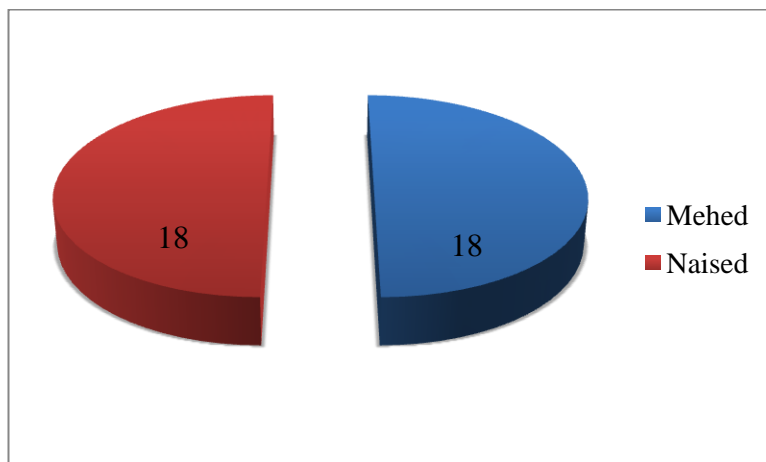
Palusin katseisikutel positiivse väärtusega märkida mõlemast tulpast vähemalt ühe tunnuse. See oli vajalik selleks, et analüüsida üheaegselt nii modaaladverbiga väljendatu meeltega tajutavust (1. tulp) kui ka modaaladverbiga väljendatu tõenäosusastet (2. tulp). Tunnuste seas oli ka tunnus MUU. See võimaldas keeleteadajatel teada anda sellest, kui lisatud modaaladverbid tähistavad nende jaoks midagi sellist, mis olemasolevates tunnustes ei kajastu.

4.2.2. Valim

Liina-Mai Tooding on **valimit** defineerinud kui „kindlal viisil eraldatud osa üldkogumist, mida analüüsis kasutatakse üldkogumi asemel“ (Tooding 2007: 123). **Üldkogum ehk populatsioon** on aga „uurimisülesande sisuga piiritletud kõigi uurimisobjektide kogum“ (Tooding 2007: 123). Siinse magistritöö puhul olid üldkogumiks kõik eesti keeleteadajad vanuses 20–40, 40–60 ja 60–80 eluaastat. Valimi moodustasid üldkogumist kokku 36 inimest – 12 igast nimetatud vanuserühmast. Kokku analüüsisin 18 mehe ja 18 naise vastuseid.

Joonis 2. Katses osalenud keeleteadajad vanuse lõikes

Joonis 3. Katses osalenud keelekasutajad soo lõikes

Klavan jt on maininud, et arvutis on katseisikutel katset mugavam sooritada. Internetis läbiviidava katse puhul saavad katseisikud teha katset siis, kui neile endale sobib. See muudab katseolukorra loomulikumaks. (Klavan jt 2013b: 96–97) Olen arvesse võtnud, et paberil ja interneti teel edastatud katsed võivad anda erinevaid tulemusi. Ometi olen püüdnud erinevuse mõju minimaalseks muuta sellega, et ei seadnud katseisikutele ajalisi piiranguid. Ka väljatrükitud katsete täitjad said katse täita neile sobival ajal.

Kokku täitsid keelekasutajad kaht erinevat katsevarianti 56 korral. 1. katsevarianti täideti 30 korral (vt lisa 3, 5) ja 2. varianti 26 korral (vt lisa 4, 6). Juhuks, kui mõned andmed kaduma lähevad, ongi kasulik koguda materjali rohkematelt isikutelt kui valimi maht ette näeb (Gries 2009: 54). Et soovisin uurida 36 keelekasutaja tõlgendusi, jätsin 56-st täidetud katsest analüüsi alt välja järgmised:

- * katsed, kus katseisik oli täitnud vaid 1. või 2. katseosa (4 korral);
- * katsed, mille 1. osas oli kõigi modaalarvude valik⁸ jäetud põhjendamata (6 korral);
- * katsed, mille täitjad ei sobinud proportsionaalselt valimisse⁹ (10 korral).

⁸ Siiski olen analüüsinud nende katseisikute vastuseid, kes ei osanud põhjendada vaid mõne üksiku adverbi valikut.

⁹ Kahe katsevariandi peale kokku analüüsisin igas vanusegrupis vaid esimese 6 katseisiku (3 mehe ja 3 naise) terviklikke vastuseid.

4.2.3. Katsesse valitud laused

Analüüsitavad laused leidsin eesti kirjakeele tasakaalus korpusest nii ajakirjandus-, teadus- kui ka ilukirjandustekstidest. Lausete valikul pidasin silmas, et oleksin samu lauseid oma bakalaureusetöös juba analüüsinud. See lubanuks hilisemat tulemuste võrdlust. Korpuseanalüüsiga analüüsisin oma bakalaureusetöös 357 lauset (Müürsepp 2013). Siinse magistritöö katsesse valitud lauseid oli kokku 26. Et katse keelekasutajate jaoks lihtsam ja lühem oleks, jagasin laused kahe katsevariandi vahel võrdselt pooleks (vt lisa 3, 4). Seega jäi mõlemasse varianti 13 lauset.

Katseisikute mugavuse ja koostöövalmiduse huvides pole ma uurinud kõiki oma bakalaureusetööst (Müürsepp 2013) modaaladverbide kohta välja tulnud aspekte. Selle asemel olen teinud valiku aspektidest, mida saaks keelekasutajate vastuste põhjal eri lausete juures uurida. Minu bakalaureusetöös (Müürsepp 2013) andsid modaaladverbid *nähtavasti*, *nähtavalt*, *kuuldavasti* ja *kuuldavalt* erineval hulgal tulemusi (kõige rohkem modaaladverb (*silmi*)*nähtavalt*, kõige vähem *nähtavasti*). Seda olen silmas pidanud ka lausete valimisel magistritöö katsesse. (Lausete valiku põhimõtetest on veel kirjutatud peatükkides 5.1–5.4).

Mõlemasse katsevariandi lausete valimisel jälgisin seda, et kahte eri katsevariandi valitud laused sisaldaksid võrdsel määral uurimisaluseid aspekte. Küll aga esines mõlemas katsevariandis üks n-õ lisalause, mida ei saanud teineteisega kõrvutada. 1. katsevariandis oli lisalauseks *Kittel oli silmaga ..... kitsas ja tugevasti pingul ümber meremehe lihavate kintsude ja õllekõhu*. Lausega tahtsin teada, kuidas mõjutab otsesele nägemisele viitav meeleeelund *silmi* modaaladverbi valikut. Ootuspäraselt valinuks katseisikud lünka adverb *nähtavalt*, sest see moodustaks juba olemasoleva liitadverbi *silmnähtavalt*.

2. katsevariandis oli lisalauseks *Kõrgeauline isand Grenzstein kõndis ühe õitsva põõsa juurest teise juure, silmnähtavalt ja ..... rõõmus sõnatute kaunitaride üle, kes ...* Sellega püüdsin välja uurida, kuidas mõjutab modaaladverbi valikut see, kui lauses sisaldub juba üks uuritavatest modaaladverbidest (*silmnähtavalt*). Oli oodatav, et katseisikud valiksid konteksti põhjal lünka adverbi *kõrvkuuldavalt* kui adverbi *silmnähtavalt* analoogi.

	1. katsevariant	2. katsevariant
Mõjutaja	substantiiv <i>silm</i>	adverb <i>silmnähtavalt</i>
Lause ootuspärase adverbiga	Kittel oli silmaga <i>nähtavalt</i> kitsas ja tugevasti pingul ümber meremehe lihavate kintsude ja õlleköhu.	Kõrgeauline isand Grenzstein kõndis ühe õitsva põõsa juurest teise juure, silmnähtavalt ja <i>kõrvkuuldavalt</i> rõõmus sõnatute kaunitaride üle, kes sirutasivad õiepäid ja võrsekäsi isanda poole nagu hurmunud naised ehk armastusest sündinud lapsed.

Tabel 1. Katsevariantide lisalused

Uurimismeetodi puhul arvestasin võimalusega, et keeleteadlased ei pruugi lauselünkadesse valida samu modaaladverbe, mis korpuselausetes algupäraselt olid. Töö eesmärk polnudki kontrollida keeleteadlaste keelelisi teadmisi, vaid analüüsida nende tõlgendust uuritavate modaaladverbide kohta. Isegi kui keeleteadlased olid valinud lünkadesse teisi adverbe kui korpuselausetes algselt oli, võimaldasid nende valikud siiski uurida nende tõlgendust modaaladverbide kohta.

5. MODAALADVERBIDE NÄHTAVASTI, NÄHTAVALT, KUULDAVASTI JA KUULDAVALT TÕLGENDUS

Järgnevalt vaadeldakse, millised olid katses osalenud keelekasutajate valikud. Tegeletakse nende valikute tõlgendamisega ja püütakse leida seaduspärasused, mis nende järgi uuritavate modaalarverbide kohta ilmnevad. Fookuses on modaalarverbide *nähtavasti*, *nähtavalt*, *kuuldavasti* ja *kuuldavalt* (ning adverbidega *nähtavalt* ja *kuuldavalt* moodustunud liitadverbide) episteemiline modaalsus ja evidentsiaalsus. Tabelis 2 on esitatud andmed selle kohta, mitu korda iga modaalarverbi katse 1. osas katselausetesse valiti. Tabel 3 sisaldab tunnuseid, mille katseisikud uuritavatele modaalarverbidele katse tunnuste hindamise osas valisid.

Eri vanusest ja soost katseisikute vastustes ei esinenud olulisi erinevusi modaalarverbide evidentsiaalsuse ja episteemilise modaalsuse tõlgendamisel. Ometi võis täheldada, et vanimad katseisikud (60–80-aastased) jäid noorematest sagedamini katse 2. osas katse 1. osas valitud adverbide juurde. See võis aga tuleneda asjaolust, et vanimate katseisikute jaoks oli katse esitatud väljatrükina. Väljatrükitud katsete puhul võis katseisikutel olla lihtsam kontrollida, mida nad katse 1. osas lünkadesse valinud olid. Seetõttu katseisikute algsete valikute muutumist katse 2. osas lähemalt ei analüüsitud.

Lisaks selgus, et vanimad katseisikud (60–80-aastased) põhjendasid oma valikuid vähem kui keelekasutajad vanuses 20–40 ja 40–60. Ühtlasi leidis vanimate keelekasutajate põhjendustes sageli ebamäärasust. Näiteks põhjendasid 60–80-aastased katseisikud adverbide valikut tihti sellega, et teised pakutud adverbid lihtsalt ei sobinud.

Lause nr	<i>Nähtavasti</i>	<i>Kuuldavasti</i>	<i>Nähtavalt</i>	<i>Silmnähtavalt</i>	<i>Vaevunähtavalt</i>	<i>Kuuldavalt</i>	<i>Kõrvkuuldavalt</i>	<i>Vaevukuuldavalt</i>
(1)	8	0	2	4	0	2	2	0
(2)	7	1	4	6	0	0	0	0
(3)	16	0	1	1	0	0	0	0
(4)	14	0	0	4	0	0	0	0
(5)	7	0	2	9	0	0	0	0
(6)	11	0	0	7	0	0	0	0
(7)	1	0	5	12	0	0	0	0
(8)	1	0	3	14	0	0	0	0
(9)	0	0	3	3	10	2	0	0
(10)	0	0	3	14	0	1	0	0
(11)	0	0	2	12	1	2	0	1
(12)	0	0	3	12	3	0	0	0
(13)	0	0	18	0	0	0	0	0
(14)	0	18	0	0	0	0	0	0
(15)	9	8	0	1	0	0	0	0
(16)	2	14	1	1	0	0	0	0
(17)	0	15	0	0	0	3	0	0
(18)	8	10	0	0	0	0	0	0
(19)	1	11	2	0	0	4	0	0
(20)	0	0	0	0	0	1	0	17
(21)	0	0	1	2	1	9	1	4
(22)	0	0	0	0	0	0	1	17
(23)	0	0	0	1	0	10	7	0
(24)	2	0	2	5	1	3	4	1
(25)	0	0	0	0	1	8	0	9
(26)	1	1	0	1	0	2	12	1
KOKKU	106	78	34	108	17	48	27	50

Tabel 2. Katse 1. osas lausetesse valitud modaalarverbid

Modaaladverb	NÄGEMINE	HELI KUULMINE	VAHENDATUD INFO	MUU ₁	KINDEL	VÕIMALIK	TÕENÄOLINE	MUU ₂ ¹⁰
<i>Nähtavasti</i> (85)	50 (59%)	2 (2%)	31 (36%)	4 (5%)	13 (15%)	27 (32%)	52 (61%)	0 (0%)
<i>Nähtavalt</i> (56)	53 (95%)	4 (7%)	2 (4%)	1 (2%)	46 (82%)	4 (7%)	6 (11%)	0 (0%)
<i>Vaevunähtavalt</i> (15)	14 (93%)	2 (13%)	0 (0%)	1 (7%)	9 (60%)	3 (20%)	3 (20%)	0 (0%)
<i>Silmnähtavalt</i> (105)	98 (93%)	6 (6%)	3 (3%)	3 (3%)	80 (76%)	6 (6%)	22 (21%)	1 (1%)
<i>Kuuldavasti</i> (82)	2 (2%)	8 (10%)	74 (90%)	1 (1%)	11 (13%)	42 (51%)	39 (48%)	0 (0%)
<i>Kuuldavalt</i> (40)	1 (3%)	39 (98%)	1 (3%)	0 (0%)	29 (73%)	6 (15%)	5 (13%)	0 (0%)
<i>Vaevukuuldavalt</i> (49)	2 (4%)	46 (94%)	1 (2%)	2 (4%)	32 (65%)	3 (6%)	12 (24%)	2 (4%)
<i>Kõrvkuuldavalt</i> (25)	4 (16%)	22 (88%)	0 (0%)	1 (4%)	17 (68%)	5 (20%)	2 (8%)	0 (0%)
KOKKU	224	129	112	13	237	96	141	3

Tabel 3. Katse 2. osas modaaladverbidele valitud tunnused

¹⁰ Tunnus MUU₁ viitab tunnuste 1. tulpa (NÄGEMINE, HELI KUULMINE, VAHENDATUD INFO) lisatud tunnusele. Tunnus MUU₂ viitab 2. tulpa (tõenäosuse hindamise tulpa) lisatud tunnusele.

5.1. Modaaladverbi *nähtavasti* tõlgendus

Eesti keele seletava sõnaraamatu järgi tähendab modaaladverb *nähtavasti* „nagu näha, nagu näib, paistab v. tundub; küllap, arvatavasti, tõenäoliselt” (EKSS III 2009). Seega on modaaladverbil *nähtavasti* kaks tähendust. Neist esimene („nagu näha, nagu näib, paistab v. tundub“) viitab otsesele evidentsiaalsusele ehk olukorra tajumisele nägemismeele abil. Teine tähendus („küllap, arvatavasti, tõenäoliselt“) näitab, et adverbiga *nähtavasti* saab väljendada oma hinnangut mingi olukorra esinemise tõenäosusele.

Autori bakalaureusetöö järgi annab modaaladverb *nähtavasti* edasi järelduslikku evidentsiaalsust (Müürsepp 2013). Järelduslik evidentsiaalsus esineb siis, kui see, mille kohta midagi väidetakse, pole otseselt silmaga nähtav, vaid ainult mingite väliste tundemärkide põhjal järeldatav (Willett 1988).

Modaaladverbi *nähtavasti* algselt sisaldanud lauseid oli katses kõige vähem (4 lauset) (kontekstilaused on esitatud kursiivis). Neist 2 (2, 4) sisaldasid modaaladverbi kasutust õigustavat põhjendusmehhanismi, mis tugevdab modaaladverbi *nähtavasti* järeldusliku evidentsiaalsuse tõlgendust (Müürsepp 2013). 2 lauset modaaladverbiga *nähtavasti* aga põhjendusmehhanismi ei sisaldanud (1, 3). Autori bakalaureusetöös ilmnis, et selliseid lauseid võib mitmeti tõlgendada (Müürsepp 2013). Seetõttu võis oodata, et ka katseisikud pole põhjendusmehhanismita lausete osas kuigi üksmeelsed.

(1) *Ta jõuab mõelda, et splindist vabastatud granaat ta käes lõhkeb, kui see enne pommi kukkumist ära visatud ei saa. Kõik toimub **nähtavasti** ühtaegu. Pikk undamine ja pimedus, lämbumistunne ja raskus rinnal.*

(2) Meistri jalg oli **nähtavasti** väga haige. *Ta komistas peaaegu siledal põrandal.*

(3) *“Siin ei ole kedagi,” sosistas Salme pigem hingeõhu kui häälega.* Üks meestest, **nähtavasti** mingi ülemus, istus laua taha ja silmitses abitud naist elajale omasel pilgul.

(4) Kuna aga antud karakteristikud tüdrukute õpitudusega statistiliselt olulist korrelatsiooni ei andnud, siis **nähtavasti** oli poiste tähelepanu kergem õppe-eesmärgilt eemale juhtida.

	NÄHTAVASTI	Lauseid katses
Mõjutaja	Põhjendusmehhanism	2 (2, 4)
Mõjutaja puudub	Põhjendusmehhanism puudub	2 (1, 3)

Tabel 4. Modaaladverbi *nähtavasti* algselt sisaldanud katselaused

Kokku valisid katseisikud adverbi *nähtavasti* katse tunnuste hindamise ossa 85 korral¹¹. Modaaladverbi *nähtavasti* valiti mitmel korral ka lausesse, kuhu see algselt ei kuulunud. Näiteks valiti adverb *nähtavasti* katse tunnuste hindamise osas lausesse, kuhu oli algselt kuulunud hoopis adverb *silmnähtavalt* (6), *nähtavalt* (13) ja *kuuldavasti* (18).

(6) Midagi peab ju katsuma teha , olgugi see **silmnähtavalt** tühi töö. *Koolimaja põleb nagu takukoona.*

(13) *Kuid mundri asemel kandis vunts hoopis helekollast, sitsist naistekitlit, mis andis talle transvestiidi välimuse.* Kittel oli silmaga **nähtavalt** kitsas ja tugevasti pingul ümber meremehe lihavate kintsude ja õllekõhu

(18) Kuu aega tagasi ostis Daimler-Chrysler 40 protsenti McLareni aktsiatest, **kuuldavasti** peaks suurkorporatsiooni osalus peagi kasvama üle 50 protsendi.

Kõige sagedamini hinnati adverbi *nähtavasti* tunnusekombinatsiooniga NÄGEMINE ja TÕENÄOLINE (25 korral 85-st). Sageduselt järgnesid katseisikute valikute järgi tunnusekombinatsioonid VAHENDATUD INFO ja TÕENÄOLINE (15 korral 85-st), VAHENDATUD INFO ja VÕIMALIK (11 korral 85-st), NÄGEMINE ja KINDEL (10 korral 85-st), NÄGEMINE ja VÕIMALIK (8 korral 85-st) ning NÄGEMINE, TÕENÄOLINE ja VÕIMALIK (5 korral 85-st).

Veel hinnati adverbi *nähtavasti* tunnusekombinatsioonidega VAHENDATUD INFO, TÕENÄOLINE ja VÕIMALIK (2 korral), VAHENDATUD INFO ja KINDEL (2 korral), NÄGEMINE, HELI KUULMINE ja TÕENÄOLINE (1 korral), NÄGEMINE, VAHENDATUD INFO

¹¹ Vahel olid katseisikud 1. ja 2. katseosas oma valikut muutnud. Siin ja edaspidi samas peatükis on keskendutud vaid 2. katseossa valitud adverbidele ja neile valitud tunnustele.

ja TÕENÄOLINE (1 korral), HELI KUULMINE ja KINDEL (1 korral), MUU („arvamine“) ja TÕENÄOLINE (1 korral), MUU („olukorra kogemine“) ja TÕENÄOLINE (1 korral), MUU („taju“) ja TÕENÄOLINE (1 korral) ning MUU („tunnetaamine“) ja VÕIMALIK (1 korral).

Üksikutest tunnustest valiti adverbile *nähtavasti* kõige sagedamini tunnus TÕENÄOLINE (61%1 adverbil *nähtavasti* esinemiskordadest). Tunnus NÄGEMINE valiti katse 2. osas 59%1 adverbil *nähtavasti* esinemiskordadest. Tunnus VAHENDATUD INFO moodustas 36% kõigist adverbile *nähtavasti* valitud tunnustest, tunnus VÕIMALIK 32%. Vähem valiti adverbile *nähtavasti* tunnuseid KINDEL (15%1 kordadest), HELI KUULMINE (2%1 kordadest) ja MUU₁ (5%1 kordadest) (vt tabel 3).

Siinses magistritöös määrasin adverbile *nähtavasti* järelalusliku evidentsiaalsuse tähenduse juhul, kui katseisikud olid valinud modaaladverbi *nähtavasti* sisaldavale lausele tunnusekomplekti NÄGEMINE ja VÕIMALIK ja/või TÕENÄOLINE. Tunnuse NÄGEMINE valimine näitas, et katseisik oli tajunud, et lauses väljendatud olukorda saab mingil määral näha. Kui tegu on järelalusliku evidentsiaalsusega, saab näha märke, mis mingi olukorra või seisundi esinemisele viitavad, kuigi olukord ise on tegelikkuses nähtamatu.

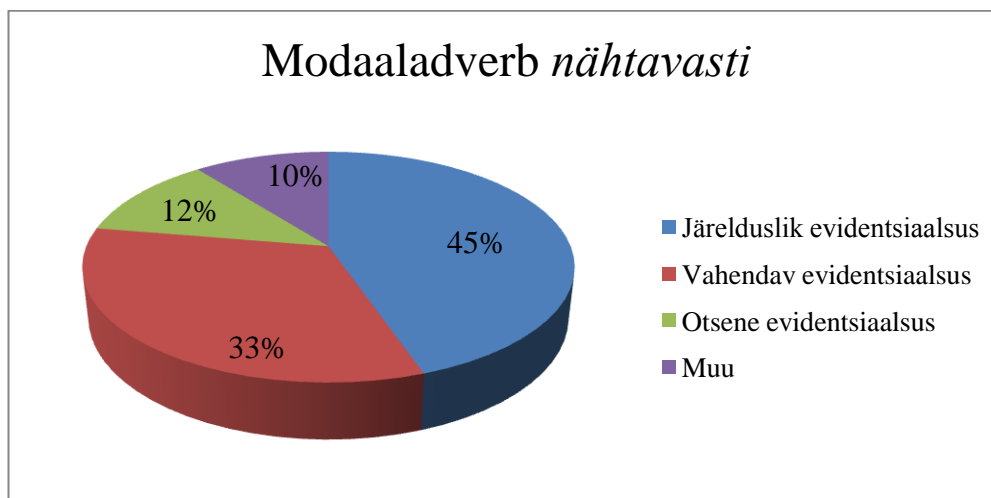
Selleks, et keelekasutajate tõlgendust saaks pidada järelalusliku evidentsiaalsuse omaks, võisid katseisikud hinnata lausete tõekindlust tunnustega VÕIMALIK ja TÕENÄOLINE, aga mitte tunnusega KINDEL. Järelalusliku evidentsiaalsusega lausetes esitatud olukorda ei saa vahetult (otseselt) näha või kuulda, vaid ainult järelalusdada. Järelalusdused ei saa aga olla päris kindlad. Kuigi märgid, millele järelalusdus tugineb, võivad olla silmaga nähtavad, pole nähtav olukord või seisund, mille kohta järelalusdus tehakse – kellegi enesetunne, amet, vanus vms. Näiteks näitelause 3 puhul pole võimalik vahetult näha seda, et keegi on ülemus, nii nagu oleks võimalik näiteks näha, et mees kannab ülikonda ja kasutab bravuurseid žeste. Selles, et mees on tõepoolest ülemus, et saa (võõras) kõrvaltvaataja täiesti kindel olla. Küll aga on tal võimalik seda väliste tundemärkide põhjal järelalusdada. Seepärast kehtivadki järelalusdusliku evidentsiaalsuse puhul tunnused NÄGEMINE ja VÕIMALIK ja/või TÕENÄOLINE, aga mitte KINDEL.

Tunnuse VAHENDATUD INFO valimine näitas, et katseisikute arvates oli kirjutaja/kõneleja saanud esitatud info kellegi/millegi lausevälise vahendusel, Auwera ja Plungiani järgi mitteotsesel teel (Auwera, Plungian 1998: 85). Oma bakalaureusetöös tegin kindlaks, et selleks, et vahendava evidentsiaalsuse tähendus oleks kõige selgem, peaks tunnus KINDEL saama negatiivse väärtuse (siinses töös jääma valimata) (Müürsepp 2013).

Otsese evidentsiaalsuse tähendus väljendunuks adverbi *nähtavasti* puhul siis, kui tunnused NÄGEMINE ja KINDEL oleksid saanud positiivse väärtuse. Selliste tunnustega hindasid katseisikud adverbi *nähtavasti* näiteks lauses 2.

Sellistel tingimustel selgus, et adverbil *nähtavasti* oli järeldusliku evidentsiaalsuse tähendus ka magistrیتöö valimisse kuulunud keelekasutajate arvates. Järeldusliku evidentsiaalsuse tõlgendus ilmnis 85-st adverbi *nähtavasti* kasutusjuhust 38 juhul. Ometi leidis neidki, kelle valikutest võis välja lugeda teistsuguseid tõlgendusi. Näiteks ilmnis adverbile *nähtavasti* antud tunnustest üsna sageli, et katseisikute arvates oli väljendub adverbiga *nähtavasti* hoopis vahendav evidentsiaalsus. 28 juhul 85-st sai modaaladverb *nähtavasti* katseisikute valikute põhjal vahendava evidentsiaalsuse tõlgenduse. 10 korral 85-st näitasid katseisikute valikud, et modaaladverb *nähtavasti* väljendab nende jaoks otsest evidentsiaalsust.

Modaaladverbi *nähtavasti* pidamine järeldusliku evidentsiaalsuse adverbiks tuli välja ka katseisikute valikute põhjendustest katse vaba selgituse osas. Näiteks märkisid katseisikud adverbiga *nähtavasti* väljendatu kohta, et „tegu on oletusega“ (4), „vast on tegemist järelduse tegemisega“ (4) ja „nähtavasti ehk ilmselt“ (2, 3). Adverbi järeldusliku evidentsiaalsuse tähendust rõhutas seegi, kui katseisikud olid maininud, et adverbi *nähtavasti* valimine tuleneb võimalusest teha silmale nähtavat olukorda vaadates järeldus. Selle näiteks võib tuua põhjendused „kuna oli näha komistamise järgi, et tal on raske käia“ (2) ning „statistilised andmed on eeldatavalt kirjalikud ja järeldus võiks tugineda seega silmaga nähtavale pigem“ (4).

Joonis 4. Modaaladverbi *nähtavasti* evidentsiaalsus katseisikute tõlgenduse järgi

Katseisikute valikute põhjal võis järeldada, et enamik katseisikuid oli adverbi *nähtavasti* tõlgendanud keskmise tõekindlusega adverbina. Kasutades Uuspõllu tõenäosuse hindamise protsente (Uuspõld 1989: 469), omas adverb *nähtavasti* katseisikute jaoks keskmist tõenäosust (50%). Oli ootuspärane, et järeldusliku evidentsiaalsusega adverbi *nähtavasti* ei peetud suure tõekindlusega adverbiks. Järeldusliku evidentsiaalsuse puhul ei saa otseselt näha olukorda või seisundit, nt seda, kui haige on kellegi jalg (2). Nähtav on vaid olukorra esinemist kinnitavat tõendusmaterjal (*komistamine*), mistõttu pole olukord ise täiesti kindlana määratletav.

5.2. Modaaladverbide *nähtavalt*, *vaevunähtavalt* ja *silmnähtavalt* tõlgendus

Eesti keele seletava sõnaraamatu järgi tähendab adverb *nähtavalt* „nii, et on näha; märgatavalt“ (EKSS III 2009). Kuigi definitsiooni põhjal võiks järeldada et adverb *nähtavalt* väljendab eeskätt otsest evidentsiaalsust (millegi vahetut nägemist), selgus autori bakalaureusetööst, et see ei pruugi alati nii olla. Adverbiga *nähtavalt* tähistatakse küll otsest evidentsiaalsust, aga kui see esineb liitadverbi *silmnähtavalt* osisena, väljendub hoopis järelduslik evidentsiaalsus (Müürsepp 2013).

Oma bakalaureusetöös modaaladverbiga *nähtavalt* tehtud ETKK päringu vastuseks sain rohkem adverbi *silmnähtavalt* kui *nähtavalt*. 92-st adverbi *nähtavalt* (ja sellest moodustunud liitadverbi *silmnähtavalt*) sisaldavast lausest andis korpus 30 lauset adverbiga *nähtavalt* ja 62 adverbiga *silmnähtavalt*. Kõigil 30 juhul oli ilma liitosiseta adverb *nähtavalt* tõlgendatav kui otsest evidentsiaalsust näitav adverb. 62 korral esinenud adverb *silmnähtavalt* sai aga järeldusliku evidentsiaalsuse tõlgenduse. Analüüsitud lausete seas leidis ka selliseid, mille evidentsiaalsuse üle oli teiste lausete omast raskem otsustada. (Müürsepp 2013)

Oma bakalaureusetöös ma liitadverbe eraldi ei analüüsinud. Seetõttu sai modaaladverb *nähtavalt* järeldusliku evidentsiaalsusega adverbi tõlgenduse. (Müürsepp 2013) Siinses magistrیتöös olen adverbe *nähtavalt* ja *silmnähtavalt* vaadelnud eraldi. Lisaks olen uurinud adverbi *vaevunähtavalt*, mida katsesse valitud korpuselauses algelt ei esinenudki. Selle lisasin katsesse pelgalt adverbidevahelise sümmeetria hoidmiseks.

Kõige rohkem sisaldas katse lauseid, kust olin enne katse läbiviimist eemaldanud seal algelt esinenud modaaladverbi *silm(a)nähtavalt* (8 lauset)¹². Seda põhjusel, et adverb *silmnähtavalt* pakkus minu bakalaureusetöös (Müürsepp 2013) kõige enam huviäratavaid tulemusi. 4 lauset modaaladverbiga *silmnähtavalt* viitasid silmaga nähtavale olukorrale. Neist 2 lauses oli olemas põhjendusmehhanism, mis modaaladverbi *silmnähtavalt* järeldusliku evidentsiaalsuse tähendust tugevdab (5, 6). 2 lausest põhjendusmehhanism puudus (9, 12).

Veel püüdsin modaaladverbi *silmnähtavalt* juures uurida seda, kas katseisikud peavad enesestmõistetavaks universaalsete emotsioonide silmaga nägemist. Emotsioonid on abstraktne nähtus, mida pole otseselt võimalik näha. Küll aga on leitud, et inimesed suudavad näomiimika (st väliste tunnuste) järgi ära tunda 6 universaalset emotsiooni: viha, kurbust, rõõmu, vastikust, üllatust ja hirmu (Black, Yacoob 1997). Katsega püüdsingi leida vastuse küsimusele, kas universaalne emotsioon lauses, mis ei sisalda

---

¹² Adverb *silm(a)nähtavalt* on lausetes siinkohal esitatud vastavalt sellele, millisel kujul see korpuses esines.

(järeldusliku evidentsiaalsuse tähendust tugevdavat) põhjendusmehhanismi, muudab ebaselge juhtumi keelekasutajate jaoks selgemaks. Seega sisaldas katse modaaladverbiga *silmnähtavalt* ka 2 lauset, kus oli küll universaalne emotsioon, aga kust puudus põhjendusmehhanism (8, 11); ning 2 lauset, kus polnud ei universaalset emotsiooni ega põhjendusmehhanismi. (7, 10). Ühes ilma universaalse emotsiooni ja põhjendusmehhanismita lauses (10) esines emotsioon (*heldimine*), mis universaalsete emotsioonide sekka ei kuulu. Teises (7) oli emotsiooni asemel esitatud muu psüühiline protsess (*rahunemine*).

(5) See oli vana mees, lehvivate valgete juustega, **silmanähtavalt** imelik.

(6) Midagi peab ju katsuma teha, olgugi see **silmnähtavalt** tühi töö. *Koolimaja põleb nagu takukoonal.*

(7) **Silmanähtavalt** rahunenud Nool oli tuge leidnud kaasmaalaste üllatavalt mõistvast suhtumisest. *Nõudlikkus enese suhtes püsis: "Seekord anti veel andeks, järgmisel korral enam mitte."*

(8) Saabus Tarmo ja oli **silmnähtavalt** tujust ära. *"Poja, mis sind murelikuks teeb?" küsis Alma osavõtlikult.*

(9) *Ta keeras selja, kangutas jalgade jõudu appi võttes, kuni keeraski küna kummuli.* Tühjaks valatud paati imbus **silmnähtavalt** vett. *Poiss otsis põõsasse peidetud aerud.*

(10) *"Tänan, - isa!"* Kasuisa heldis **silmanähtavalt**. *Ühestainsast ammu oodatud sõnast.*

(11) Stopp, see on täielik nonsenss (Prodi vihastub **silmanähtavalt** - toim). *Selline kinnismõte on täiesti vale.*

(12) Leena oli **silmnähtavalt** kahvatu, isegi läbi grimmi. *Peeter võttis ta käed oma kätte.*

	SILMNÄHTAVALT	Lauseid katses
Mõjutaja	Silmale nähtav olukord ja põhjendusmehhanism	2 (5, 6)
	Silmale nähtav olukord ilma põhjendusmehhanismita	2 (9, 12)
	Silmale nähtav olukord ja universaalne emotsioon	2 (8, 11)
Mõjutaja puudub	Silmale nähtamatu olukord universaalsete emotsioonide sekka mittekuuluva psüühilise protsessiga	2 (7, 10)

Tabel 5. Modaaladverbi *silmnähtavalt* algselt sisaldanud katselaused

Vaid 1 katselauses esines algelt adverb *nähtavalt*. Lause, millest enne katse läbiviimist adverbi *nähtavalt* eemaldas, oli 1 katsesse valitud 2 lisalausest, mille juures ei uurinud ma tabelis 5 nimetatud aspekte (vt ka ptk 4.2.3). Lausega püüdsin hoopis välja selgitada, millised on katseisikute valikud siis, kui lauses esineb substantiiv *silm*.

(13) *Kuid mundri asemel kandis vunts hoopis helekollast, sitsist naistekitlit, mis andis talle transvestiidi välimuse.* Kattel oli silmaga **nähtavalt** kitsas ja tugevasti pingul ümber meremehe lihavate kintsude ja õllekõhu

Modaaladverbi *vaevunähtavalt* ei sisaldanud algelt ükski minu bakalaureusetöö (Müürsepp 2013) jaoks ETKK korpusest otsitud lause. Selle lisasin katsesse vaid selleks, et adverbil *vaevukuuldavalt* oleks nägemisega seotud paralleelvariant.

Kokku esines modaaladverbi *nähtavalt* või mõnda sellest moodustunud liitadverbi katse 2. osas 177 korral. Kõige rohkem valisid katseisikud lünkadesse adverbi *silmnähtavalt* (105 korral 176-st). Adverbi *silmnähtavalt* sage esinemine oli ootuspärane, sest katses esineski kõige rohkem lauseid, kus oli algupäraselt just see adverb. Ometi valiti adverbi *silmnähtavalt* vahel lausetesse, kus seda algelt ei esinenud (19, 24).

(19) Tavaliselt **kuuldavasti** viperusteta eetris olnud “Kreisi Raadio” lõpetas oma hooaja täieliku ebaõnnestumisega.

(24) Valda vaid terminoloogiat, kõhistanud sisikond naerda - tal olnud tunne, et tema sooled tõmbuvad salatud naerus **kuuldavalt** krampi, nii veidralt mõjunud talle sõna terminoloogia - , ning kas polnud metsas elamise fakt ise kangelastegu ja vastuhakk.

Modaaladverbi *silmnähtavalt* hinnati kõige enam tunnusekomplektiga NÄGEMINE ja KINDEL (73 korral 105-st). Veel hinnati adverbi *silmnähtavalt* katse tunnuste hindamise osas tunnusekomplektidega NÄGEMINE ja TÕENÄOLINE (14 korral 105-st), NÄGEMINE ja VÕIMALIK (2 korral 105-st) ning NÄGEMINE, TÕENÄOLINE ja VÕIMALIK (2 korral 105-st).

Katseisikud hindasid modaaladverbi *silmnähtavalt* ka tunnusekomplektidega NÄGEMINE, HELI KUULMINE ja KINDEL (2 korral), HELI KUULMINE ja KINDEL (2 korral), NÄGEMINE, KINDEL ja TÕENÄOLINE (2 korral), NÄGEMINE, VAHENDATUD INFO ja TÕENÄOLINE (1 korral), NÄGEMINE, HELI KUULMINE, KINDEL ja TÕENÄOLINE (1 korral), VAHENDATUD INFO ja TÕENÄOLINE (1 korral), VAHENDATUD INFO ja VÕIMALIK (1 korral) ning NÄGEMINE, HELI KUULMINE, TÕENÄOLINE ja VÕIMALIK (1 korral).

1 korral valiti lisaks tunnustele NÄGEMINE ja KINDEL tunnus MUU („kohtumine põhjustas erutuse“). 1 katseisik oli valinud samuti tunnused NÄGEMINE, KINDEL ja MUU, ning selgitanud tunnuse MUU juures, et kuigi ta valis tunnuse KINDEL, ei saa lauses (5) esitatud seisundis (*mehe imelikkuses*) siiski päris kindel olla. 1 katseisik oli valinud etteantud tunnuste asemel mõlemasse tulpa (nii evidentsiaalsuse väljaselgitamise tulpa kui ka tõekindluse hindamise tulpa) tunnuse MUU („kujund“).

Üksikutest tunnustest valiti adverbile *silmnähtavalt* kõige sagedamini tunnus NÄGEMINE (93%l adverbi *silmnähtavalt* esinemiskordadest katse 2. osas). Tunnusega KINDEL hinnati 76% lausetest, kuhu adverb *silmnähtavalt* valitud oli. Vähem hinnati adverbi *silmnähtavalt* tunnustega TÕENÄOLINE (21%l kordadest), HELI KUULMINE (6%l kordadest), VÕIMALIK (6%l kordadest), VAHENDATUD INFO (3%l kordadest), MUU₁ (3%l kordadest) ja MUU₂ (1%l kordadest) (vt tabel 3).

Adverbi *nähtavalt* valiti katse 2. osas küllaltki palju: 56 korral 176-st. See on eriti tähelepanuväärne põhjusel, et adverbi *nähtavalt* sisaldas algupäraselt vaid 1 katsesse valitud lause (13). Seega valisid katseisikud 38 korral adverbi *nähtavalt* ka lausetesse, kuhu see korpuse järgi algselt ei kuulunud. Näiteks valiti adverb *nähtavalt* sageli lausetesse, kus esines algselt hoopis adverb *silmnähtavalt* (7, 10, 11).

44 korral 56-st sai adverb *nähtavalt* tunnusekomplekti NÄGEMINE ja KINDEL. Veel olid katseisikud valinud adverbile *nähtavalt* koos tunnused NÄGEMINE ja TÕENÄOLINE (4 korral 56-st) ning NÄGEMINE ja VÕIMALIK (2 korral 56-st). 2 korral hindasid katseisikud

lisaks tunnustele NÄGEMINE ja KINDEL adverb *nähtavalt* ka tunnusega HELI KUULMINE. Neist ühel juhul oli hinnatav olukord *heldimine* näitelauses 10 ja teisel *vihastamine* näitelauses 11.

Modaaladverbi *nähtavalt* hinnati ka tunnusekomplektiga VAHENDATUD INFO ja VÕIMALIK (1 korral) ning MUU („tunnetus“) ja TÕENÄOLINE (1 korral) (24). Lisaks valisid katseisikud adverbile *nähtavalt* 1 korral tunnusekomplektiks HELI KUULMINE ja VÕIMALIK (11) ning 1 korral NÄGEMINE, HELI KUULMINE, VAHENDATUD INFO ja TÕENÄOLINE (1).

Kõige sagedamini sai adverb *nähtavalt* üheks tunnuseks NÄGEMINE (95%1 oma esinemiskordadest katse 2. osas). Tunnus KINDEL valiti adverbile *nähtavalt* 82%1 adverb *nähtavalt* esinemiskordadest. Vähem valiti adverbile *nähtavalt* tunnuseid TÕENÄOLINE (11%1 kordadest), HELI KUULMINE (7%1 kordadest), VÕIMALIK (7%1 kordadest), VAHENDATUD INFO (4%1 kordadest) ja MUU₁ (2%1 kordadest) (vt tabel 3).

Adverbi *vaevunähtavalt* minu bakalaureusetöösse valitud korpuselausete seas ei esinenud. Eesti keelehooldeallikates (ÕS 2013, EKSS 2009, AMSS 2014) sõna *vaevunähtavalt* ei esinegi. Seetõttu oli huvitav jälgida, kas ja kuidas katseisikud adverb *kõrvkuuldavalt* analoogi lausetes kasutavad. Kokku valisid katseisikud adverb *vaevunähtavalt* katse 2. ossa 16 korral. Kõige sagedamini valiti adverb *vaevunähtavalt* katse tunnuste hindamise osas lausesse 9, kus oli algselt esinenud adverb *silmnähtavalt* (10 korral 15-st).

7 korral 15-st sai adverb *vaevunähtavalt* tunnusekomplektiks NÄGEMINE ja KINDEL. Veel hindasid katseisikud adverb *vaevunähtavalt* tunnusekomplektiga NÄGEMINE ja TÕENÄOLINE (2 korral), NÄGEMINE ja VÕIMALIK (2 korral), NÄGEMINE ja HELI KUULMINE (1 korral) ning NÄGEMINE, KINDEL ja VÕIMALIK (1 korral). 1 korral valiti adverbile *vaevunähtavalt* tunnusekomplekt HELI KUULMINE ja KINDEL. 1 korral valis katseisik lausesse (21) valitud adverbile *vaevunähtavalt* tunnusekomplektiks NÄGEMINE, TÕENÄOLINE ja MUU („kujutlemine“).

Üksikustest tunnustest domineeris adverbile *vaevunähtavalt* valitud tunnustest NÄGEMINE. See moodustas adverbile *vaevunähtavalt* valitud tunnustest 93%. Tõekindlustunnustest valiti adverbile *vaevunähtavalt* kõige sagedamini tunnus KINDEL (60%1 kordadest). Adverbile *nähtavasti* valitud tunnustest moodustas tunnus VÕIMALIK 20%, TÕENÄOLINE 20%, HELI KUULMINE 13% ja MUU₁ 7% (vt tabel 3).

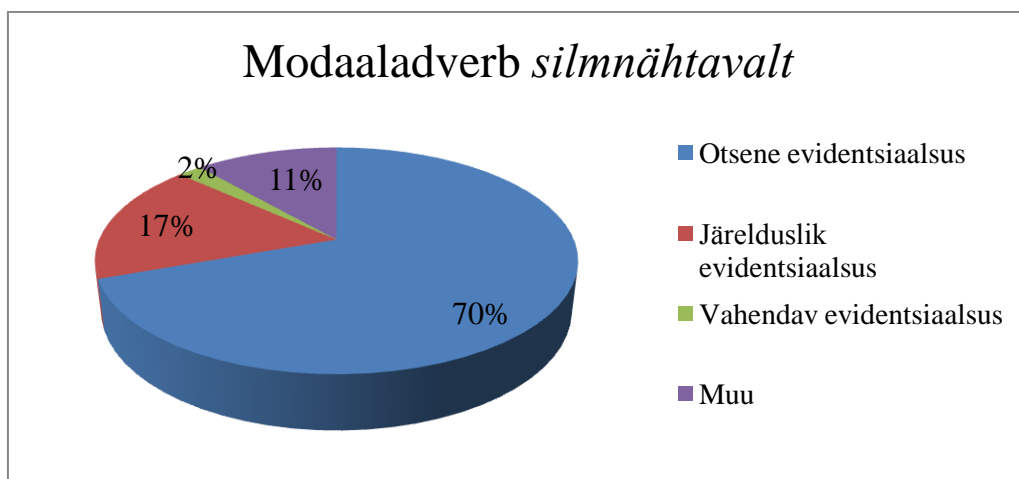
Modaaladverbile (*vaevu/silm*)*nähtavalt* omistasin otsese evidentsiaalsuse tähenduse juhul, kui katseisikud olid sellele katse tunnuste hindamise osas valinud tunnusekomplekti NÄGEMINE ja KINDEL. Tunnuse NÄGEMINE valimine näitas, et katseisiku arvates sai lauses esitatud olukorda (mingil moel) näha. Tunnuse KINDEL valimine näitas aga seda, et katseisik polnud kahelnud esitatud olukorra tõenäosuses. Kõneleja/kirjutaja jaoks otseselt nähtav olukord on tema jaoks täiesti kindel (Nuyts 2001a: 27). Just sel põhjusel edastas tunnuste NÄGEMINE ja KINDEL kombinatsioon otseset evidentsiaalsust. Selleks, et modaaladverbid *vaevunähtavalt*, *silmnähtavalt* ja *nähtavalt* saanuks töös järelalusliku evidentsiaalsuse tõlgenduse, pidid nad saama tunnusekomplekti NÄGEMINE ja TÕENÄOLINE ja/või VÕIMALIK. Tunnuse VAHENDATUD INFO kombineerimine tunnusega TÕENÄOLINE ja/või VÕIMALIK valimine lubanuks arvata, et katseisikud on lünka valitud adverbi tõlgendanud vahendava evidentsiaalsuse tähenduses.

Enamiku katseisikute valikud ei kinnitanud hüpoteesi, et modaaladverb *silmnähtavalt* väljendab järelaluslikku evidentsiaalsust. 105-st adverbi *silmnähtavalt* valinud katseisikust vaid 18 vastused näitasid, et adverb *silmnähtavalt* väljendab nende jaoks järelaluslikku evidentsiaalsust. Ainult 2 katseisiku vastustest võis järeldada, et adverbil *silmnähtavalt* on nende arvates vahendav evidentsiaalsus.

Suurem osa katseisikutest oli modaaladverbi *silmnähtavalt* hinnanud otsese evidentsiaalsuse registreerimiseks vajaliku tunnusekomplektiga (NÄGEMINE ja KINDEL). Otsese evidentsiaalsuse tõlgendus ilmnis katseisikute valikutest adverbi *silmnähtavalt* puhul 73 korral 105-st. 1 korral 73-st oli katseisik valinud tunnuse MUU ja täpsustanud,

et kuigi ta oli lisaks sellele valinud tunnuse KINDEL, ei saa *mehe imelikkuses* päris kindel olla (5). Katseisik oli arvanud, et võib-olla puudus mehel juuksur või raha juukselõikuse jaoks, mistõttu polnud tema arvates seisund (*mehe imelikkus*) siiski täiesti kindel. Ometi oli ta eelistanud tunnust KINDEL tunnusele TÕENÄOLINE, mistõttu ongi juhtum loetud 1-ks 73-st otsese evidentsiaalsuse tõlgenduse saanutest.

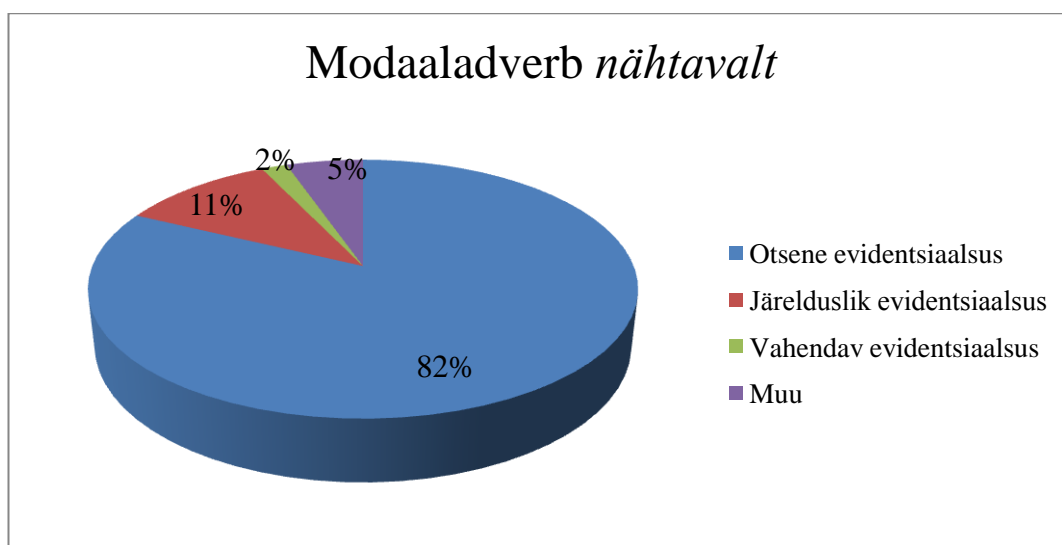
Seda, et adverbiga *silmnähtavalt* väljendub katseisikute jaoks otsene evidentsiaalsus, näitasid ka nende põhjendused adverbi valikule katse 1. osas. Näiteks arvasid katseisikud, et adverbiga *silmnähtavalt* esitatud olukord on „ilmselge“ (6, 8, 12), et see „põhineb visuaalsel pildil ja selgel hoiakul“ (6) ning et „kõik näevad seda oma silmaga“ (6).

Joonis 5. Modaaladverbi *silmnähtavalt* evidentsiaalsus katseisikute valikute järgi

Autori bakalaureusetöös sai modaaladverb *nähtavalt* otsese evidentsiaalsust tõlgenduse (Müürsepp 2013). Ka siinse magistriritöö katse osalenud keeleteadlaste valikute põhjal võis järeldada, et adverb *nähtavalt* väljendas nende jaoks kõige sagedamini otsest evidentsiaalsust. Kokku hindasid katseisikud adverbi *nähtavalt* otsese evidentsiaalsuse registreerimiseks vajalike tunnustega 46 korral 56-st. Järeldusliku evidentsiaalsuse tähenduse sai adverb *nähtavalt* vaid 6 korral 56-st. Adverbi *nähtavalt* vahendava evidentsiaalsuse tõlgendus oli järeldatav vaid 1 korral, mil katseisik oli valinud selleks vajaliku tunnusekomplekti VAHENDATUD INFO ja VÕIMALIK.

Modaaladverbi *nähtavalt* valikut põhjendati sageli nii, et see sobis adverbi otsese evidentsiaalsuse tõlgendusega („paistis välja“ (12), „oli näha“ (8, 9) jne). Tihti olid katseisikud oma põhjendustes viidanud nägemiselundile *silm*, mis otsese nägemise võimalikuks teeb, nt „sobib kõige paremini, sest silmaga on raske kuulda“ (13). See kinnitab, et keelekasutajate arvates sobib adverb *nähtavalt* konteksti, kus oli viidatud otseselt nähtavale olukorrale või seisundile.

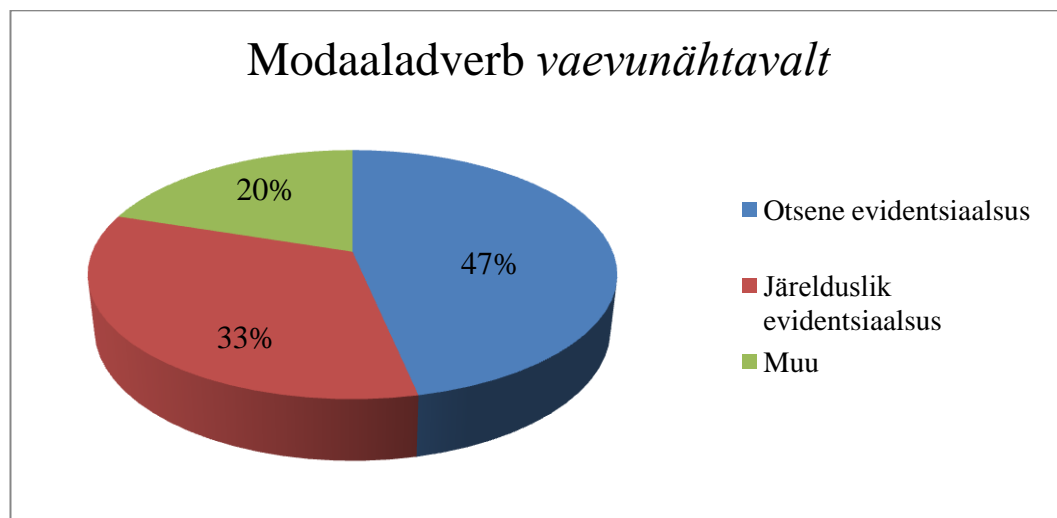

Joonis 6. Modaaladverbi *nähtavalt* evidentsiaalsus katseisikute valikute järgi

Katsetulemused näitasid, et, sarnaselt adverbidele *silmnähtavalt* ja *nähtavalt*, sai adverb *vaevunähtavalt* kõige sagedamini otsese evidentsiaalsuse tõlgenduse. 15-st adverbi *vaevunähtavalt* esinemisjuhust 7-l olid katseisikud adverbi hinnanud nii, et sellest võis järeldada adverbi tõlgendamist otsese evidentsiaalsuse kandjana. 5 korral 15-st sai adverb *vaevunähtavalt* järeldusliku evidentsiaalsuse registreerimiseks vajalikud tunnused. Vahendava evidentsiaalsuse tähendust katseisikute valikutest adverbi *vaevunähtavalt* puhul välja ei tulnud.

Ootamatu oli adverbile *vaevunähtavalt* tunnusekomplekti HELI KUULMINE ja KINDEL valimine, mida tehti 2 korral 15-st. Mõlemal juhul võis oletada, et katseisik oli katse 2. osas kogemata valinud vale adverbi. Kummalgi juhul olid katseisikud katse 1. osas valinud adverbi *vaevukuuldavalt* ja valikut ootuspäraselt (otsele kuulmisele viidates) põhjendanud. Sellised ebakõlad esinesid lausete 22 ja 20 tõlgendustes. Nimetatud 2 juhtumit on selguse huvides lähema vaatluse alt kõrvale jäetud.

Ka modaaladverbi *vaevunähtavalt* valiku selgitustest võis järeldada, et adverb väljendab katseisikute jaoks eeskätt otsest evidentsiaalsust. Katseisikute põhjendustes esines tihti viiteid adverbiga *vaevunähtavalt* tähistatud olukorra vähesele nägemisele, nt „sest mõtisklemist ei pruugi selgelt märgata“ (25) või „imbumine on aeglane toiming, mida ei pruugi alguses isegi märgata“ (9).

Joonis 7. Modaaladverbi *vaevunähtavalt* evidentsiaalsus katseisikute valikute järgi

Seega võib järeldada, et katseisikud tajusid nii adverbi *nähtavalt* kui ka sellega moodustunud liitadverbe *vaevunähtavalt* ja *silmnähtavalt* eeskätt otseste evidentsiaalsuse tähenduses. Nende adverbidega väljendatud olukorda tõlgendasid katseisikud enamasti otseselt oma silmaga nähtavana. Seda ka siis, kui tegu oli nähtamatu seisundi, näiteks emotsiooni (*heldimine, viha, kurbus*) või muu psüühilise

protsessiga (*rahnemine*). Kokku avaldus otsene evidentsiaalsus adverbide *vaevunähtavalt*, *silmnähtavalt* ja *nähtavalt* puhul 126 korral 176-st, mis moodustas 72% adverbi (*silm/vaevu*)*nähtavalt* esinemisjuhtudest katse 2. osas.

Katsetulemustest selgus, et kõige sagedamini esines otsene evidentsiaalsus (ja seega tunnusekomplekt NÄGEMINE ja KINDEL) adverbi *nähtavalt* puhul. See oli oodatav, sest adverbiga *nähtavalt* antakse selgelt edasi olukorra vahetut tunnistamist (nägemist). Olukorra vahetu tunnistamine (nägemine) on aga kõneleja jaoks täiesti tõekindel (Nuyts 2001a: 27, Erelt 2013: 125).

Selget otsest nägemist väljendas katseisikute arvates ka adverb *silmnähtavalt*, mis otsest nägemist osise *silm-* tõttu isegi rõhutab. Adverbiga *silmnähtavalt* oli aga katsesse valitud lausetes sageli väljendatud silmale tegelikkuses nähtamatuid olukordi või seisundeid (nt emotsioone). Enamiku katseisikute põhjendustest võis välja lugeda, et nende arvates olid sellised olukorrad ja seisundid siiski silmaga nähtavad. Ometi ei lasknud adverbile *silmnähtavalt* valitud tunnused alati täheldada, et katseisikud tajuvad adverbi väga tõekindlana. Kuna adverbi *silmnähtavalt* oli sageli kasutatud tegelikkuses nähtamatute olukordade puhul (nt emotsioonidest rääkides), võis see nii mõnigi kord panna katseisikud kahtlema, kas olukord on ikka täiesti kindel. Seevastu adverbiga *nähtavalt* esinenud olukorrad olid katseisikute arvates kindlad. Seepärast väljendas adverb *nähtavalt* katseisikute jaoks suuremat tõekindlust kui adverb *silmnähtavalt*. Adverbi *silmnähtavalt* väiksemat tõekindlust kinnitavad ka autori bakalaureusetöö tulemused, mille järgi väljendab adverb otsese evidentsiaalsuse asemel hoopis järelduslikku evidentsiaalsust (Müürsepp 2013).

Modaaladverbiga *vaevunähtavalt* esinenud laused said otsese evidentsiaalsuse tõlgenduse harvemini kui laused, kus esines modaaladverb *silmnähtavalt* või *nähtavalt*. Enne katse läbiviimist oligi autor arvanud, et osis *vaevu-* võib adverbi *vaevunähtavalt* tõekindlust vähendada. Kui olukorda on vaevalt näha, on selle esinemises rohkem põhjust kahelda kui siis, kui seda on selgelt näha. Ometi omas adverb *vaevunähtavalt* samuti üle 50%list tõekindlust nagu adverbid *silmnähtavalt* ja *nähtavalt*.

5.3. Modaaladverbi *kuuldavasti* tõlgendus

Eesti keele seletava sõnaraamatu järgi on modaaladverbil *kuuldavasti* kaks tähendust. Modaaladverb *kuuldavasti* võib tähendada „kuulu järgi, nagu räägitakse, nagu kuulukse, nagu on kuulda“, aga harva ka „kuulmise järgi otsustades“. (EKSS II 2009) Oma (põhi)tähenduse järgi näitab adverb *kuuldavasti* seega vahendavat evidentsiaalsust (ehk viitab kellelgi kaudu saadud infole). Adverbi harvaesinev tähendus „kuulmise järgi otsustades“ viitab otsesele evidentsiaalsusele.

Siiski ei tulnud üheski autori bakalaureusetöös analüüsitud lausest välja adverbi *kuuldavasti* otsese evidentsiaalsuse tähendus. Selgus, et adverbil *kuuldavasti* on vahendav evidentsiaalsus ja adverbidest *nähtavasti*, *nähtavalt* ja *kuuldavalt* väiksem tõekindlus. (Müürsepp 2013).

Korpuse järgi algselt modaaladverbi *kuuldavasti* sisaldavaid lauseid oli katses 6. Autori bakalaureusetööst selgus, et tingiv ja kaudne kõneviis tugevdavad modaaladverbi *kuuldavasti* vahendava evidentsiaalsuse tähendust (Müürsepp 2013). Seevastu kui lauses tingivat või kaudset kõneviisi ei esine, võis tegu olla ebaselge juhtumiga. Oli oodatav, et keelekasutajatelgi võib tekkida raskusi sellistesse lausetesse sobiva modaaladverbi valimisega. Seega oli katses 2 lauset, kus modaaladverbi *kuuldavasti* sisaldas lauses (või selle lähikontekstis) leidus tingiv kõneviis (15, 18), 2 lauset, kus kaudne kõneviis (14, 17) ning 2 lauset, kus oli kindel kõneviis (16, 19).

(14) *Ja siis viib nende tee sellest ülikoolilinnast veel edasigi.* Mingisse teaduseasutusse, kus **kuuldavasti** sigadega katseid tehtavat.

(15) Briti kaubamärk on soliidne, sealtkandist pärit kunsttoodet oleksid **kuuldavasti** isegi Tallinna linnapea ja tema sõbrad nõus tarbima.

(16) *Selgus, et ta oli juba aastaid salaja joonud.* Teda raviti kaua ja **kuuldavasti** elas ta veel, aga üksnes naise toel, invaliidina, praeguseks ligi seitsmekümne viie aastane.

(17) Siis seletas rannamees veel midagi ja Valter tõlkis — **kuuldavasti** tahtvat üks Soomes sõdinud poiss minema panna, aga see plaan jääb küll suvesse.

(18) Kuu aega tagasi ostis Daimler-Chrysler 40 protsenti McLareni aktsiatest, **kuuldavasti** peaks suurkorporatsiooni osalus peagi kasvama üle 50 protsendi.

(19) Tavaliselt **kuuldavasti** viperusteta eetris olnud “Kreisi Raadio” lõpetas oma hooaja täieliku ebaõnnestumisega.

	KUULDAVASTI	Lauseid katses
Mõjutaja	1. Tingiv kõneviis 2. Kaudne kõneviis	2 (15, 18) 2 (14, 17)
Mõjutaja puudub	Kindel kõneviis	2 (16, 19)

Tabel 6. Modaaladverbi *kuuldavasti* algselt sisaldanud katselaused

Kokku valiti katse tunnuste hindamise osas adverb *kuuldavasti* 82 korral. Enamasti valiti adverb *kuuldavasti* lausesse, kuhu see ka algselt kuulunud oli. Harva valiti adverb *kuuldavasti* katse tunnuste hindamise osas lausesse, kuhu see algselt ei kuulunud (3, 26).

(3) “Siin ei ole kedagi,” sosistas Salme pigem hingeõhu kui häälega. Üks meestest, **nähtavasti** mingi ülemus, istus laua taha ja silmitses abitud naist elajale omasel pilgul.

(26) Kõrgeauline isand Grenzstein kõndis ühe õitsva põõsa juurest teise juure, silmnähtavalt ja **kõrvkuuldavalt** rõõmus sõnatute kaunitaride üle, kes sirutasivad õiepäid ja võrsekäsi isanda poole nagu hurmunud naised ehk armastusest sündinud lapsed.

Modaaladverbi *kuuldavasti* hinnati erinevate tunnustega, millest kõige sagedamini kombineerusid VAHENDATUD INFO ja VÕIMALIK (32 korral 82-st). Üsna tihti valiti koos ka tunnuseid VAHENDATUD INFO ja TÕENÄOLINE (26 korral 82-st). 8 korral 82-st valiti korraka tunnused VAHENDATUD INFO, TÕENÄOLINE ja VÕIMALIK. Veel hindasid katseisikud adverb *kuuldavasti* katses tunnusekomplektidega VAHENDATUD INFO ja KINDEL (5 korral), HELI KUULMINE ja TÕENÄOLINE (3 korral), HELI KUULMINE ja KINDEL (2 korral), HELI KUULMINE, KINDEL ja VAHENDATUD INFO (2 korral),

HELI KUULMINE, TÕENÄOLINE ja VÕIMALIK (1 korral), NÄGEMINE ja KINDEL (1 korral), VAHENDATUD INFO, TÕENÄOLINE ja KINDEL (1 korral), NÄGEMINE, VÕIMALIK ja MUU („hirmutav olukord“) (1 korral).

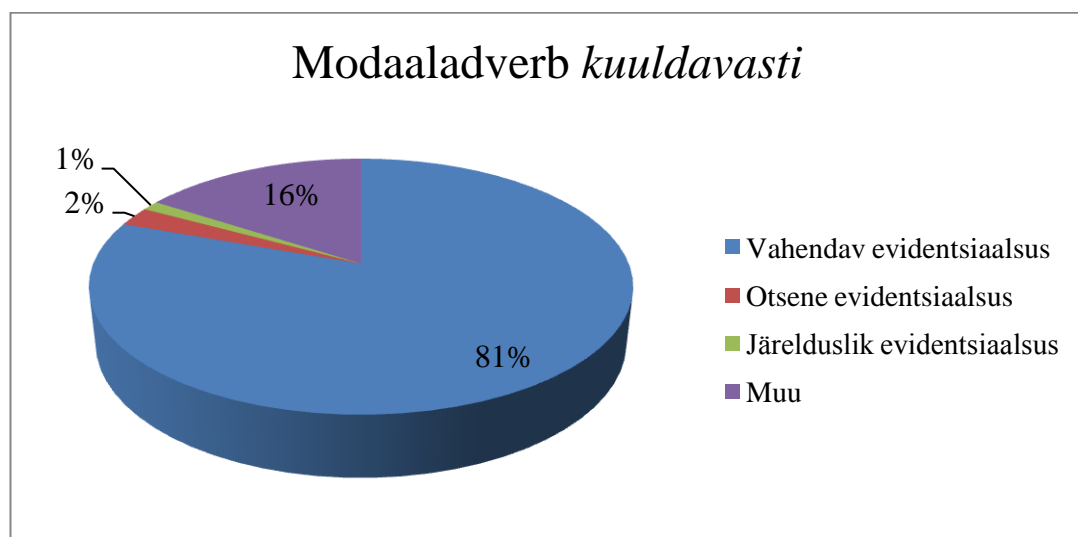
Ühe tunnusena valiti adverbile *kuuldavasti* kõige sagedamini tunnus VAHENDATUD INFO (90%l adverbil *kuuldavasti* esinemiskordadest katse 2. osas). Pisut väiksema osakaalu moodustasid adverbile *kuuldavasti* valitud tunnustest VÕIMALIK (51%) ja TÕENÄOLINE (48%). Kõige väiksema osakaalu adverbile *kuuldavasti* valitud tunnustest moodustasid KINDEL (13%), HELI KUULMINE (10%), NÄGEMINE (2%) ja MUU₁ (1%) (vt tabel 3).

Vahendava evidentsiaalsuse tähenduse omistasin adverbile *kuuldavasti* siis, kui katseisik oli valinud adverbil *kuuldavasti* sisaldavale lausele tunnusekomplekti VAHENDATUD INFO ja VÕIMALIK ja/või TÕENÄOLINE. Tunnuse VAHENDATUD INFO valimine tähendas, et lauses esitatud olukorra kohta on saadud infot kellegi või millegi vahendusel, keda/mida pole lauses mainitud. Tunnus KINDEL tuli katseisikutel katses valida juhul, kui nad olid olukorra toimumises täiesti kindlad. Info, mida inimene pole aga ise otse (nägemise või kuulmise teel) saanud, pole kunagi päris kindel (Erelt 2013: 125). Seetõttu ei saanud üldjuhul pidada vahendavat evidentsiaalsust väljendavaks lauset, mida oli hinnatud tunnusega KINDEL.

66 korral 82-st oli adverbil *kuuldavasti* tõlgendatud vahendava evidentsiaalsuse modaaladverbina. Modaaladverbil *kuuldavasti* otsese evidentsiaalsuse tähendus avaldus katseisikute valikutest vaid 2 korral, mil adverbil sai tunnused HELI KUULMINE ja KINDEL. Sellised, adverbil *kuuldavasti* jaoks ebatüüpilised tunnused valiti mõlemal korral siis, kui tegu oli näitelausega 19. Et raadiost kostvaid helisid on võimalik oma kõrvaga otse kuulata, polegi väga üllatav, et katseisikud olid lausele valinud ka otsest evidentsiaalsust tähistavaid tunnuseid HELI KUULMINE ja KINDEL. 2 korral valitud tunnused HELI KUULMINE, VAHENDATUD INFO ja KINDEL näitasid, et katseisik oli adverbil *kuuldavasti* pidanud lausetes (17, 19) nii otsese kui ka vahendava evidentsiaalsuse adverbiks. (Joonisel 8 liigitatud *Muu* alla.)

Modaaladverbi *kuuldavasti* järeldusliku evidentsiaalsuse tõlgendus tuli katseisikute valikutest välja vaid 1 korral 82-st, mil adverbile olid valitud tunnused NÄGEMINE, VÕIMALIK ja MUU („hirmutav olukord“).

Modaaladverbi *kuuldavasti* vahendava evidentsiaalsuse tähendust kinnitasid ka katseisikute põhjendused adverbi valikule, mis sobisid vahendava evidentsiaalsuse määratlusega. Näiteks kirjutati adverbi *kuuldavasti* kohta, et see „viitab mingile teadmata kanalile“ (14), „viitab taaskord mingile informatsioonile, mida on kusagilt kuuldud, ilma otsese kinnituse või allikata“ (15), „esindab kuulujuttu“ (14, 15, 16) jne.

Joonis 8. Modaaladverbi *kuuldavasti* evidentsiaalsus katseisikute valikute järgi

Autori bakalaureusetööst selgus, et adverbil *kuuldavasti* oli neljast uuritavast adverbist (*nähtavasti*, *nähtavalt*, *kuuldavasti* ja *kuuldavalt*) väikseim tõekindlus (Müürsepp 2013). Kuigi kelleltki kuuldud info ei ole nii usaldusväärne kui näiteks olukorra otsene nägemine (Nuyts 2001a: 27), hindasid paljud keeleteadlased katses adverbi *kuuldavasti* keskmist tõekindlust väljendava tunnusega TÕENÄOLINE (39 korral 82-st) ja isegi suurimat tõekindlust esitava tunnusega KINDEL (11 korral 82-st).

Kuigi väikseimat tõekindlust näitav tunnus VÕIMALIK domineeris ja seda valiti 42 korral 82-st¹³, oli üllatav, et katseisikud adverbi *kuuldavasti* rohkem selle tunnusega ei märgistanud. Muuhulgas polnud oodatav, et adverbile *kuuldavasti* oli nii sageli valitud keskmist tõekindlust väljendav tunnus TÕENÄOLINE. See näitab, mitu katses osalenud keelekasutajat olid hoolimata vahendatusest kellegi/millegi vahendusel saadud infot pidanud üsna kindlaks. Kuigi tunnuseid TÕENÄOLINE ja KINDEL valiti adverbile *kuuldavasti* oodatust rohkem, hinnati adverbi *kuuldavasti* sisaldavaid lauseid rohkem ikkagi tunnusega VÕIMALIK. Seega näitasid katseisikute valikud, et adverbiga *kuuldavasti* väljendub nende arvates enamasti vähene tõekindlus.

5.4. Modaaladverbide *kuuldavalt*, *vaevukuuldavalt* ja *kõrvkuuldavalt* tõlgendus

Eesti kirjakeele seletava sõnaraamatu kohaselt tähendab adverb *kuuldavalt* „nii valjusti, et on kuulda“ (EKSS II 2009). Definiitsioonist nähtub adverbi *kuuldavalt* otsese evidentsiaalsuse tähendus – sellega viidatakse millegi vahetule kuulmisele. Liites adverbile *kuuldavalt* osiseid *vaevu-* või *kõrv-*, saab väljendada eri määral kuulmist. Näiteks saab adverbi *vaevukuuldavalt* kasutada juhul, kui mingi heli kuulmine on peaaegu olematu, adverbi *kõrvkuuldavalt* aga siis, kui kuuldava heli valjust tahetakse rõhutada.

Autori bakalaureusetöö järgi väljendavad nii adverb *kuuldavalt* kui ka sellega moodustunud liitadverbid *kõrvkuuldavalt* ja *vaevukuuldavalt* otsest evidentsiaalsust (Müürsepp 2013). Adverbiga (*vaevu/kõrv*)*kuuldavalt* saab näidata, et info on saadud otsese kuulmise teel. Näiteks on võimalik kuulda erinevaid helisid, nagu *vulisemine*, *krabisemine*, *vingumine* jne.

---

¹³ Sisse on arvestatud ka korrad, mil tõekindluse hindamiseks valiti rohkem kui 1 tunnus.

Lauseid, kust jätsin ära seal algsest esinenud modaaladverbi (*vaevu/kõrv*)*kuuldavalt*¹⁴, oli katses kokku 7. Modaaladverbi *kuuldavalt* ja sellega moodustunud liitadverbide juures püüdsin 2 lauses uurida deskriptiivverbide mõju (20, 21), 2 lauses substantiivi *hää*l mõju (22, 23) ning 2 lauses kujundliku stiili mõju (24, 25). Minu bakalaureusetööst (Müürsepp 2013) selgus, et (kujundlikkuse taotlemisest tingitud) mittekuuldava olukorra väljendamine otsesele kuulmisele viitava modaaladverbiga võib lause tõlgendamise keeruliseks teha. Kontrollimaks, kuidas keelekasutajad sellistes lausetes modaaladverbi (*vaevu/kõrv*)*kuuldavalt* tõlgendavad, valisin katsesse 1 lause, mis sisaldas *kuuldavalt krampi tõmbumist* (24) ning 1 lause, mis sisaldas *kuuldavalt mõtisklemist* (25).

(20) Muri vigises **vaevukuuldavalt** ja hiilis temaga koos. *Koera taip pani Enn Sinivaldi imestama.*

(21) *See oleks võib-olla midagi uut. Jõevesi oleks tume, keerised vulaksid vaevukuuldavalt. Tuulehoog käiks ohtes läbi kuusiku.*

(22) "Jääme magama," kordas Leena tasasel häälel, **kuuldavalt**. *Ja lisas: "Kui sa saad?"*

(23) "...jäljed tulevad piki lanki välja vana baraki juurde," kostab eestrist jäljeküti **kuuldavalt** reibas hää. l.

(24) Valda vaid terminoloogiat, kõhistanud sisikond naerda - tal olnud tunne, et tema sooled tõmbuvad salatud naerus **kuuldavalt** krampi, nii veidralt mõjunud talle sõna terminoloogia - , ning kas polnud metsas elamise fakt ise kangelastegu ja vastuhakk.

(25) "Soolo, raisk," mõtiskles Boss **kuuldavalt**. *"Baari või kõrtsi?" küsis Tümpa.*

(26) Kõrgeauline isand Grenzstein kõndis ühe õitsva põõsa juurest teise juure, silmnähtavalt ja **kõrvkuuldavalt** rõõmus sõnatute kaunitaride üle, kes sirutasivad õiepäid ja võrsekäsi isanda poole nagu hurmunud naised ehk armastusest sündinud lapsed.

	(VAEVU/KÕRV)KUULDAVALT	Lauseid katses
Mõjutaja	1. Deskriptiivverb	2 (20, 21)
	2. Substantiiv <i>hää</i> l	2 (22, 23)
Mõjutaja puudub	Mittekuuldava väljendamine adverbiga <i>kuuldavalt</i>	2 (24, 25)

Tabel 7. Modaaladverbi (*vaevu/kõrv*)*kuuldavalt* algsest sisaldanud katselauseid

¹⁴ Liitadverbid *vaevukuuldavalt* ja *kõrvkuuldavalt* jagasid adverbiga *kuuldavalt* otsese evidentsiaalsuse tähendust. Seetõttu pole ma neile erineva evidentsiaalsuse järgi mõjutajad valinud (nagu valisin adverbidele *nähtavalt* ja *silmnähtavalt*).

Katse tunnuste hindamise osas esines kokku 114 korral adverb *kuuldavalt* või sellega moodustunud liitadverbe *vaevukuuldavalt* ja *kõrvkuuldavalt*. Kõige rohkem esines adverb *vaevukuuldavalt* (49 korral 114-st). Seda valiti oodatust rohkem, sest algselt kuulus adverb *vaevukuuldavalt* vaid 2 katselausesse (20, 21). Adverb *vaevukuuldavalt* valiti sageli lausetesse, kus oli algselt esinenud hoopis adverb *kuuldavalt* (22, 25).

Adverb *vaevukuuldavalt* sai kõige sagedamini tunnusekomplektiks HELI KUULMINE ja KINDEL (29 korral 49-st). Veel valiti adverbile *vaevukuuldavalt* koos tunnused HELI KUULMINE ja TÕENÄOLINE (11 korral 49-st), HELI KUULMINE ja VÕIMALIK (3 korral 49-st) ning VAHENDATUD INFO ja TÕENÄOLINE (1 korral).

Adverbi *vaevukuuldavalt* hinnati 1 korral ka tunnusekomplektiga HELI KUULMINE ja MUU („pettumus“). See esines lause 11 puhul. 1 korral valiti adverbile *vaevukuuldavalt* koos tunnused NÄGEMINE ja MUU („vaimustus sisemiselt“). Tunnuse NÄGEMINE valimine oli viimasel juhul selgitatav adverb *silmnähtavalt* esinemisega lauses (26). Lauses juba sisalduv adverb *silmnähtavalt* võis katseisiku jaoks vihjata sellele, et olukord on pigem nähtav kui kuuldav.

1 katseisik oli valinud adverbile *vaevukuuldavalt* küll tunnuse KINDEL, kuid tunnuse HELI KUULMINE asemel oli ta kasutanud täpsustavat tunnust („inimheli“). 1 katseisik valis lisaks tunnustele HELI KUULMINE ja KINDEL ka tunnuse MUU („vaist“). 1 korral oli katses osalenud keelekasutaja valinud lisaks tunnustele HELI KUULMINE ja KINDEL tunnuse NÄGEMINE. See võis olla tingitud asjaolust, et autori bakalaureusetöös (Müürsepp 2013) oli tegu ebaselge juhtumiga (*kuuldavalt mõtisklema* näitelause 25). Võimalik, et lauses (25) esinenud *mõtisklemist* sai katseisiku arvates nii näha kui ka kuulda.

Kõige sagedamini sai adverb *vaevukuuldavalt* tunnuse HELI KUULMINE (94%l adverb *vaevukuuldavalt* esinemisjuhtudest katse 2. osas). Tunnus KINDEL moodustas 65% adverbile *vaevukuuldavalt* valitud tunnustest, tunnus TÕENÄOLINE 24%. Vähem hinnati adverb

vaevukuuldavalt tunnustega VÕIMALIK (6%1 kordadest), NÄGEMINE (4%1 kordadest), MUU₁ (4%1 kordadest), MUU₂ (4%1 kordadest) ja VAHENDATUD INFO (2%1 kordadest) (vt tabel 3).

Adverbi *kuuldavalt* valisid katse 2. osas lausetesse 40 katseisikut neist 114-st, kes olid valinud lünka mõne otsesele kuulmisele viitava adverbi. Algselt kuulus adverb *kuuldavalt* katses 4 lausesse (22, 23, 24, 25), kuhu seda kõige enam ka valiti. Veel valiti adverb *kuuldavalt* mitmel korral tunnuste hindamise osas näiteks lausesse, kuhu oli algselt kuulunud adverb *vaevukuuldavalt* (21). Nagu adverbile *vaevukuuldavalt*, valiti adverbile *kuuldavalt* kõige sagedamini koos tunnused HELI KUULMINE ja KINDEL (27 korral 40-st). Adverbi *kuuldavalt* hinnati veel tunnusekomplektidega HELI KUULMINE ja VÕIMALIK (6 korral), HELI KUULMINE ja TÕENÄOLINE (5 korral), NÄGEMINE, HELI KUULMINE ja KINDEL (1 korral) ning VAHENDATUD INFO ja KINDEL (1 korral).

Üksikutest tunnustest valisid katseisikud adverbile *kuuldavalt* kõige sagedamini tunnuse HELI KUULMINE. See moodustas 98% kõigist adverbile *vaevukuuldavalt* valitud tunnustest. Sageduselt järgnesid katseisikute valikutes tunnused KINDEL (73%1 kordadest), VÕIMALIK (15%1 kordadest), TÕENÄOLINE (13%1 kordadest), VAHENDATUD INFO (3%1 kordadest) ja NÄGEMINE (3%1 kordadest) (vt tabel 3).

Adverb *kõrvkuuldavalt* esines katsesse valitud lausetest algselt vaid ühes (26). Ometi valiti adverb *kõrvkuuldavalt* katse tunnuste hindamise osas lausetesse tervelt 25 korral 114-st korrast, mil lünka sobitati mõni kuulmisele viitav adverb. Lausesse, kuhu adverb *kõrvkuuldavalt* algselt kuulus (26), valiti see katse tunnuste hindamise osas 12 korral. Ülejäänud 14 korral valiti adverb *kõrvkuuldavalt* enamasti lausetesse, kuhu oli algselt kuulunud adverb *vaevukuuldavalt* (20, 21) ja *kuuldavalt* (22, 23, 24, 25).

Sarnaselt adverbidele *kuuldavalt* ja *vaevukuuldavalt* sai adverb *kõrvkuuldavalt* kõige sagedamini tunnusekomplekti HELI KUULMINE ja KINDEL (16 korral 25-st). Modaaladverbi *kõrvkuuldavalt* hinnates olid katseisikud kombineerinuid ka tunnuseid NÄGEMINE ja VÕIMALIK (2 korral), HELI KUULMINE ja VÕIMALIK (2 korral),

HELI KUULMINE ja TÕENÄOLINE (1 korral), NÄGEMINE, HELI KUULMINE ja VÕIMALIK (1 korral), MUU („enesetaju“) ja TÕENÄOLINE (1 korral) ning ainult tunnusega HELI KUULMINE (1 korral). 1 korral valiti adverbile *kõrvkuuldavalt* lisaks tunnustele HELI KUULMINE ja KINDEL ka tunnus NÄGEMINE. See võis tuleneda lauses (26) sisaldunud adverbist *silmnähtavalt*.

Üksikutest tunnustest valiti adverbile *kõrvkuuldavalt* kõige sagedamini tunnus HELI KUULMINE, mis moodustas 88% adverbile valitud tunnustest. Sageduselt järgmisena valiti adverbile *kõrvkuuldavalt* tõekindlustunnus KINDEL (68%1 kordadest) ning seejärel VÕIMALIK (20%1 kordadest). Vähem valiti tunnuseid NÄGEMINE (16%1 kordadest), TÕENÄOLINE (8%1 kordadest), MUU₁ (4%1 kordadest) (vt tabel 3).

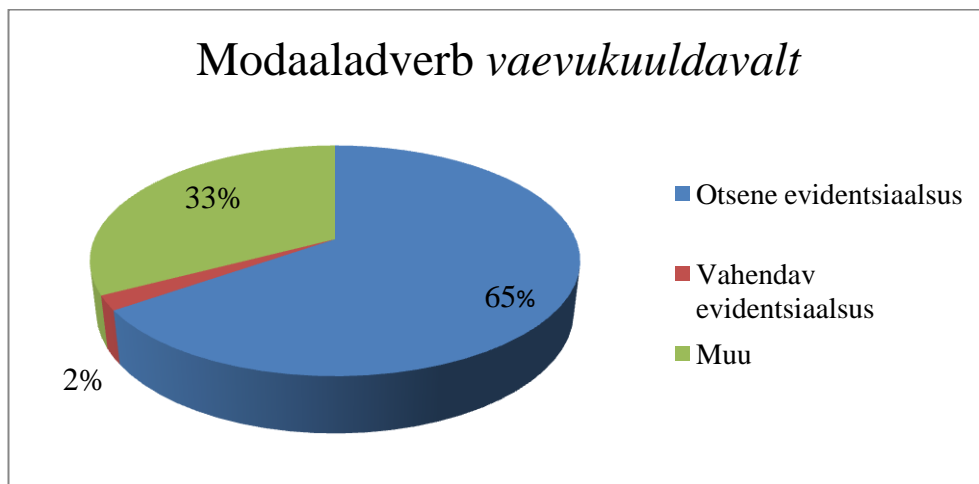
Adverbile (*vaevu/kõrv*)*kuuldavalt* omistasin otsese evidentsiaalsuse tähenduse siis, kui katseisik oli valinud tunnusekomplekti HELI KUULMINE ja KINDEL. Tunnuse HELI KUULMINE pidi saama katselause, milles oli väljendatud mingi heli vahetu (otsene) kuulmine. Autori bakalaureusetöös kehtis tunnus HELI KUULMINE näiteks lause *Ühe ratta kuullaager oli vist omal ajal vähe õli saanud ning kriuksus vaevukuuldavalt puhul*, milles viitab helile verb *kriuksuma* (Müürsepp 2013).

Selleks, et otsese evidentsiaalsuse tähendus oleks selge, pidanuks katseisik valima ka tunnuse KINDEL. On mainitud, et nägemise kaudu saadud info on tõenäolisem kui vahendatud info (Nuyts 2001a: 27). Lisaks sellele on vahendatud infost (ja ka järeldustel põhinevast infost) tõekindlam info, mis on saadud otsese kuulmise teel (Müürsepp 2013). Seetõttu oli töös otsese evidentsiaalsuse registreerimiseks vajalik tunnusekomplekt HELI KUULMINE ja KINDEL, aga mitte tunnuste NÄGEMINE, VAHENDATUD INFO, TÕENÄOLINE ja VÕIMALIK kombineerimine.

Seega olid 32 katseisikut 49-st tõlgendanud adverbi *vaevukuuldavalt* otsese evidentsiaalsuse adverbina. Modaaladverb *vaevukuuldavalt* sai vahendava evidentsiaalsuse tõlgenduse vaid 1 korral, mil katseisik oli valinud selle

registreerimiseks koos tunnused VAHENDATUD INFO ja TÕENÄOLINE. Kuigi enamiku katseisikute vastused näitasid, et adverbi *vaevukuuldavalt* on peetud otsese evidentsiaasuse adverbiks, hinnati seda tunnuse KINDEL asemel 11 korral tunnusega TÕENÄOLINE ja 3 korral tunnusega VÕIMALIK. Adverbi tõekindlust võis neil juhtudel vähendada osis *vaevu-*. Kuna heli oli *vaevukuuldav*, võis see panna keelekasutajaid kahtlema, kas seda üldse võimalik kuulda on. Adverbi *vaevukuuldavalt* järelendusliku evidentsiaalsuse tõlgendust ei ilmnenu katseisikute valikutest ühelgi korral.

Modaaladverbi *vaevukuuldavalt* tõlgendamist otsese evidentsiaalsuse adverbina kinnitasid katseisikute kommentaarid. Viidati nii olukorra/seisundi otsesele kuulmisele kui ka kuuldava heli vähesusele, nt. „*vaevukuuldavalt*, sest viitab helile, seejuures vaiksusele helile, sest koer hiilib“ (20), „*tasase häälega rääkimine on vaevukuuldav*“ (22), „*mõtiskletakse tavaliselt vaikselt*“ (25).

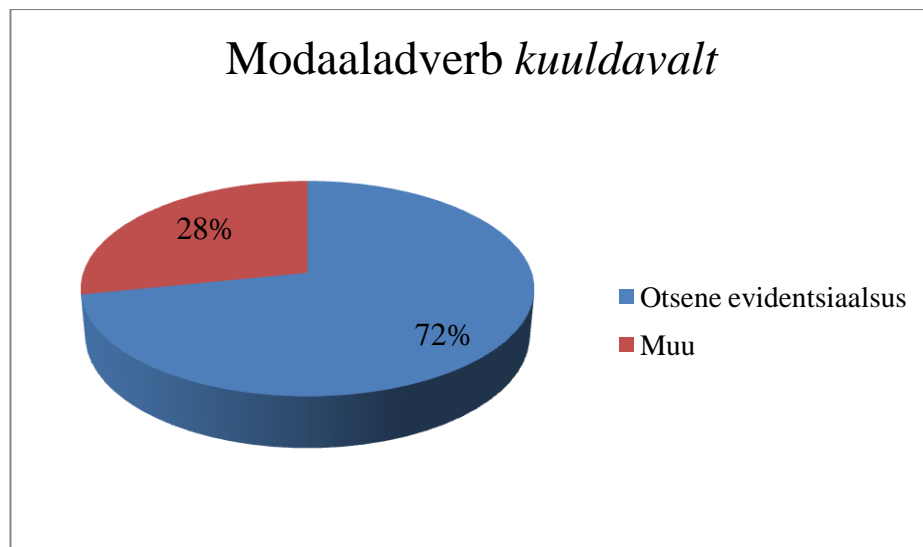

Joonis 9. Modaaladverbi *vaevukuuldavalt* evidentsiaalsus katseisikute valikute järgi

Sarnaselt adverbile *vaevukuuldavalt* sai modaaladverb *kuuldavalt* kõige sagedamini otsese evidentsiaalsuse määramiseks vajalikud tunnused (28 korral 39-st). Et vahendatud info ei saa olla kindel, oli ootamatu adverbile *kuuldavalt* 1 korral valitud tunnusekombinatsioon VAHENDATUD INFO ja KINDEL. Kummaline valik oli selgitatav asjaoluga, et lauses (19) sisaldus substantiiv *raadio*. Raadiost kostvaid helisid võib

otseselt kuulata (mis võiks selgitada tunnuse KINDEL valiku). Samas on võimalik kellegi vahendusel kuulda infot *Kreisi Raadio* ebaõnnestumise kohta (mistõttu võis olla valitud tunnus VAHENDATUD INFO). Katseisikute valikute põhjal ei võinud ühelgi korral järeldada, et modaalarverbi *kuuldavalt* oleks tõlgendatud vahendava või järeldusliku evidentsiaalsuse adverbina.

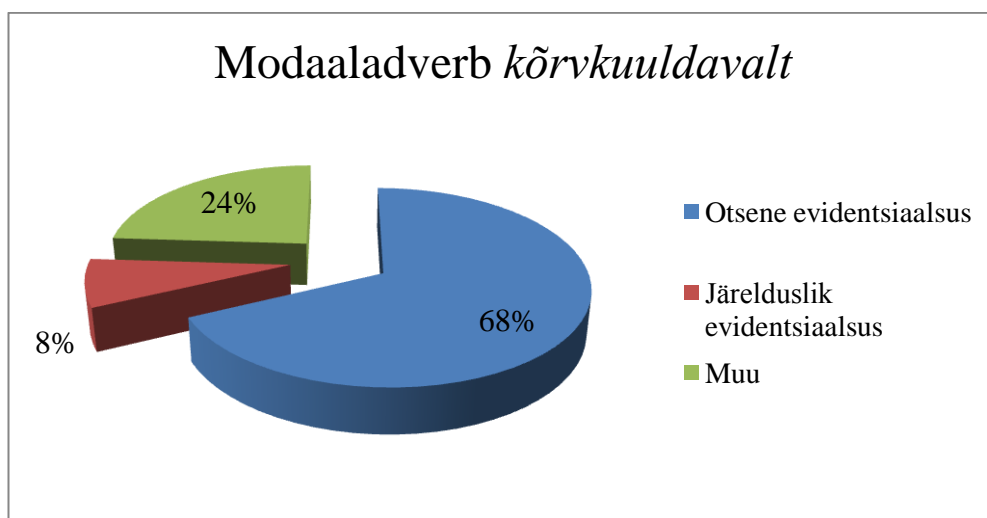
Modaalarverbi *kuuldavalt* juures esines mitmeid selgitusi, mis näitasid, et katseisikud olid adverbile tajunud otsese evidentsiaalsuse väljendajana. Mitmel korral märgiti, et adverb *kuuldavalt* sobib tähistama olukorda, mida on otseselt kuulnud: „vulamine on heliline ja ei pea eraldi mainima, et kuuldakse kõrvadega“ (21), „viginat oli kuulda“ (20), „on kuulda, et reibas hää!“ (23) jne.

Joonis 10. Modaalarverbi *kuuldavalt* evidentsiaalsus katseisikute tõlgenduse järgi

Katses osalenud keelekasutajate valikud näitasid, et katseisikud olid modaalarverbi *kõrvkuuldavalt* tõlgendanud 17 korral 25-st otsese evidentsiaalsuse adverbina. Vaid 2 korral 25-st sai adverb *kõrvkuuldavalt* järeldusliku evidentsiaalsuse tähenduse, mil adverbile oli hinnatud tunnusekomplektiga NÄGEMINE ja VÕIMALIK. Vahendava evidentsiaalsuse tõlgenduseks vajalikke tunnusekomplekte (VAHENDATUD INFO ja VÕIMALIK/TÕENÄOLINE) katseisikud adverbile *kõrvkuuldavalt* ei valinud.

Modaaladverbi *kõrvkuuldavalt* valikut põhjendati nii, et see sobis adverbi otsese evidentsiaalsuse tähendusega: „ilmselgelt on häält kuulda“ (23), „eetris on kuulda jäljeküti reibast häält“ (23). Adverbi *kõrvkuuldavalt* valimist selgitati ka sellega, et lauses esinev olukord vajab rohkem rõhutamist: „annab hetke maalilisusele rõhku“ (26), „ülespuhutud stiil, siia see sõna sobiks“ (26), „lisab jõudu“ (23) jne.

Joonis 11. Modaaladverbi *kõrvkuuldavalt* evidentsiaalsus katseisikute valikute järgi

Seega väljendasid adverbid *kuuldavalt*, *kõrvkuuldavalt* ja *vaevukuuldavalt* katseisikute jaoks eeskätt otsest evidentsiaalsust. Adverbe *kuuldavalt*, *kõrvkuuldavalt* ja *vaevukuuldavalt* hinnati katses tunnustega kokku 114 korral, millest 77 korral (68% juhtudest) said need otsese evidentsiaalsuse tõlgenduse. Kõige sagedamini sai otsese evidentsiaalsuse tõlgenduse adverb *kuuldavalt*, kõige harvemini adverb *vaevukuuldavalt*. Adverbe *kuuldavalt*, *vaevukuuldavalt* ja *kõrvkuuldavalt* peeti väga tõekindlaks. Need omasid Uuspõllu skaala järgi (Uuspõld 1989: 469) tõenäosust, mis oli suurem kui 50%, nagu selgus ka autori bakalaureusetööst (Mürsepp 2013).

6. MODAALADVERBIDE VALIKU MÕJUTAJAD

Autori bakalaureusetööst (Müürsepp 2013) selgus, et adverbide otsese, järelalusliku ja vahendava evidentsiaalsuse tähendust tugevdavad ja nõrgendavad erinevad keelendid. Siinses töös olen saanud tulemuste põhjal valinud mõned keelendid, mis adverbide *nähtavasti*, *nähtavalt*, *kuuldavasti* ja *kuuldavalt* valikut mõjutada võiksid. Seejärel olen uurinud, mida võib nende mõju kohta öelda katseisikute valikute põhjal. Täpsemalt olen püüdnud välja selgitada, kuidas mõjutavad (katselises olukorras) uuritavate modaalaradverbide valikut järgmised mõjutajad (või nende puudumine):

- * põhjendusmehhanism;
- * põhjendusmehhanismi puudumine;
- * tingiv kõneviis;
- * kaudne kõneviis;
- * kindel kõneviis (tingiva ja kaudse kõneviisi puudumine);
- * deskriptiivverbid;
- * substantiiv *hää!*;
- * kujundlikkus;
- * silmale nähtav olukord koos põhjendusmehhanismiga;
- * silmale nähtav olukord ilma põhjendusmehhanismita;
- * silmale nähtav olukord koos universaalse emotsiooniga;
- * silmale nähtav olukord ilma universaalse emotsioonita;
- * substantiiv *silm*;
- * adverb *silmnähtavalt* (modaalaradverbi *kõrvkuuldavalt* valiku mõjutajana).

6.1. Modaaladverbide valikut enim mõjutanud keelendid

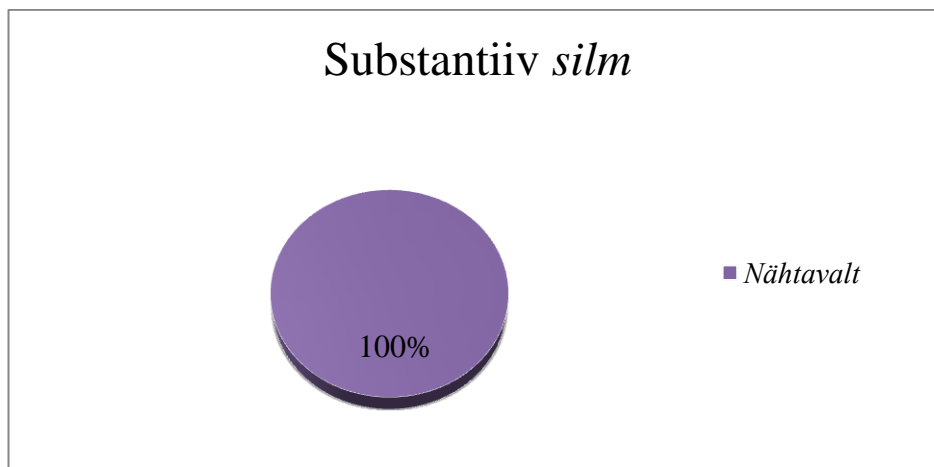
6.1.1. Substantiivi *silm* mõju modaaladverbi *nähtavalt* valimisele

Kõigist katselausetest olid keelekasutajad suurimal üksmeelel 1. katsevariandi lause (13) osas. Selliseid lauseid, kus modaaladverbi valikut pidanuks mõjutama substantiiv *silm*, esines autori bakalaureusetöös (Mürsepp 2013) analüüsitute seas vaid 1. Lausete katsesse valimisel pidasin silmas, et kummaski katsevariandis oleks iga uuritava aspektiga 1 lause. Näiteks sisaldas nii 1. kui ka 2. katsevariant üht lauset, kus esines adverbi (*vaevu/kõrv*)*kuuldavalt* tõlgendust otsese evidentsiaalsuse poole kallutava substantiiv *hää*l jne. Katsesse valitud lausete seas polnud aga teist 1. katsevariandi lause (13) sarnast lauset, milles esinenuks algselt üksteise järel substantiiv *silm* ja adverb *nähtavalt*. Seetõttu leidus terves katses vaid 1 lause (13), mille puhul võis teha järeldusi substantiivi *silm* mõju kohta adverbi *nähtavalt* valimisele.

(13) *Kuid mundri asemel kandis vunts hoopis helekollast, sitsist naistekitlit, mis andis talle transvestiidi valimuse.* Kittel oli silmaga **nähtavalt** kitsas ja tugevasti pingul ümber meremehe lihavate kintsude ja õlleköhu

Lause (13) katsesse võtmise eesmärk oli välja uurida, kuidas mõjutab keelekasutajate valikuid vahetult enne lünka esinev substantiiv *silm*. Ootuspäraselt valinuks katseisikud lünka adverbi *nähtavalt*, sest lauses sisalduv nägemiselund (*silm*) viitab olukorra vahetule nägemisele. Töö autorile tundus üleliigne näiteks adverbi *silmnähtavalt* valimine, sest siis kaotaks substantiiv *silm* lauses oma funktsiooni ja tekiks kordus (*silmaga silmnähtavalt*). Adverb *silmnähtavalt* annab edasi sama sisu kui fraas *silmaga nähtavalt*. Samas oluiks selgitatav adverbi *vaevunähtavalt* valimine, mis tähendanuks, et katseisiku arvates on *kitli kitsus* vähesel määral silmaga nähtav.

Kõik 1. katsevarianti täitnud keelekasutajad valisid vaba selgituse katseosas¹⁵ lünka modaaladverbi *nähtavalt* (18 korral 18-st) (vt tabel 2). Seda põhjendati ootuspäraselt kõige enam substantiivi *silm* esinemisega lauses (15 korral 18-st): „silmnähtav ehk silmaga nähtav“, „silmaga järele ei sobi muud variandid“, „juba silm on ära mainitud, pigem nägemine kui kuulmine“, „kitli kitsus oli silmaga näha“ jne. 3 korral olid katseisikud jätnud valiku põhjendamata.

Joonis 12. Substantiivi *silm* mõju modaaladverbide valimisele

Ka tunnuste valiku osas olid katseisikud suurel üksmeelel. Kõik 1. katsevarianti täitnud keelekasutajad hindasid lauset (13)¹⁶ koos sinna valitud adverbiga tunnustega NÄGEMINE (18 korral 18-st) ja KINDEL (18 korral 18-st). Seega sai lause kõigil juhtudel otsese evidentsiaalsuse tähenduse ja suurima tõekindluse.

¹⁵ Selles peatükis mõeldakse lünkadesse valitud adverbide all katse 1. osas (ehk vaba selgituse osas) valitud adverbe.

¹⁶ Mitu katseisikut muutsid katse tunnuste hindamise osas katse 1. osas valitud adverbi. Seepärast olen selguse huvides peatükis 5 tunnustest kirjutades omistanud need lausetele, mitte neisse valitud adverbidele.

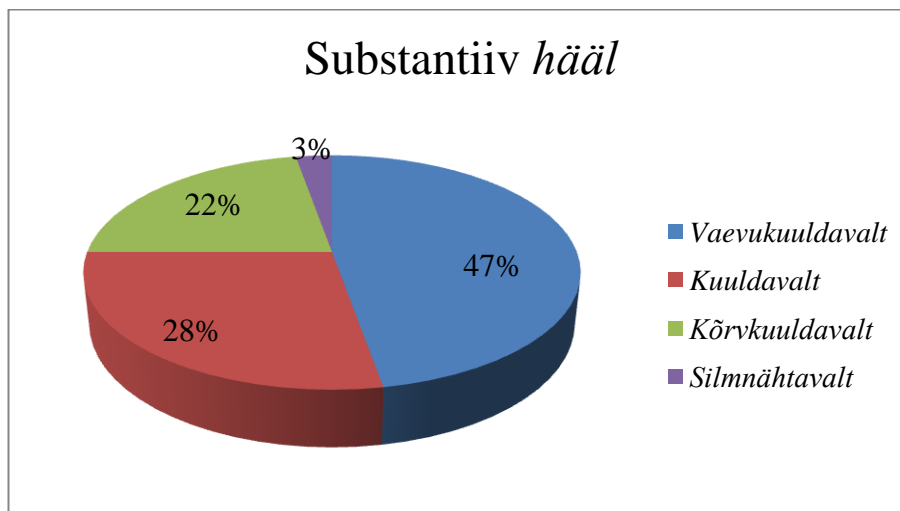
6.1.2. Substantiivi *hää*l mõju modaaladverbi (*vaevu/kõrv*)*kuuldavalt* valimisele

35 katseisikut 36-st valisid adverbi *kuuldavalt*, *kõrvkuuldavalt* või *vaevukuuldavalt* lausetesse, mis sisaldasid substantiivi *hää*l (22, 23) (vt tabel 2). Modaaladverbi *kuuldavalt* või mõne sellega moodustuva liitadverbi valikut põhjendatigi enamikul juhtudel (24 korral 35-st) substantiivi *hää*l esinemisega lauses. Näiteks arvasid katseisikud, et „on kuulda, et reibas hää“, „hää on ikka kuuldav, mitte nähtav“, „ilmselgelt on häält kuulda“ jne. Üks katseisik valis hoolimata substantiivist *hää*l lausesse adverbi *silmnähtavalt* põhjendades seda järgmiselt: „kuigi häält saab kuulda, meeldib mulle see variant rohkem“.

(22) "Jäame magama," kordas Leena tasasel häälel, **kuuldavalt**. *Ja lisa: "Kui sa saad?"*

(23) "...jäljed tulevad piki lanki välja vana baraki juurde," kostab eestrist jäljeküti **kuuldavalt** reibas hää.

1. katsevariandi lauses (22) eelistati adverbi *vaevukuuldavalt* (17 korral 18-st). Katseisikute selgitustest tuli välja, et seda põhjustas eelkõige fraas *tasane hää*l („tasane hää eeldab, et öeldut oli vaevu kuulda“, „tasane=vaevukuuldav“, „vaikne heli on vaevukuuldav“ jne). Fraasi *tasane hää*l mõju mainiti modaaladverbi *vaevukuuldavalt* valimisel kokku 14 korral 17-st. 2. katsevariandi lausesse (23) valiti kõige enam adverbi *kuuldavalt* (10 korral 18-st). Veel valiti lünka kuulmist rõhutavat adverb *kõrvkuuldavalt* (7 korral) ja adverb *silmnähtavalt* (1 korral). Adverbi *kuuldavalt* valinud katseisikute kommentaaridest oli näha, et nende arvates ei vajanud lause helitugevuse rõhutamist. Seevastu võis adverbi *kõrvkuuldavalt* valinud katseisikute põhjendustest välja lugeda, et nad olid pidanud vajalikuks kuulmist rõhutada.

Joonis 13. Substantiivi *hää*l mõju modaaladverbide valimisele

Mõlema katsevariandi puhul võis täheldada üksmeelsust ka substantiivi *hää*l sisaldavatele lausetele tunnuste valimisel katse 2. osas. Kõik katseisikud olid selliste lausete üheks tunnuseks valinud HELI KUULMINE (36 korral 36-st). See kehtis ka 1 juhul, kui katseisik oli valinud lünka modaaladverbi *silmnähtavalt*. 30 korral 36-st hinnati substantiivi *hää*l sisaldava lause tõekindlust tunnusega KINDEL. Seega võis katseisikute valikute põhjal järeldada, et nende arvates oli lausetes, mis sisaldasid substantiivi *hää*l, adverbil (*vaevu/kõrv*)*kuuldavalt* sellele omane otsese evidentsiaalsuse tähendus.

6.1.3. Kaudse kõneviisi mõju modaaladverbi *kuuldavasti* valimisele

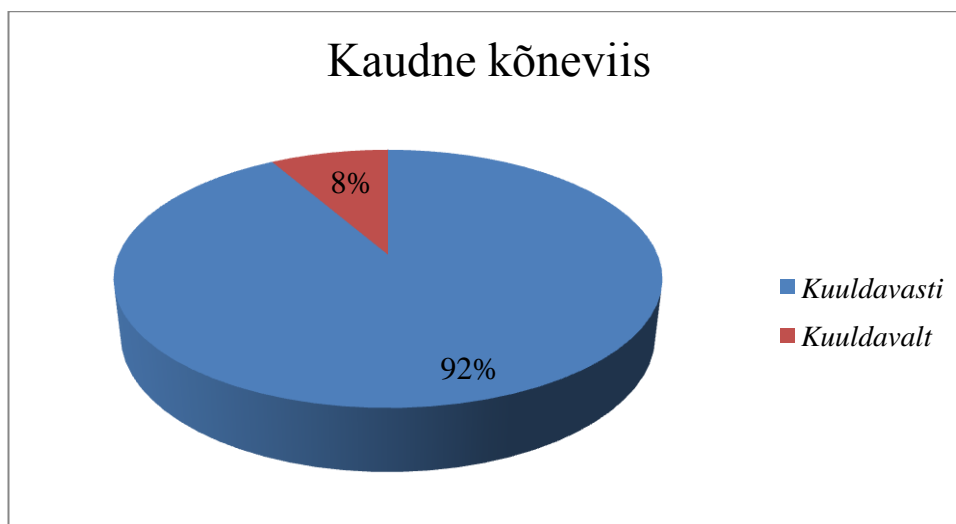
Kaudne kõneviis on eesti keeles spetsiaalne evidentsiaalne kõneviis, milles tuleb esile vahendav evidentsiaalsus (Erelt 2013:125). Autori bakalaureusetööst selgus, et adverbil *kuuldavasti* on vahendava evidentsiaalsuse tähendus, mida tugevdab lauses esinev kaudne kõneviis (Mürsepp 2013). Seepärast oli ootuspärane, et katseisikud valisid lausetesse, kus esineb kaudne kõneviis, kõige sagedamini adverbi *kuuldavasti*.

Kaudset kõneviisi sisaldavatesse lausetesse valisid adverbi *kuuldavasti* 33 katseisikut 36-st (vt tabel 2). 1. katsevariandi lausesse (14) valisid modaaladverbi *kuuldavasti* kõik 1. katsevariandi täitnud keelekasutajad (18 korral 18-st). 2. katsevariandi adverbi *kuuldavasti* valikut provotseeriva lause (17) osas katseisikud nii suurel üksmeelel polnud. Ometi valisid katseisikud oodatava modaaladverbi *kuuldavasti* lausesse 15 korral 18-st.

(14) *Ja siis viib nende tee sellest ülikoolilinnast veel edasigi.* Mingisse teaduseasutusse, kus **kuuldavasti** sigadega katseid tehtavat.

(17) Siis seletas rannamees veel midagi ja Valter tõlkis — **kuuldavasti** tahtvat üks Soomes sõdinud poiss minema panna, aga see plaan jääb küll suvesse.

Adverbi *kuuldavasti* valikut põhjendasid katseisikud kokku 26 korral 33-st sellega, et tegu on kelleltki kuuldud, „kuulujuttudel põhineva“ infoga, mida ei peetud kindlaks. Näiteks kirjutasid katseisikud adverbi *kuuldavasti* kohta, et „kuna jutt on ebamäärane, siis arvatavasti on keegi rääkinud, et katseid tehakse“, „pole päris kindel, aga keegi rääkis“, „viitab mingile teadmata kanalile“, „on levinud kuuldused“ jne. 1 katseisik 33-st märkis, et adverbi valikut mõjutas kaudne kõneviis („tehtavat“ viitab ebamäärasusele ja kuuldavasti on ainus sõna, mis viitab samuti ebamäärasusele“).

Joonis 14. Kaudse kõneviisi mõju modaaladverbide valimisele

Suur üksmeelsus valitses ka kaudset kõneviisi sisaldavatele lausetele tunnuste valimisel. Enamik katseisikuid valis sellistele lausetele katse tunnuste hindamise osas tunnuseks VAHENDATUD INFO (30 korral 36-st). Nagu põhjendusedki, näitas tunnuse VAHENDATUD INFO valimine, et adverbi *kuuldavasti* tajutakse kui vahendit, mille abil tähistatakse kelleltki/milleltki lauseväliselt info saamist. Kaudset kõneviisi sisaldavate lausete tõekindluse hindamisel katseisikud enam nii suurel üksmeelel polnud. Ometi hinnati kaudse kõneviisiga lauseid kõige sagedamini tunnustega VÕIMALIK (18 korral 36-st) ja TÕENÄOLINE (16 korral 18-st). Seega olid katseisikud kaudse kõneviisiga lausetes enamasti tajunud vahendavat evidentsiaalsust.

6.1.4. Deskriptiivverbi mõju modaaladverbi (*vaevu/kõrv*)*kuuldavalt* valimisele

Autori bakalaureusetöös esines mitmel korral adverbiga (*vaevu/kõrv*)*kuuldavalt* samas lauses helile viitavaid deskriptiivverbe, nagu *vulisema*, *kohisema*, *vigisema*, *kriuksuma* jne. Sellised verbid tugevdavad adverbi (*kõrv/vaevu*)*kuuldavalt* otsese evidentsiaalsuse tähendust. (Müürsepp 2013) Eesti keele seletava sõnaraamatu järgi tähendab adverb *kuuldavalt* „nii valjusti, et on kuulda“ (EKSS II 2009). Kuna nii adverb *kuuldavalt* kui ka deskriptiivverbid viitavad heli kuulmisele, oli oodatav, et lauses sisalduv deskriptiivverb paneb katseisiku lausesse valima mõne otsesele kuulmisele viitava adverbi. Katses kasutati 2 lauset, kus esinesid deskriptiivverbid *vigisema* (20) ja *vulama* (21).

(20) Muri vigises **vaevukuuldavalt** ja hiilis temaga koos. *Koera taip pani Enn Sinivaldi imestama.*

(21) *See oleks võib-olla midagi uut. Jõevesi oleks tume, keerised vulaksid vaevukuuldavalt. Tuulehoog käiks ohtes läbi kuusiku.*

Kokku valisid katseisikud 32 korral 36-st deskriptiivverbiga lausesse adverbi *kuuldavalt* või mõne sellega moodustunud liitadverbi (vt tabel 2). 1. katsevariandi lause (20) suhtes olid katseisikud suuremal üksmeelel. Kõik 1. katsevarianti täitnud

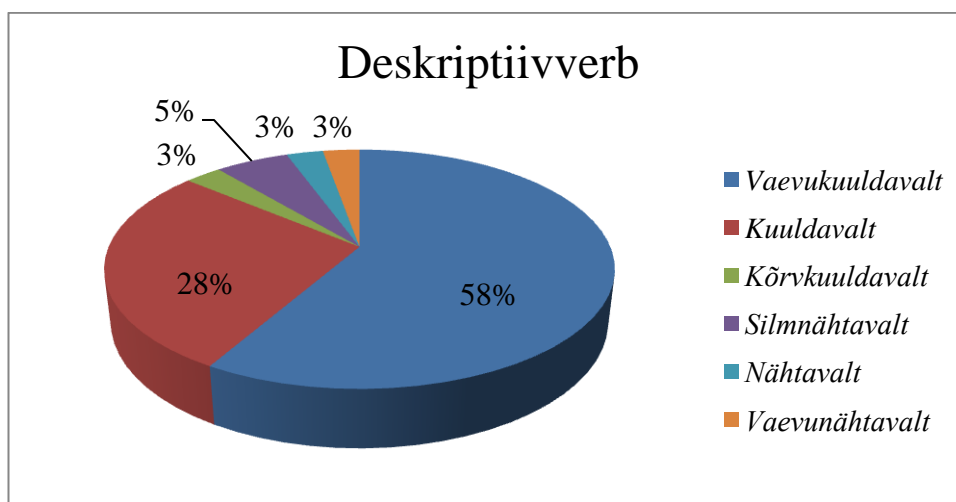
keelekasutajad (18 korral 18-st) valisid lünka olukorra vahetule kuulmisele viitava adverbil *vaevukuuldavalt* (17 korral 18-st) või *kuuldavalt* (1 korral 18-st). Adverbil *kõrvkuuldavalt* deskriptiivverbidega lausesse ei valitud. See polnud kuigi üllatav, sest eesti keele tasakaalus korpuses esines adverb *kõrvkuuldavalt* ainult koos adverbiga *silmnähtavalt* (26). Lisaks ei tunnista Eesti keelehooldesallikad (EKSS 2009, ÕS 2013, AMSS 2014) adverbil *kõrvkuuldavalt* olemasolu. Seega on võimalik, et adverb oli võõrana tundunud ka katses osalenud keelekasutajate jaoks.

Seevastu 2. katsevariandi lause (21) puhul polnud deskriptiivverbi mõju adverbil (*vaevu/kõrv*)*kuuldavalt* valikule nii selge. Põhjendustest selgus, et mitme katseisiku jaoks oli lause olnud raskesti mõistetav, millest varieeruvus ka tulla võis. Otsesele kuulmisele viitava adverbil valisid katseisikud 14 korral 18-st. 9 korral 14-st valiti adverb *kuuldavalt*, 4 korral adverb *vaevukuuldavalt* ja 1 korral adverb *kõrvkuuldavalt*.

Hoolimata deskriptiivverbist *vulama* valiti lausesse (21) katse 1. osas ka nägemisele viitavaid adverbe *silmnähtavalt* (2 korral), *nähtavalt* (1 korral) ja *vaevunähtavalt* (1 korral). Nägemisele viitava adverbil valikut põhjendati 2 korral 4-st fraasi *tume jõevesi* esinemisega lauses. Katseisikute põhjendustest nähtus, et kuna lauses oli mainitud *vee tumedust*, oli katseisikute arvates lauses rõhutatud nägemist, mitte kuulmist. Selle kohta käis näiteks järgmine põhjendus: „,„nähtavalt” „kuuldavalt“ asemel, sest see lause rõhutab visuaalset (tume vesi), hoopis järgmine auditiivset (tuulehoog)“.

23 korral 32-st põhjendasid katseisikud adverbil (*vaevu/kõrv*)*kuuldavalt* valimist deskriptiivverbi esinemisega. Näiteks kasutati põhjendusi, nagu „vigisemine on kuuldav, mitte nähtav“, „vigisemise häält on keeruline näha“, „vigisemine on seotud kuulmisega“, „vulamine on kuuldav“, „keerised vulavad kuuldavalt, mitte nähtavalt“ jne. Katseisikute selgitustest nähtub, et deskriptiivverbe seostatakse kellegi/millegi hääle otsese kuulmisega. Kuigi otsest kuulmist annaks edasi ka modaaladverb *kuuldavalt*, eelistati 1. katsevariandi lauses (20) sellele siiski liitadverbil *vaevukuuldavalt*.

Adverbi *vaevukuuldavalt* eelistamist adverbile *kuuldavalt* põhjendati verbi *hiilima* mõjuga („hiilimine eeldaks vaikselt häälel rääkimist“, „kuna tegemist on hiilimisega, peaks see olema võimalikult vaikne“, „*vaevukuuldav* käib kokku hiilimisega“ jne). Verbi *hiilima* mõju mainiti põhjendustes 11 korral 18-st. Lisaks mainisid keeleteadlased oma põhjendustes 4 korral, et verbi *vaevukuuldavalt* eelistamine on õigustatud seetõttu, et peremees pidas koera *taiplikuks*.

Joonis 15. Deskriptiivverbi mõju modaalarvervide valimisele

Katseisikud olid üsna suurel üksmeelel ka deskriptiivverbi sisaldavatele lausetele tunnuste valimisel katse 2. osas. 30 korral 36-st said deskriptiivverbiga laused tunnuseks HELI KUULMINE ja 23 korral 36-st tunnuse KINDEL. See tähendab, et katseisikute enamus pidas lauseid, kus sisaldus deskriptiivverb, väga tõekindlaks.

6.1.5. Nähtava olukorra mõju modaalarverbi *silmnähtavalt* valimisele

Töö autor oli oodanud, et katseisikutel võib tekkida raskusi lausete tõlgendamise, milles oli esitatud nähtav olukord, aga kust puudusid teised adverbide *silmnähtavalt* valikut mõjutavad keelendid (nt universaalne emotsioon). Katses oli 2 sellist lauset (9, 12).

(9) *Ta keeras selja, kangutas jalgade jõudu appi võttes, kuni keeraski küna kummuli. Tühjaks valatud paati imbus silmnähtavalt vett. Poiss otsis põõsasse peidetud aerud.*

(12) Leena oli silmnähtavalt kahvatu, isegi läbi grimmi. Peeter võttis ta käed oma kätte.

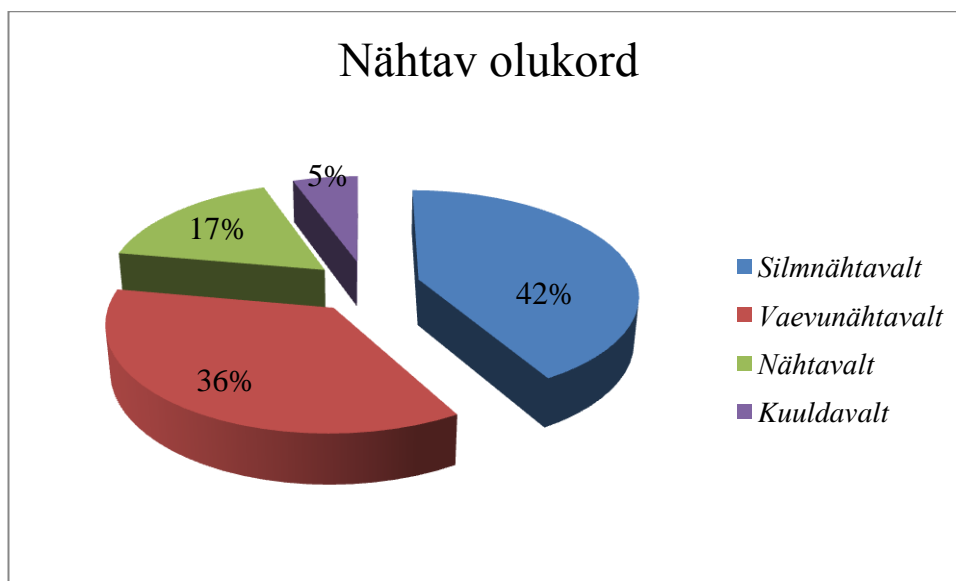
1. katsevariandi lause (9) puhul on üsna selge, et *vee imbumist* on näha. Ometi oli oodatav, et katseisikud valivad lünka (olenevalt lause tõlgendusest) eri määral nägemist väljendavaid adverbe. Näiteks adverb *silmnähtavalt* viitaks sellele, et vett imbus paati palju, *vaevunähtavalt* sellele, et vähe. 2. katsevariandi lauses (12) esines nähtav seisund (*kahvatus*). Kellegi *kahvatus* on silmaga nähtav omadus, mida saab samuti näha eri määral – kas palju või vähe.

Hoolimata oodatust olid katseisikute vastused üsna sarnased. Mõlemasse lausesse valiti katse vaba selgituse osas kõige sagedamini adverb *nähtavalt* või mõni sellega moodustunud liitadverb (34 korral 36-st) (vt tabel 2). 1. katsevariandi lausesse (9) valiti kõige sagedamini adverb *vaevunähtavalt* (10 korral 18-st). Adverbi sobivus oli katseisikute arvates põhjendatav asjaoluga, et vett imbus paati vähe („lausest jääb mulje, et vett ei voolanud sinna just lahinal“, „ei tundu, et tegu oleks eriti suure koguse veega“, „veidi“ jne).

Oli küllaltki ootuspärane, et keelekasutajad paneb adverbi *vaevunähtavalt* valima verb *imbuma*. Kuigi see võis nii olla, olid ainult 3 adverbi *vaevunähtavalt* valinud katseisikut verbi *imbuma* mõju oma põhjendustes maininud (nt „imbumine on aeglane toiming, mida ei pruugi alguses isegi märgata“). Veel valiti 1. katsevariandi lausesse (9) adverbe *nähtavalt* (3 korral), *silmnähtavalt* (3 korral) ja *kuuldavalt* (2 korral).

Olenevalt katseisiku tõlgendusest võisid lünka sobida ka teised valitud adverbid. Näiteks adverbid *silmnähtavalt* ja *nähtavalt* valinud katseisikute põhjendustest selgus, et nende arvates oli lauses tahetud edasi anda, et vee imbumist on väga selgelt näha.

2. katsevariandi lausesse (12) valiti katse vaba selgituse osas kõige enam adverb *silmnähtavalt* (12 korral 18-st). Seda põhjendati näiteks järgmiselt: „rõhutab kõige kindlamalt kahvatust“, „visuaalselt aimatav ja vääramatult, seega silmnähtavalt“, „kahvatu nägu oli selgelt näha“ jne. 3 korral valiti lünka adverb *nähtavalt*, mis sai adverbiga *silmnähtavalt* sarnased põhjendused: „ju siis paistis välja“, „Leena muutus oli näha“, „kahvatus oli näha“. Adverb *vaevunähtavalt* valiti lünka 3 korral, mida põhjendati *kahvatuse* vähesusega.

Joonis 16. Nähtava olukorra mõju modaaladverbide valimisele

Kahe katsevariandi peale kokku mainisid keelekasutajad oma põhjendustes mõjutajat (nähtavat olukorda) 22 korral 36-st. Valituim tunnus nähtavat olukorda sisaldavate lausete puhul katse 2. osas oli NÄGEMINE (34 korral 36-st). Tunnus KINDEL valiti 29 korral 36-st. See näitab, et lauseid, kus esineb nähtav olukord, peeti eeskätt tõekindlaks ja seotuks otsese evidentsiaalsusega (vahetu nägemisega). Seega oli ootuspärane, et sellistesse lausesse valiti kõige enam otsesele nägemisele viitavaid modaaladverbe.

6.2. Modaaladverbide valikut mõnevõrra mõjutanud keelendid

6.2.1. Nähtava olukorra ja põhjendusmehhanismi mõju modaaladverbi *silmnähtavalt* valimisele

Sageli põhjendab adverbi *silmnähtavalt* kasutamist lauses või selle lähiümbruses esinev põhjendusmehhanism. See kallutab adverbi *silmnähtavalt* tõlgendust järeldusliku evidentsiaalsuse suunas (Mürsepp 2013). Põhjendusmehhanism on lause või fraas, millega kõneleja/kirjutaja püüab näidata, mis annab talle alust mingi info esitamiseks järeldusliku evidentsiaalsusega adverbi kasutada.

Siinse töö valimisse kuulunud keelekasutajad on adverbi *silmnähtavalt* tõlgendanud kui otsese evidentsiaalsuse adverbi. Põhjendusmehhanism mõjutab aga pigem järeldusliku evidentsiaalsusega adverbide. Seega pole üllatav, et põhjendusmehhanism ei pannud kõiki katseisikuid valima lünka adverbi *silmnähtavalt*. Ometi oli põhjendusmehhanismi mõju (koos nähtava olukorraga) siiski piisavalt suur, et enamik katseisikuid valiks lünkadesse ootuspärase adverbi *silmnähtavalt*. See näitab, et kuigi katseisikud tajusid adverbi *silmnähtavalt* pigem otsese evidentsiaalsuse adverbina, on järeldusliku evidentsiaalsuse tähendust tugevdaval mõjutajal (põhjendusmehhanismil) siiski adverbi *silmnähtavalt* valimisele üsna suur mõju.

Autori bakalaureusetööst selgus, et lauseid modaaladverbiga *silmnähtavalt* on lihtsam tõlgendada, kui neis sisaldub nii nähtav olukord kui ka põhjendusmehhanism. Raskem on analüüsida lauseid, kus sisaldub kas ainult nähtav olukord või ainult põhjendusmehhanism. (Mürsepp 2013) Siinses magistritöös uurisin nii nähtava olukorraga lauseid (9, 12) kui ka lauseid, milles endas või mille lähiümbruses oli lisaks nähtavale olukorrale ka põhjendusmehhanism (5, 6). Sellega püüdsin teada saada, kas ja kuidas põhjendusmehhanism katseisikute valikuid lihtsustab.

(5) See oli vana mees, lehvivate valgete juustega, **silmanähtavalt** imelik.

(6) Midagi peab ju katsuma teha, olgugi see **silmnähtavalt** tühi töö. *Koolimaja põleb nagu takukoonal.*

(9) *Ta keeras selja, kangutas jalgade jõudu appi võttes, kuni keeraski küna kummuli. Tühjaks valatud paati imbus silmnähtavalt vett. Poiss otsis põõsasse peidetud aerud.*

(12) Leena oli **silmnähtavalt** kahvatu, isegi läbi grimmi. *Peeter võttis ta käed oma kätte.*

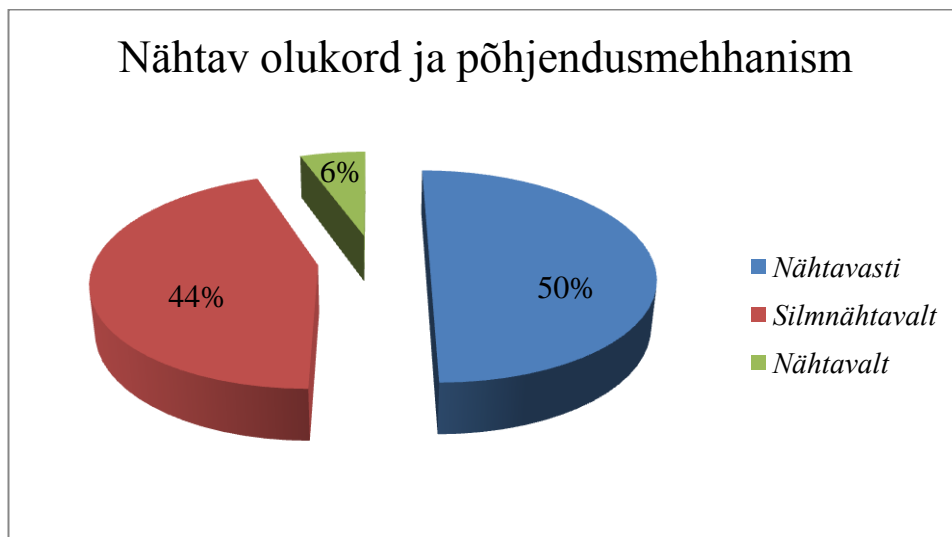
Selgus, et katseisikud olid suuremal üksmeelel lausete osas, kus leidus ainult nähtav olukord. Laused, kus sisaldus nii nähtav olukord kui ka selle põhjendusmehhanism (5, 6), said erinevamaid modaaladverbe ja tõlgendusi. 1. katsevariandi lauses (5) oli põhjendusmehhanism *vana mees, lehvivate valgete juustega*. 2. katsevariandi lause (6) põhjendusmehhanism ei sisaldunud analüüsitavas lauses, vaid sellele järgnevas lauses (*Koolimaja põleb nagu takukoonal*).

Kui laused sisaldasid nähtavat olukorda ja põhjendusmehhanismi (5, 6), valiti katse vaba selgituse osas lünkadesse siiski vaid olukorra nägemise, mitte kuulmisega seotud adverbe. Eelistati adverbe *nähtavasti* (18 korral) ja *silmnähtavalt* (16 korral) (vt tabel 2). 1. katsevariandi lausesse (5) valiti 2 korral hoopis adverb *nähtavalt*.

Adverbi *nähtavasti* valimist põhjendati 15 korral 18-st järelduslikkusega („hetkel meest nähes teen järeldusi“, „paistab imelik“, „näha on, et ta on vist imelik, päris kindel ka pole“ jne). Seega ilmneb katseisikute valikutest, et modaaladverbi *nähtavasti* tajuti kui adverbi, millega saab edasi anda mõne nähtava olukorra põhjal tehtud järeldusi (järelduslik evidentsiaalsus). 1 adverbi *nähtavasti* kasuks otsustanud katseisik mõõnis, et lausesse (5) sobiks ka adverb *silmnähtavalt*, olenevalt sellest, kui imelikuks kommenteerija inimest peab.

Eelneva selgitusega sarnanesid adverbi *silmnähtavalt* kasuks otsustanud katseisikute põhjendused. Adverbi *silmnähtavalt* valikut põhjendati enamasti sellega, et lauses esitatu „kõlab kui kirjeldus, mida kindel inimene annaks“, „sõnad kirjeldavad välimust, mis on silmaga nähtav“, „ilmselgelt, põhineb visuaalsel pildil ja selgel hoiakul“, „kõik

näevad olukorda oma silmaga“ jne. Selliseid, olukorra kindlust rõhutavaid põhjendusi esitati adverbi *silmnähtavalt* valikule 13 korral 16-st. Seega võib arvata, et adverbi *silmnähtavalt* kasutatakse juhul, kui ollakse veendunud, et olukord, mille põhjal järeldus tehakse, on tõepoolest otseselt silmaga nähtav. Kahel korral valitud adverbi *nähtavalt* valikut selgitati samuti mõlemal korral sellega, et kellegi *imelikkus* on silmaga nähtav. Seega tuli modaalarverbi *nähtavalt* valinud katseisikute selgitustest välja, et nad polnud pidanud vajalikuks nägemist adverbiga *silmnähtavalt* rõhutada. Nende arvates sai sama tähenduse (otsese nägemise) väljendamisega hakkama ka adverb *nähtavalt*.

Joonis 17. Nähtava olukorra ja põhjendusmehhanismi mõju modaalarverbide valimisele

Nähtavat olukorda ja põhjendusmehhanismi sisaldanud laused said kõige sagedamini tunnusteks NÄGEMINE (35 korral 36-st) ja KINDEL (23 korral 36-st). See tähendab, et sellised laused olid enamiku katseisikute arvates seotud otsese nägemisega ja omasid suurimat tõekindlust.

6.2.2. Universaalse emotsiooni mõju modaaladverbi *silmnähtavalt* valimisele

Emotsioonid pole silmaga vahetult nähtavad. Näiteks pole võimalik otseselt näha kellegi üllatust või hirmu, mis on meeleseisundid. Ometi on nende esinemist võimalik mingite väliste tundemärkide põhjal järeldada. Blacki ja Yacoobi kohaselt suudavad inimesed väliste märkide järgi ära tunda 6 universaalset emotsiooni: viha, kurbust, rõõmu, hirmu, vastikust ja üllatust (Black, Yacoob 1997). Valisin katsesse ka universaalset emotsiooni esitavaid lauseid ilma teiste adverbide *silmnähtavalt* valikut mõjutavate keelenditeta. Neist ühes esines universaalse emotsioonina *kurbus* (8) ja teises *viha* (11).

(8) Saabus Tarmo ja oli **silmnähtavalt** tujust ära. “*Poja, mis sind murelikuks teeb?*” küsis Alma osavõtlikult.

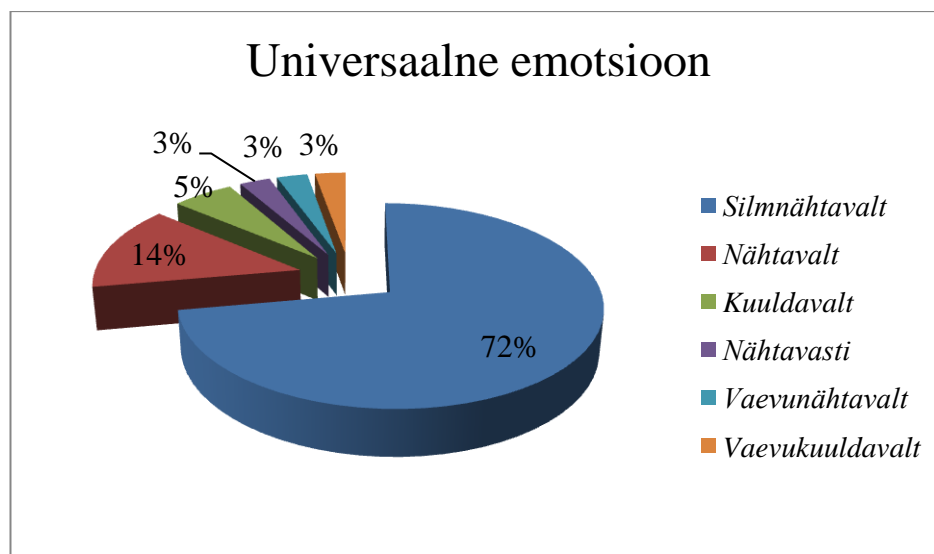
(11) Stopp, see on täielik nonsenss (Prodi vihastub **silmanähtavalt** - toim). *Selline kinnismõte on täiesti vale.*

Universaalne emotsioon lauses kallutab lause tõlgenduse järeldusliku evidentsiaalsuse suunas. Seda eeskätt adverbide *silmnähtavalt* puhul. Just adverbide *silmnähtavalt* kasutatakse sageli kellegi emotsioonidest rääkimisel, kuigi emotsioone saab vaid järeldada. (Müürsepp 2013) Seega oleks pidanud lauses väljendatud universaalne emotsioon panema katseisikud eelistama adverbide *silmnähtavalt*. Valituim adverb oligi *silmnähtavalt*, mida valisid katseisikud (adverbide tõlgenduse mõjutajatest ainult) universaalset emotsiooni väljendavatesse lausetesse kokku 26 korral 36-st (vt tabel 2).

Autor oli oma bakalaureusetöös leidnud, et adverb *silmnähtavalt* väljendab eeskätt järelduslikkust (Müürsepp 2013). Ometi olid vaid üksikud katses osalenud keelekasutajad adverbide *silmnähtavalt* valikut põhjendanud sellega, et emotsioone saab väliste tundemärkide põhjal järeldada. Enamiku jaoks olid emotsioonid otseselt silmaga nähtavad, kuid mitte alati väga kindlad seisundid.

Adverbi *silmnähtavalt* valimist põhjendati enamasti (20 korral 26-st) sellega, et lauses, kuhu see valitud oli, esines mõni selgelt nähtav olukord. Näiteks kasutati 1. katsevariandi lausesse (8) lisatud adverbi *silmnähtavalt* valimise põhjendamiseks järgmiseid kommentaare: „näos peegeldus emotsioon“, „näha oli, et Tarmol oli tuju ära“, „ilmselgelt“, „märgatavalt“, „viitab nähtavale olekule“ jne. Seega võib arvata, et katseisikud tajusid kellegi tujust ära olemist (= kurbust) selgelt nähtava olukorrana.

2. katsevariandi lausesse (11) valitud adverbi *silmnähtavalt* sobivust põhjendati samuti enamasti sellega, et emotsiooni (*vihastamist*) oli selgelt näha. Siiski oli 1 katseisik maininud, et kuigi vihastamist ei saa selgelt näha, sobib adverb *silmnähtavalt* lausesse ülekantud tähenduses.

Joonis 18. Universaalse emotsiooni mõju modaaladverbide valimisele

Universaalset emotsiooni esitavatele lausetele valiti kõige sagedamini tunnusteks NÄGEMINE (29 korral 36-st) ja KINDEL (24 korral 36-st). Seega pidasid katseisikud lauseid, kus väljendus universaalne emotsioon, seotuks emotsiooni otsese nägemisega, mitte järelduslikkusega, nagu oli leidnud autor oma bakalaureusetöös (Mürsepp 2013). Lisaks peeti universaalset emotsiooni sisaldavaid lauseid sageli väga tõekindlaks.

6.2.3. Modaaladverbi *silmnähtavalt* mõju modaaladverbi *kõrvkuuldavalt* valimisele

Ühes analüüsitud lauses (26) esinesid adverbid *silmnähtavalt* ja *kõrvkuuldavalt* algselt koos. Tegu oli 2. katsevariandi lausega, mille eesmärk oli välja selgitada, kuidas mõjutab modaaladverbi valikut see, kui lausesse jätta vaid adverb *silmnähtavalt*. Ootuspäraselt pannuks adverb *silmnähtavalt* katseisikud valima selle kuulmisega seotud paralleelvarianti *kõrvkuuldavalt*. Lauses olev modaaladverb *silmnähtavalt* rõhutab seisundi (*rõõmu*) otsest nägemist. Seega oli oodatav, et katseisikud leiaksid lauses tasakaalu hoidmiseks lünka otsest kuulmist väljendava adverbi, mis rõhutaks kuulmist *rõõmu* nägemisega samal määral.

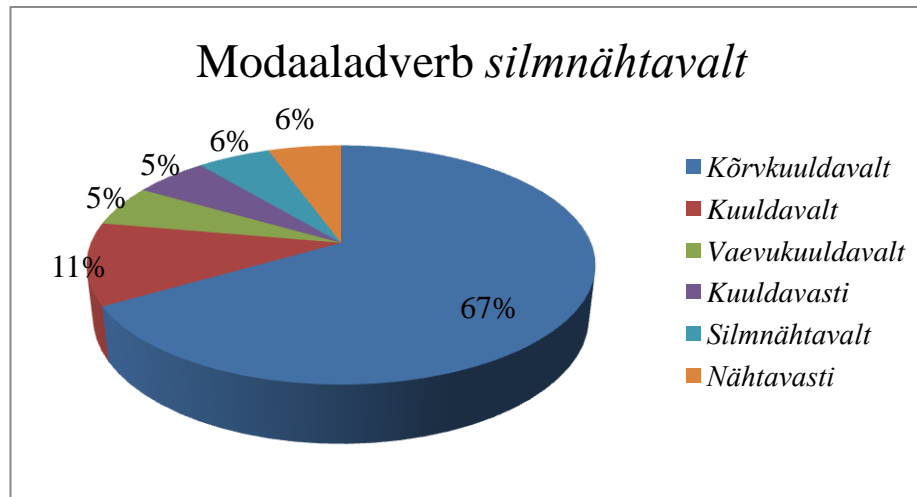
(13) *Kuid mundri asemel kandis vunts hoopis helekollast, sitsist naistekitlit, mis andis talle transvestiidi välimuse.* Kittel oli silmaga **nähtavalt** kitsas ja tugevasti pingul ümber meremehe lihavate kintsude ja õllekõhu.

(26) Kõrgeauline isand Grenzstein kõndis ühe õitsva põõsa juurest teise juure, silmnähtavalt ja **kõrvkuuldavalt** rõõmus sõnatute kaunitaride üle, kes sirutasivad õiepäid ja võrsekäsi isanda poole nagu hurmunud naised ehk armastusest sündinud lapsed.

Katseisikute valikud olid aga oodatust erinevamad. Nii 1. kui ka 2. katsevariandi lisalause (13, 26) üks eesmärk oli katse keelekasutajate jaoks lihtsamaks muuta. Ometi polnud 2. katsevariandi lisalause (26) osas nii palju üksmeelt kui 1. katsevariandi lisalause (13) osas (vt ptk 6.1.1). Siiski valiti lausesse (26) kõige sagedamini oodatud adverb *kõrvkuuldavalt* (12 korral 18-st) (vt tabel 2). Huvitav kombel oli üks katseisik 18-st valinud lünka adverbi *silmnähtavalt*, mis lauses juba olemas oli. Võimalik, et lauses juba olev adverb *silmnähtavalt* oli katseisikut eksitanud.

Populaarseima adverbi *kõrvkuuldavalt* valikut põhjendati katse vaba selgituse osas enamasti adverbi *silmnähtavalt* esinemisega lauses (9 korral 12-st). Näiteks arvasid katseisikud, et modaaladverb *kõrvkuuldavalt* on „kunstiline, läheb kokku silmnähtavaga“ või et „silmnähtavalt ja kõrvkuuldavalt sobivad nii kenasti lausesse, et

see (*kõrvkuuldavalt*) nagu sobiks“, „silmnähtav juba oli, järelikult siis oli kuulda ka seda rõõmu“ jne. Mainiti sedagi, et adverb *kõrvkuuldavalt* „sobib lause kõlaga“.

Joonis 19. Modaaladverbi *silmnähtavalt* mõju modaaladverbide valimisele

Lausele valitud tunnused olid samuti ootuspärasest varieeruvad. Lause sai kõige sagedamini tunnuseks HELI KUULMINE (10 korral 18-st) ja KINDEL (10 korral 18-st). See näitab, et lauset tajuti enamasti üsna tõekindlana ja selles esitatud olukorda oli katseisikute arvates võimalik vahetult kuulda.

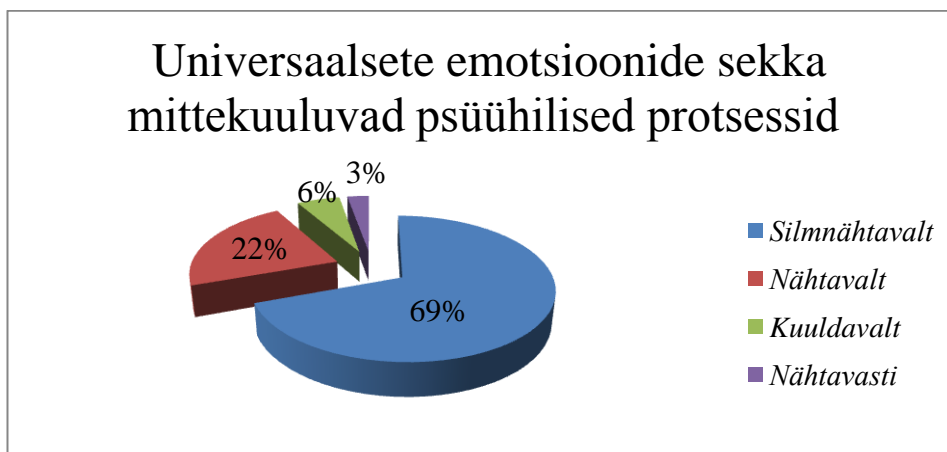
6.2.4. Universaalsete emotsioonide sekka mittekuuluvate psüühiliste protsesside mõju modaaladverbi *silmnähtavalt* valimisele

Autori bakalaureusetöös olid ebaselgete juhtumite alla liigitatud laused, millest puudus nii universaalne emotsioon kui ka põhjendusmehhanism (Mürsepp 2013). Seetõttu võis oodata, et katseisikud valivad sellistesse lausetesse väga erinevaid modaaladverbe ja tõlgendavad lauseid erinevalt. Universaalse emotsiooni ja põhjendusmehhanismi puudumise mõju uuriti kahes lauses (7, 10). Neist ühes (10) oli esitatud küll emotsioonina *heldimine*, aga see universaalsete emotsioonide sekka ei kuulu (Black, Yacoob 1997). Teises lauses (7) polnud esitatud emotsioon, vaid muu psüühiline protsess (*rahunemine*).

- (7) **Silmanähtavalt** rahunenud Nool oli tuge leidnud kaasmaalaste üllatavalt mõistvast suhtumisest. Nõudlikkus enese suhtes püsis: “Seekord anti veel andeks, järgmisel korral enam mitte.”
- (10) “Tänan, - isa!” Kasuisa heldis **silmanähtavalt**. Ühestainsast ammu oodatud sõnast.

Katseisikute valikud olid oodatust ühtsemad. Enamik katseisikuid valis lausesse, milles esines universaalsete emotsioonide alla mittekuuluv psüühiline protsess, oodatud adverbi *silmnähtavalt* (26 korral 36-st) (vt tabel 2). Rohkem valiti adverbi *silmnähtavalt* 2. katsevariandi lausesse (10), milles esines mitteuniversaalne emotsioon *heldimine* (14 korral 18-st). 1. katsevariandi lausesse (7) valiti adverb *silmnähtavalt* 12 korral 18-st.

Adverbi *silmnähtavalt* valikut põhjendati 23 korral 26-st asjaoluga, et olukord on selgelt näha. 1. katsevariandi lause (7) juures kasutati adverbi *silmnähtavalt* valiku põhjendamiseks näiteks järgmisi selgitusi: „ilmselgelt, silmaga nähtavalt rahunenud“, „näha oli, et Nool oli rahunenud“, „tõepoolest näha, et...“ jne. 2. katsevariandi lause (10) juures põhjendati adverbi *silmnähtavalt* kasutamist näiteks järgmiselt: „heldis koheselt, märgatavalt, teised variandid annaksid lausele hoopis teise tähenduse, kohati vale tähenduse“, „oli silmaga näha, et heldis“, „kirkas steen, ikka on siin rõhutav *silmnähtava* ees“ jne. Viimasest põhjendusest on näha, et katseisiku valikut on muu hulgas mõjutanud ka muu kontekst – emotsionaalse sisuga lause vajas katseisiku arvates ka tugevamat adverbi.

Joonis 20. Universaalsete emotsioonide sekka mittekuuluvate psüühiliste protsesside mõju modaaladverbide valimisele

Laused, millest üks sisaldas mitteuniversaalset emotsiooni (*heldimust*) ja teine muud psüühilist protsessi (*rahunemist*), said katseisikutelt kõige sagedamini tunnusteks NÄGEMINE (33 korral 36-st) ja KINDEL (29 korral 36-st). Seega pidasid katseisikud selliseid lauseid hoolimata põhjendusmehhanismi ja universaalse emotsiooni puudumisest väga tõekindlaks ja seotuks olukorra vahetu nägemisega. 2. katsevariandi lause (10) juures oli huvitav, et 6 korral hindasid katseisikud lauset tunnusega HELI KUULMINE, millest 4 korral oli sama lause kohta juba valitud ka tunnus NÄGEMINE. See näitas, et mitu katseisikut olid *heldimist* tõlgendanud tegevusena, millega kaasneb mõni kuuldav heli.

6.2.5. Kindla kõneviisi mõju modaaladverbi *kuuldavasti* valimisele

Autori bakalaureusetööst selgus, et kaudne ja tingiv kõneviis tugevdavad modaaladverbi *kuuldavasti* vahendava evidentsiaalsuse tähendust. Laused, kuhu kuulus EKTK järgi modaaladverb *kuuldavasti*, aga millest puudus kaudne või tingiv kõneviis, olid ülejäänutest raskemini tõlgendatavad. Tihti võisid sellised (kindlas kõneviisis) laused väljendada nii otsest kui ka vahendavat evidentsiaalsust. (Mürsepp 2013) Seetõttu oli ootuspärane, et laused, kuhu kuulus algselt modaaladverb *kuuldavasti* ja milles sisaldus kindel kõneviis (16, 19), olid raskesti tõlgendatavad ka katseisikute jaoks. Ometi näitasid katsetulemused, et keelekasutajad olid selliste lausete osas oodatust suuremal üksmeelel.

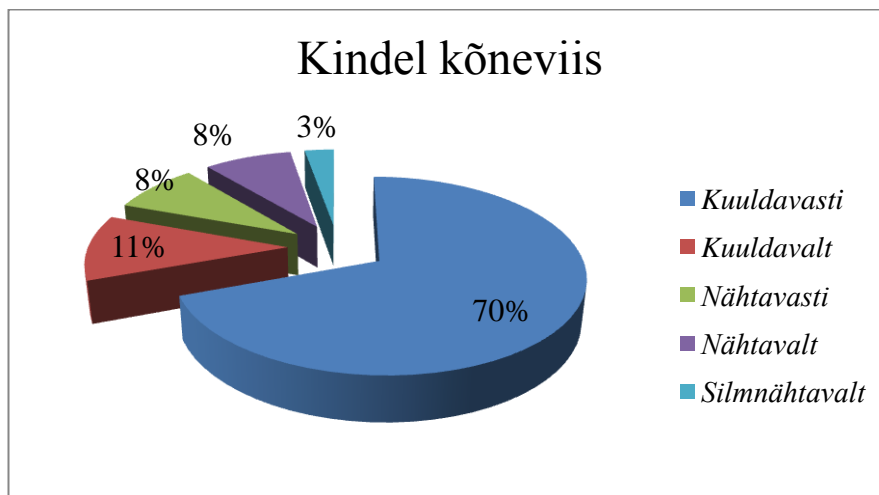
(16) *Selgus, et ta oli juba aastaid salaja joonud.* Teda raviti kaua ja **kuuldavasti** elas ta veel, aga üksnes naise toel, invaliidina, praeguseks ligi seitsmekümne viie aastane.

(19) Tavaliselt **kuuldavasti** viperusteta eetris olnud “Kreisi Raadio” lõpetas oma hooaja täieliku ebaõnnestumisega.

36-st katseisikust 25 valisid muu konteksti põhjal kindla kõneviisiga lausesse (16, 19) oodatava adverbi *kuuldavasti* (vt tabel 2). Adverbi *kuuldavasti* eelistati 1. katsevariandi lause (16) puhul, mil see valiti lünka 14 korral 18-st. 2. katsevariandi lause (19) osas ei olnud katseisikud nii üksmeelsed, valides lünka adverbi *kuuldavasti* vaid 11 korral.

Et lause (19) sisaldas substantiivi *raadio*, võis just see panna katseisikud mitmel korral valima lünka adverbi *kuuldavalt* (4 korral 18-st). Raadiost kostvaid helisid on võimalik vahetult kuulata, mistõttu on mõistetav, et 4 katseisiku arvates võis lause vajada adverbi, mis rõhutaks otsest kuulumist, mitte info vahendatust.

Enamik katseisikuid põhjendas adverbi *kuuldavasti* valikut sellega, et adverbiga väljendatakse kelleltki kuulnud infot (18 korral 25-st). 1 katseisik selgitas, et valis modaaladverbi *kuuldavasti* lauses (16) esineva umbisikulise tegumoe tõttu („raviti – umbisikuline tegumood, järelikult kuulu järgi ehk kuuldavasti“).

Joonis 21. Kindla kõneviisi mõju modaaladverbide valimisele

Kindlas kõneviisis lauseid, kuhu kuulus algselt adverb *kuuldavasti* (16, 19), hinnati katses kõige sagedamini tunnustega VAHENDATUD INFO (26 korral 36-st) ja TÕENÄOLINE (18 korral 36-st). Huvitaval kombel valiti tõekindlushinnangutest kõige sagedamini tunnus TÕENÄOLINE, mis siinses töös esindab keskmist tõekindlust. Laused, kus väljendatakse kelleltki kuulnud infot, on kõige väiksema tõekindlusega (Erelt 2013: 125). Ometi valiti kindlas kõneviisis lausesse (16, 19) peamiselt adverbi *kuuldavasti*. Kuigi see väljendab vahendatud (st kõige ebakindlamal moel saadud) infot, sobis adverb katseisikute jaoks siiski keskmise tõekindlusega hinnatud lausesse.

6.3. Modaaladverbide valikut vähim mõjutanud keelendid

6.3.1. Kujundlike väljendite mõju modaaladverbi (*vaevu/kõrv*)*kuuldavalt* valimisele

Autori bakalaureusetöös oli modaaladverbi *kuuldavalt* tõlgendamine keeruline lauses, kus oli taotletud kujundlikkust. Neis lautes oli millegi otsene kuulmine esitatud pigem ülekantud kui otseses tähenduses. (Müürsepp 2013) Selliste juhtumite ebaselgust kinnitab siinne magistritöö, mis näitas, et ka katseisikute tõlgendused selliste lausetekohta (24, 25) olid väga erinevad.

(24) Valda vaid terminoloogiat, kõhistanud sisikond naerda - tal olnud tunne, et tema sooled tõmbuvad salatud naerus **kuuldavalt** krampi, nii veidralt mõjunud talle sõna terminoloogia - , ning kas polnud metsas elamise fakt ise kangelastegu ja vastuhakk.

(25) "Soolo, raisk," mõtiskles Boss **kuuldavalt**. "Baari või kõrtsi?" küsis Tümpa.

1. katsevariandi lausega (24) sooviti näha, kas katseisikud tajuvad *soolte krampi tõmbumist* nähtava, kuuldava või hoopis mõne muu meelega tajutava olukorrana (millest teadaandmiseks oli katseisikutel võimalik valida tunnus MUU). Katseisikute valikute ja põhjenduste varieeruvusest selgus, et keelekasutajad polnud lause (24) osas kuigi üksmeelsed. 3 katseisikut olid oma põhjendustes lause keerulisuse ka välja toonud („ei mõista „salatud“ tähendust“, „kahtlaste sõnadega lause“, „ei saa sellest lausest aru“). Lisaks jättis 7 katseisikut 18-st lausesse valitud adverbi sobivuse põhjendamata.

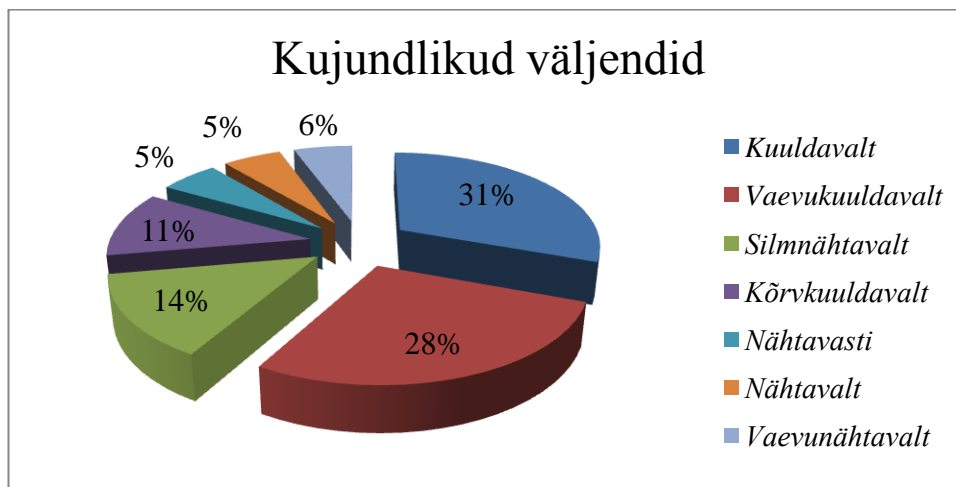
5 katseisikut 18-st valis katse vaba selgituse osas lausesse (24) adverbi *silmnähtavalt*. Veel valiti lausesse adverbe *kõrvkuuldavalt* (4 korral), *kuuldavalt* (3 korral), *nähtavasti* (2 korral), *nähtavalt* (2 korral), *vaevunähtavalt* (1 korral) ja *vaevukuuldavalt* (1 korral) (vt tabel 2). Adverbide valikut põhjendati sõltuvalt sellest, kuidas katseisikud lausest aru olid saanud. Näiteks põhjendati adverbi *silmnähtavalt* valikut 4 korral 5-st sellega, et *soolte krampi tõmbumine* on silmaga näha. Seevastu adverbi *kõrvkuuldavalt* valikut põhjendati kõigil kordadel (4 korral 4-st) sellega, et krampi tõmbumist on hästi kuulla. Mõned keelekasutajad polnud pidanud vajalikuks otsest kuulumist adverbiga

kõrvkuuldavalt rõhutada ja kasutasid vaid adverb *kuuldavalt*. Veel arvati, et lauses on tahetud väljendada oletust (adverb *nähtavasti*), nägemist ilma rõhutuseta (*nähtavalt*) ja vähest nägemist (*vaevunähtavalt*) või kuulmist (*vaevukuuldavalt*).

1. katsevariandi lause (24), kus oli algselt esinenud adverb *kuuldavalt* ülekantud tähenduses, sai katseisikutelt kõige sagedamini vähemalt üheks tunnuseks HELI KUULMINE (6 korral) ja NÄGEMINE (6 korral). See tähendab, et katseisikute jaoks oli lauses võrdselt väljendatud nii mingi heli otsest kuulmist kui ka olukorra otsest nägemist. Lisaks valiti 3 korral tunnus MUU, kui katseisikute jaoks oli nägemise ja kuulmise asemel väljendatud hoopis „enesetaju, aga mitte otseselt läbi kuulmise“, „tunnetus“ ja „kujund“. Lause (24) tõekindlust hinnati kõige sagedamini tunnusega VÕIMALIK (9 korral 18-st), mis tähendab, et enamiku katseisikute jaoks oli lause väikese tõekindlusega. 5 korral hinnati lauset tunnusega KINDEL ja 4 korral tunnusega TÕENÄOLINE.

2. katsevariandi lauses (25) oli algselt väljendatud *kuuldavalt mõtisklemist*. Kuna *mõtisklemine* on varjatud tegevus, pole võimalik seda otseselt kuulda. Ometi valis enamik katseisikuid lünka mõne otsesest kuulmist väljendava adverb (17 korral 18-st). 9 korral oli see adverb *vaevukuuldavalt* ning 8 korral adverb *kuuldavalt* (vt tabel 2). Seega tuli välja, et 2. katsevariandi täitnud keelekasutajate jaoks oli rohkem võimalik otse kuulda *kellegi mõtisklemist* kui 1. katsevariandi täitnute jaoks *soolte krampi tõmbumist*.

Modaaladverbi *vaevukuuldavalt* valimist põhjendati 5 korral 9-st verbi *mõtisklema* esinemisega lauses, mis viitas keelekasutajate arvates vaiksele tegevusele. Adverbi *kuuldavalt* valimist põhjendati 7 korral 8-st sellega, et *mõtisklemist* saab kuulda. 2. katsevariandi lauset (25) hinnati kõige enam tunnusega HELI KUULMINE (16 korral 18-st). Lause tõekindlust hinnati kõige sagedamini tunnusega KINDEL (9 korral 18-st), aga ka tunnustega TÕENÄOLINE (6 korral) ja VÕIMALIK (3 korral). See näitab, et enamiku katseisikute arvates oli lause (25) suure tõekindlusega ning selles väljendati eeskätt mingi heli vahetut kuulmist.

Joonis 22. Kujundlike väljendite mõju modaalarvervide valimisele

6.3.2. Tingiva kõneviisi mõju modaalarverbi *kuuldavasti* valimisele

Tingiv kõneviis näitab „sündmuse (või seisundi) mittereaalsust vaatlushetkel ja selle epistemilist võimalikkust (esinemise tõenäosust) mingis kujuteldavas situatsioonis („võimalikus maailmas“)” (Erelt 2013: 129–130). Nii tingiv kõneviis kui ka modaalarverb *kuuldavasti* saavad edasi anda mingi olukorra esinemise (vähest) tõenäosust. Seetõttu pole kuigi üllatav, et autor leidis oma bakalaureusetöös, et tingiv kõneviis tugevdab adverbi *kuuldavasti* vahendava evidentsiaalsuse tähendust (Müürsepp 2013). Oli oodatav, et ka enamik katseisikuid valib adverbi *kuuldavasti* lausetesse, mis sisaldavad tingivat kõneviisi (15, 18).

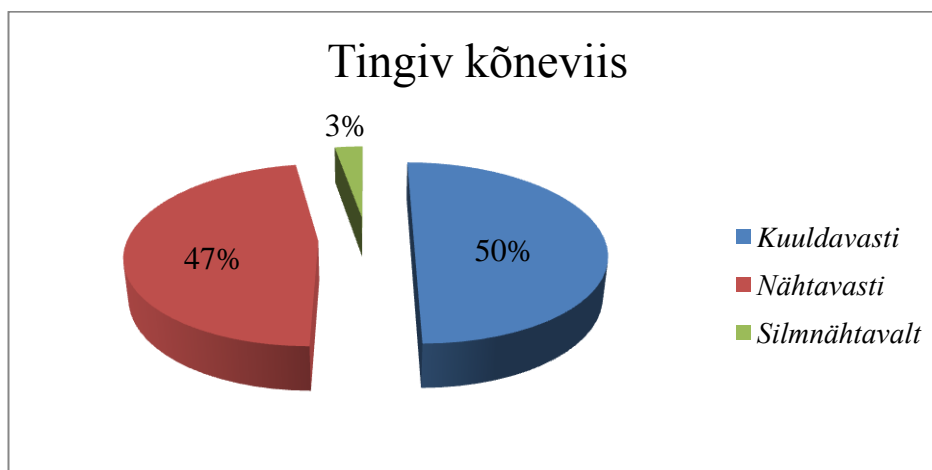
(15) Briti kaubamärk on soliidne, sealtkandist pärit kunstitoodet oleksid **kuuldavasti** isegi Tallinna linnapea ja tema sõbrad nõus tarbima.

(18) Kuu aega tagasi ostis Daimler-Chrysler 40 protsenti McLareni aktsiatest, **kuuldavasti** peaks suurkorporatsiooni osalus peagi kasvama üle 50 protsendi.

Autori bakalaureusetöös mõjutas tingiv kõneviis vaid modaalarverbi *kuuldavasti* tõlgendust, suunates selle vahendava evidentsiaalsuse poole. Ometi valisid katseisikud tingiva kõneviisiga lausetesse väga sageli ka adverbi *nähtavasti*. 36-st katseisikust 18

valis tingivas kõneviisis lausesse adverb *kuuldavasti* ja tervelt 17 adverb *nähtavasti* (vt tabel 2). 1. katsevariandi lausesse (15) valiti adverb *nähtavasti* 9 korral 18-st, adverb *kuuldavasti* valiti lausesse 8 korral. 1 korral valiti lausesse (15) adverb *silmnähtavalt*. 2. katsevariandi lausesse (18) valiti katse vaba selgituse osas rohkem adverb *kuuldavasti* (10 korral 18-st). Modaaladverbi *nähtavasti* valiti 8 korral 18-st. Seega võis järeldada, et katseisikute arvates oli 1. katsevariandi lauses (15) väljendatud pigem järelduslikkust, 2. katsevariandi lauses (18) aga kelleltki kuuldud infot.

Valitud adverbe põhjendati ootuspäraselt. Näiteks kommenteerisid katseisikud adverb *nähtavasti* valikut järgmiselt: „võib oletada“, „arvatavasti, ilmselt“, „arvatakse, et nad tarbiksid seda“, „nähtavasti on oletus“, „arvatakse, et nad tarbiksid seda“ jne. Sarnaseid põhjendusi toodi adverb *nähtavasti* kohta 15 korral 18-st. 17 korral esinenud adverb *kuuldavasti* valikut põhjendati 16 korral 17-st sellega, et adverb väljendab kelleltki saadud infot, mis lause konteksti sobib („viitab taaskord mingile informatsioonile, mida on kuskilt kuuldud, ilma otsese kinnituse või allikata“, „kuulujutt“, „meediakanalite kaudu on inimesed saanud teada Tallinna linnapea ja tema sõprade eelistustest“ jne). Kellegi/millegi vahendusel saadud infot väljendas adverb *kuuldavasti* lauses 7 katseisiku jaoks 8-st.

Joonis 23. Tingiva kõneviisi mõju modaaladverbide valimisele

Seega võib öelda, et tingival kõneviisil polnud piisavalt mõju selleks, et panna keelekasutajaid tingiva kõneviisiga lausesse valima ainult adverbi *kuuldavasti*. Tingiv kõneviis võib anda alust ka adverbi *nähtavasti* valimiseks, mis annab edasi oletuslikkust ja mida tajutakse adverbi *ilmselt* sünonüümina.

Tingivat kõneviisi sisaldavad laused said kõige sagedamini katse 2. osas tunnusteks VAHENDATUD INFO (30 korral 36-st) ja TÕENÄOLINE (22 korral 36-st). Seega võib katseisikute valikute põhjal järeldada, et hoolimata adverbi *nähtavasti* sagedasest valimisest, arvati, et tingiva kõneviisiga lausetes on esitatud kelleltki kuulnud info. Lisaks hindas enamik katseisikuid tingivas kõneviisis lauseid keskmist tõekindlust näitava tunnusega (TÕENÄOLINE).

6.3.3. Põhjendusmehhanismi mõju modaaladverbi *nähtavasti* valimisele

Autori bakalaureusetööst ilmnes, et kui lauses (või selle lähiümbruses) sisaldub põhjendusmehhanism, mis järelduslikkuse käivitab, tugevdab see adverbi järeldusliku evidentsiaalsuse tähendust (Müürsepp 2013). Seetõttu oli oodatav, et katseisikud valivad sellistesse lausetesse (2, 4) (siinsete tulemuste järgi ainsa) järelduslikku evidentsiaalsust väljendava modaaladverbi *nähtavasti*.

(2) Meistri jalg oli **nähtavasti** väga haige. *Ta komistas peaaegu siledal põrandal.*

(4) Kuna aga antud karakteristikud tüdrukute õpitudemusega statistiliselt olulist korrelatsiooni ei andnud, siis **nähtavasti** oli poiste tähelepanu kergem õppe-eesmärgilt eemale juhtida.

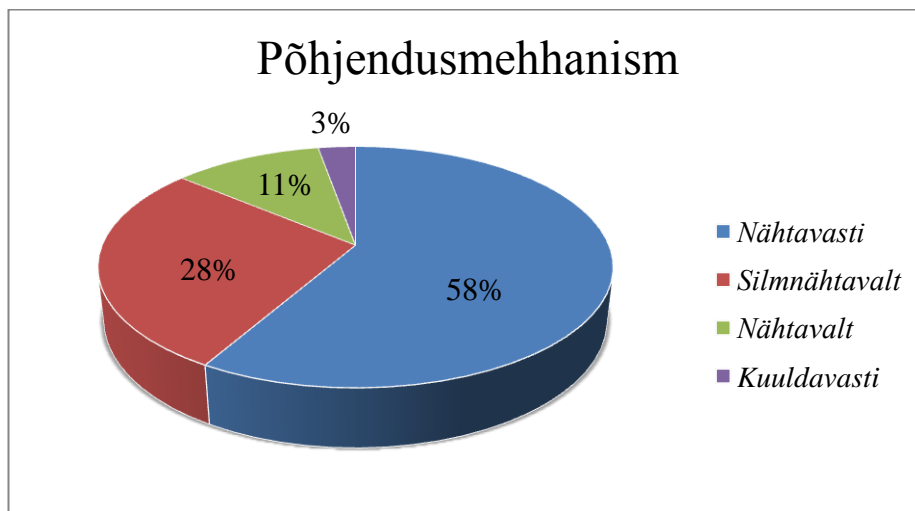
1. katsevariandi lause (2) põhjendusmehhanismiks oli lausele järgnev kontekstilause (*Ta komistas peaaegu siledal põrandal*). 2. katsevariandi lauses (4) sisaldus põhjendusmehhanismina fraas *Kuna aga antud karakteristikud tüdrukute õpitudemusega statistiliselt olulist korrelatsiooni ei andnud*.

Kõige enam valiti põhjendusmehhanismiga lausetesse adverbe *nähtavasti* ja *silmnähtavalt*, mis olid autori bakalaureusetöös (Müürsepp 2013) saanud järelalusliku evidentsiaalsuse tõlgenduse. Adverbe *nähtavasti* ja *silmnähtavalt* valisid katseisikud põhjendusmehhanismiga lausetesse 31 korral 36-st (vt tabel 2).

Kõige sagedamini valiti adverbi *nähtavasti*, mis esines 1. ja 2. katsevariandi põhjendusmehhanismiga lauses kokku 21 korral 36-st. Teine valituim adverb oli teine autori bakalaureusetöös (Müürsepp 2013) järelalusliku evidentsiaalsuse saanud adverb *silmnähtavalt*, mida valiti kahe katsevariandi peale kokku 10 korral 36-st. Adverbi *nähtavasti* valiti rohkem 2. katsevariandi lausesse (4) (14 korral 18-st). 1. katsevariandi lausesse (2) valiti seda vaid 7 korral 18-st. Kummagi katsevariandi lauses või selle lähiümbruses esines põhjendusmehhanism. Seega pole selge, miks 2. katsevariandis adverbi *nähtavasti* rohkem eelistati kui 1. katsevariandis.

Adverbi *nähtavasti* valikut põhjendati põhjendusmehhanismiga lausete puhul enamasti lause järelaluslikkusega (15 korral 21-st). Näiteks kirjutasi katseisikud, et adverbi *nähtavasti* valimine on õigustatud, sest „oli näha komistamise järgi, et tal on raske käia“, „näha oli, et midagi jalaga oli, aga päris kindel pole, et jalg väga haige on“, „statistilised andmed on kirjalikud eeldatavalt kirjalikud ja järelalus võiks tugineda seega silmaga nähtavale pigem“.

Adverbi *silmnähtavalt* valimist põhjendati 9 korral 10-st asjaoluga, et lauses esitatud olukord on ilmselge („kui siledal põrandal komistada, siis peab jalg ilmselgelt haige olema“, „jalg oli ilmselgelt haige, kui siledal põrandal komistas“, „oli näha, et meistri jalg on haige ja see pani ta komistama“ jne). Võib näha, et katseisikud on adverbi *silmnähtavalt* valikut põhjendanud järelalusliku evidentsiaalsuse määratlusele sobivalt. Sellegipoolest ei muutnud järelaluslikkus adverbiga *silmnähtavalt* esitatud olukorda nende jaoks vähem tõekindlaks.

Joonis 24. Põhjendusmehhanismi mõju modaaladverbide valimisele

Põhjendusmehhanismi sisaldavad laused said kõige sagedamini tunnusteks NÄGEMINE 26 korral 36-st ja TÕENÄOLINE (14 korral 36-st). See näitab, et põhjendusmehhanismiga lauseid peeti enamasti seotuks olukorra vahetu nägemisega. Sellised laused väljendasid katsetulemuste järgi keelekasutajate jaoks keskmist tõekindlust. Peaaegu sama palju kui tunnusega TÕENÄOLINE hindasid katseisikud põhjendusmehhanismiga lausete tõekindlust tunnusega KINDEL (13 korral 36-st). Siiani on töös selgunud, et adverb *silmnähtavalt* peetakse pigem otsese evidentsiaalsuse väljendajaks. Tunnusega KINDEL ei hinnatud aga ainult adverb *silmnähtavalt* (mis selgitaks tunnuse sageda esinemise), vaid ka adverb *nähtavasti*. Kuna tunnus KINDEL pole järeldusliku evidentsiaalsusega adverbile *nähtavasti* omane, kinnitab selle valimine adverbile *nähtavasti* veel enam, et põhjendusmehhanismi sobib käsitleda väikseima mõjuga keelendite peatükis.

6.3.4. Põhjendusmehhanismi puudumise mõju modaaladverbi *nähtavasti* valimisele

Vastuste ootuspärane varieerumine esines katselausete puhul, millest (või mille lähiümbrusest) puudus põhjendusmehhanism. Põhjendusmehhanism pidanuks kallutama keelekasutajate valikut mõne järelduslikku evidentsiaalsust väljendava modaaladverbi suunas. Autori bakalaureusetööst selgus, et mitmesse sellisesse lausesse võiks sobida

peale adverbi *nähtavasti* ka teisi adverbe, olenevalt sellest, kuidas lauset tõlgendada (Müürsepp 2013). Modaaladverbi valiku tegi katseisikute jaoks veelgi raskemaks asjaolu, et katsesse valitud põhjendusmehhanismita lausete (1, 3) kontekst ei andnud piisavalt infot üheainsa sobivaima adverbi valimiseks. Mitu katseisikut mainisidki oma põhjendustes, et tegelikult võiks lünka sobida mitu adverbi. Lisaks olid mitu katseisikut oma valikut katse 2. osas muutnud.

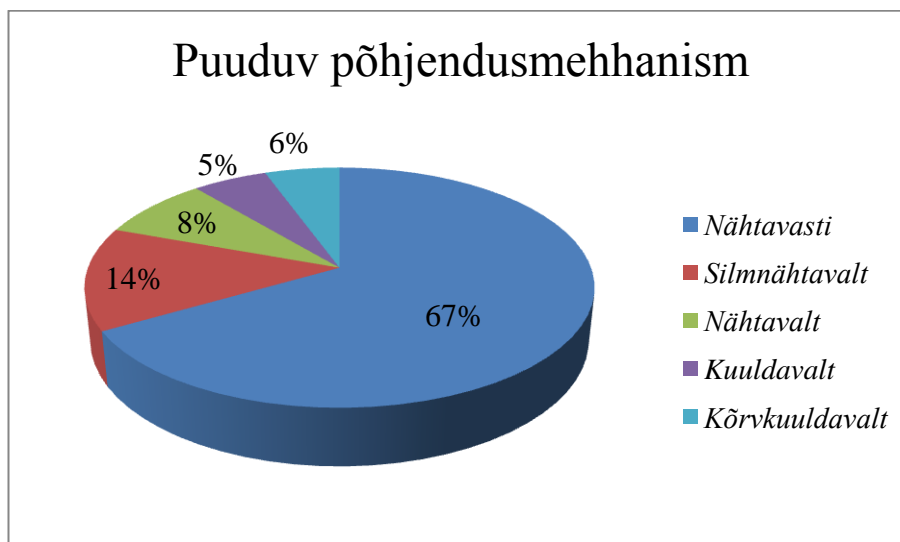
(1) *Ta jõuab mõelda, et splindist vabastatud granaat ta käes lõhkeb, kui see enne pommi kukkumist ära visatud ei saa. Kõik toimub **nähtavasti** ühtaegu. Pikk undamine ja pimedus, lämbumistunne ja raskus rinnal.*

(3) *“Siin ei ole kedagi,” sosistas Salme pigem hingeõhu kui häälega. Üks meestest, **nähtavasti** mingi ülemus, istus laua taha ja silmitses abitud naist elajale omasel pilgul.*

Mõlema katsevariandi lausesse võiks olenevalt katseisiku tõlgendusest sobida näiteks adverb *kuuldavasti*, *silmnähtavalt*, *nähtavasti* jne. Autori bakalaureusetöös (Müürsepp 2013) ei lihtsustanud selliste lausete analüüsi ka lähedal olevad kontekstilaused. Ometi valis enamik katseisikuid põhjendusmehhanismita lausetesse seal algselt esinenud adverbi *nähtavasti* (24 korral 36-st) (vt tabel 2).

Adverbi *nähtavasti* valiti kõige rohkem (16 korral 24-st) 2. katsevariandi lausesse (3). 1. katsevariandi lausesse (1) valiti adverb *nähtavasti* vaid 8 korral 24-st. Samuti tuli 1. katsevariandi lause (1) puhul välja, et mitmel katseisikul oli raskusi valiku põhjendamisega. 3 korral 8-st jätsid katseisikud 1. katsevariandi lausesse valitud adverbi *nähtavasti* valiku põhjendamata. Katseisikute kõhklusi näitas seegi, et mitu põhjendust olid üsna ebamäärased. Näiteks mainiti 3 korral 8-st, et ülejäänud adverbid lihtsalt ei sobinud. Lisaks adverbile *nähtavasti* valiti lausesse (1) (olenevalt katseisikud tõlgendusest) ka adverbi *silmnähtavalt* (4 korral), *nähtavalt* (2 korral), *kuuldavalt* (2 korral) ja *kõrvkuuldavalt* (2 korral).

2. katsevariandi lause (3) osas olid katseisikud suuremal üksmeel. Lausesse valiti peamiselt adverb *nähtavasti* (16 korral 18-st). Adverbi paralleelvariandina nägid katseisikud mitmel korral adverbi „ilmselt“ (6 korral 16-st). Veel põhjendati modaaladverbi *nähtavasti* valimist näiteks sellega, et tegu on „visuaalsel hindamisel saadud üpris kindla oletusega“. „Oletuslikkust“ rõhutavaid põhjendusi esines 8 korral 16-st. 1 korral valiti lünka adverb *silmnähtavalt* ja 1 korral adverb *nähtavalt*. Seega võib öelda, et 1. katsevariandi lause (1) suhtes olid keelekasutajad väiksemal üksmeel kui 2. katsevarianti täitnud katseisikud lause (3) osas. Siiski valiti mõlemal juhul ilma põhjendusmehhanismita lausetesse kõige sagedamini järelduslikku evidentsiaalsust edastav adverb *nähtavasti*.

Joonis 25. Põhjendusmehhanismi puudumise mõju modaaladverbide valimisele

Põhjendusmehhanismita laused said kõige sagedamini tunnusteks NÄGEMINE (24 korral 36-st) ja TÕENÄOLINE (18 korral 36-st). See näitab, et katseisikud olid tajunud põhjendusmehhanismita lausetes siiski mingil määral nähtavat olukorda ning et sellised laused olid nende jaoks keskmise tõekindlusega. Huvitaval kombel valiti 36-st lausest, kus puudus põhjendusmehhanism, 6 lausele tunnus HELI KUULMINE. Neist 5 korral oli tegu 1. katsevariandi lausega (1). See annab alust arvata, et katseisikute jaoks oli lauses olulisel kohal ka mingi heli. Mõnel juhul olid katseisikud selle ka oma kommentaarides välja toonud, nt. „pomm lõhkeb kuuldavalt, ilmselt teeb splint ka mingit häält“.

7. MODAALADVERBIDEGA NÄHTAVASTI, NÄHTAVALT, KUULDAVASTI JA KUULDAVALT ESINEV INTERSUBJEKTIIVSUS

Mitu uurijat on maininud (inter)subjektiivsuse ja objektiivsuse seotust modaalsusega. Seda on teinud teiste seas näiteks Lyons (1977) Hengeveld (1989), Nuyts (2001a, 2001b), Traugott ja Dasher (2001) ning Valdmets ja Habicht (2013). Modaalsus on (inter)subjektiivsuse või objektiivsusega seotud, sest kõneleja väljendab modaalsusega mingit hinnangut. See hinnang võib aga olla objektiivne, subjektiivne ja/või intersubjektiivne.

Modaalsust kannavad töös uuritavad adverbidki. Seetõttu võis arvata, et need võivad edastada ka objektiivsust, subjektiivsust ja/või intersubjektiivsust. Sel põhjusel püüdis autor välja selgitada, kas uuritavate adverbidega esineb koos subjektiivsus, objektiivsus või intersubjektiivsus. Katseisikute valikute põhjendused seda ei võimaldanud, sest neile ei olnud antud vastavaid tunnuseid. Keegi neist ei kirjutanud ka ise midagi sellist, mis andnuks võimaluse nende vastuste abil intersubjektiivsusest rääkida. Seepärast on töö autor kirjandusele tuginedes püüdnud teha uuritavate adverbidega koos esineva intersubjektiivsuse kohta järeldused iseseisvalt.

Jan Nuyts on märkinud, et modaaladverbid intersubjektiivsust ei väljenda, sest intersubjektiivsus tuleneb kontekstist (Nuyts 2001a: 65). Seepärast pole järgnevalt püütud kindlaks teha, kas modaaladverbid *nähtavasti*, *nähtavalt*, *kuuldavasti* ja *kuuldavalt* kannavad ise intersubjektiivsust. Küll aga on proovitud välja selgitada, kas vaadeldavad modaaladverbid esinevad tavaliselt intersubjektiivses, objektiivses või subjektiivses kontekstis.

Elizabeth Closs Traugott ja Richard Dasher on arvanud, et objektiivsed väljendid peaksid sisaldama minimaalselt modaalsust (Traugott, Dasher 2002: 22). Et modaaladverbid annavad lausele modaalsuse, ei saa nende esinemine objektiivses kontekstis olla kuigi sage. Seega pole objektiivne kontekst modaaladverbidele *nähtavasti*, *nähtavalt*, *silmnähtavalt*, *vaevunähtavalt*, *kuuldavalt*, *vaevukuuldavalt*, *kõrvkuuldavalt* ja *kuuldavasti* omane.

Sellel, miks modaaladverbid ei saa esineda objektiivsust väljendavas kontekstis, on teisigi põhjuseid. Näiteks on mainitud, et objektiivsetes väljendites peaksid kõik suhtluses osalejad esile tulema väljendi pindstruktuuris (Traugott, Dasher 2002: 22). Modaaladverbe kasutatakse aga kontekstides, kus suhtluses osalejad on peidetud. Kui kõneleja/kirjutaja kasutab modaaladverbe, on niigi selge, et ta väljendab oma suhtumist, mistõttu pole vaja sellistes lausetes endale viidata.

Lausest 2 ei selgu, kes on hinnangu autor ja kellele infot edastatakse. Modaaladverbiga *nähtavasti* esitatud hinnangu autor oleks esitatud näiteks lauses *Minu arvates on meistri jalg väga haige* puhul, kus see on *mina*. Ometi mõjuks kummalisena hinnangu autorit rõhutav lause *Minu arvates on meistri jalg nähtavasti väga haige*, mis sisaldab kahekordset hinnangut olukorra tõekindlusele (*minu arvates* ja *nähtavasti*).

(2) Meistri jalg oli **nähtavasti** väga haige. *Ta komistas peaaegu siledal põrandal.*

(19) Tavaliselt **kuuldavasti** viperusteta eetris olnud "Kreisi Raadio" lõpetas oma hooaja täieliku ebaõnnestumisega.

Veelgi rohkem sündmuses osalejaid on peidetud näiteks modaaladverbi *kuuldavasti* puhul. Lauses (19) jääb selgusetuks, kes on hinnangu autor, kelle/mille kaudu mingist olukorrast/seisundist kuuldud on ning kes on vestluspartner. Seepärast modaaladverbid *nähtavasti*, *nähtavalt*, *kuuldavasti* ja *kuuldavalt* (ning nendega moodustunud liitadverbid) objektiivsust väljendavas kontekstis ei esinenud.

On arvatud, et subjektiivsust kannavad väljendid, kus on selgelt näha kõneleja/kirjutaja suhtumist öeldu osas. Sealjuures näitab kõneleja/kirjutaja suhtumist tema episteemiline hinnang propositsioonile. (Traugott, Dasher 2002: 23) Kuna modaaladverbid *nähtavasti*, *nähtavalt*, *silmnähtavalt*, *vaevunähtavalt*, *kuuldavasti*, *kuuldavalt*, *kõrvkuuldavalt* ja *vaevukuuldavalt* näitavad, kui tõekindlaks kõneleja/kirjutaja mingit propositsiooni peab, võivad need esineda koos subjektiivsust väljendava kontekstiga. Seda järeldust kinnitab tõdemus, et subjektiivselt modaliseeritud lausete kohta ei saaks esitada küsimust „Kes seda ütleb?“, sest on niigi selge, et kõneleja/kirjutaja väljendab omaenda arvamust (Hengeveld 1989:139). Näiteks tunduks kummaline küsida “Kes seda ütleb?” lause 2 kohta. Modaaladverb *nähtavasti* juba viitab lauses sellele, et just kõneleja on see, kes esitatud väite tõekindlust hindab.

Modaaladverbi *silmnähtavalt* kasutamist subjektiivsust väljendavas kontekstis on näha näiteks lauses 8. Lauses on kõneleja/kirjutaja esitanud oma episteemilise hinnangu olukorra (*Tarmo tujust ära olemise*) tõekindlusele. Katsetulemused näitasid, et adverb *silmnähtavalt* väljendab kindlust. Seega peab kõneleja/kirjutaja *Tarmo tujust ära olemist* silmaga nähtavaks ja kindlaks olukorraks. Ometi on see tema subjektiivne hinnang, mis ei pruugi ühtida teiste inimeste omadega. Toodud näite puhul leiab taas kinnitust väide, et modaaladverbid ei saa esineda objektiivsust väljendavas kontekstis, sest pole selge, kes *tujust ära olemist* hindab.

(8) Saabus Tarmo ja oli **silmnähtavalt** tujust ära. “*Poja, mis sind murelikuks teeb?*” küsis Alma osavõtlikult.

On täheldatud, et kõige intersubjektiivsemad on väljendid, milles on selgelt näha, et kõneleja/kirjutaja peab info edastamisel silmas selle vastuvõtjat. Seda võivad näidata näiteks viisakusmarkerid, honorifikud või vastamisest kõrvalepuiklemine (Traugott, Dasher 2002: 23). Modaaladverb *nähtavasti* esines siinses töös 4 lauses. Neist kõigis esines adverb *nähtavasti* pigem subjektiivses kui intersubjektiivses kontekstis.

Näiteks lause 4 kontekstist ei selgu, et kõneleja/kirjutaja peaks väite esitamisega kuidagi oma vestluspartnerit silmas. Lausest puuduvad honorifikud, viisakusvormelid ja muud keelendid, mis näitaksid kõneleja/kirjutaja tähelepanu oma vestluskaaslase suhtes. Ometi kallutas adverbi *nähtavasti* konteksti tõlgendamist intersubjektiivsuse suunas põhjendusmehhanism, millega kõneleja/kirjutaja adverbi kasutamist õigustas. See esines lausetes 2 ja 4. Lauses 2 järgneb modaaladverbiga *nähtavasti* tehtud hinnangule *väga haige* põhjendusmehhanism *Ta komistas peaaegu siledal põrandal*. Sellega võib kõneleja/kirjutaja viidata sellele, et arvab, et kuulaja/lugeja ei pruugi teda ilma põhjenduseta uskuda.

(4) Kuna aga antud karakteristikud tüdrukute õpitulemusega statistiliselt olulist korrelatsiooni ei andnud, siis **nähtavasti** oli poiste tähelepanu kergem õppe-eesmärgilt eemale juhtida.

Modaaladverbid *nähtavalt* ja *silmnähtavalt* esinesid kokku 9 katsesse valitud lauses. (Arvestatud pole modaaladverbide valikusse lisatud adverbi *vaevunähtavalt*, mida algsetes EKTK lausetes ei sisaldunud.) Ka modaaladverbid *nähtavalt* ja *silmnähtavalt* esinesid pigem subjektiivsust kui intersubjektiivsust väljendavas kontekstis. Ometi ilmnes adverbi *silmnähtavalt* juures samasugune nähtus kui adverbi *nähtavasti* juures. Nimelt võis adverbi *silmnähtavalt* kontekst olla tõlgendatud intersubjektiivsust väljendavana siis, kui hinnangule järgnes põhjendusmehhanism. See esines 8-st adverbi *silmnähtavalt* sisaldavast lausest 2-s (5, 6). Põhjendusmehhanism *Koolimaja põleb nagu takukoonal* võimaldab tõlgendada lauset 6 intersubjektiivsena juhul, kui kõneleja/kirjutaja on kasutanud põhjendusmehhanismi selleks, et kuulajale/lugejale oma hinnangut põhjendada.

(5) See oli vana mees, lehvivate valgete juustega, **silmanähtavalt** imelik.

(6) Midagi peab ju katsuma teha, olgugi see **silmnähtavalt** tühi töö. *Koolimaja põleb nagu takukoonal*.

Modaaladverbi *kuuldavasti* sisaldavast 6 lausest väljendasid kõik eeskätt subjektiivsust. Modaaladverbi *kuuldavasti* lähedases kontekstis ei vihjanud midagi sellele, et kõneleja/kirjutaja oleks kuidagi lugeja/kuulaja isikuga arvestanud. Lausetes, kus

modaaladverb *kuuldavasti* esines, oli kõneleja väljendanud oma isiklikke (subjektiivseid) hinnanguid. Sealjuures puudusid märgid sellele, et kõneleja/kirjutaja kardaks, et kuulaja/lugeja teda ei usu, võib solvuda, ärritada vms. Näiteks ei esine selliseid märke adverb *kuuldavasti* sisaldavas lauses 16.

(16) *Selgus, et ta oli juba aastaid salaja joonud.* Teda raviti kaua ja **kuuldavasti** elas ta veel, aga üksnes naise toel, invaliidina, praeguseks ligi seitsmekümne viie aastane.

(23) "...jäljed tulevad piki lanki välja vana baraki juurde," kostab eestrist jäljeküti **kuuldavalt** reibas hääl.

(25) "Soolo, raisk," mõtiskles Boss **kuuldavalt**. "*Baari või kõrtsi?*" küsis Tümpa.

Katsesse valitud lausetest 7-s esines algselt modaaladverb *kuuldavalt* või sellega kombineerunud liitadverb (*vaevukuuldavalt* ja *kõrvkuuldavalt*). Need (katsetulemuste järgi otsesele kuulmisele viitavad) adverbid olid samuti kasutatud pigem subjektiivses kui intersubjektiivses kontekstis. Inimeste hinnangud tajude kohta, nagu kuulumisvõime, on erinevad, mistõttu ei saa neid pidada objektiivseks. Seda kinnitab näiteks katsesse valitud lause 25. Katseisikud olid lausesse valinud erineval määral kuulumist näitavaid adverbe. Mõne keelekasutaja jaoks oli *mõtisklemine* tegevus, mis võib olla ainult *vaevukuuldav*, teise jaoks aga *kõrvkuuldav* või lihtsalt *kuuldav*.

Modaaladverbide *vaevukuuldavalt*, *kõrvkuuldavalt* ja *kuuldavalt* konteksti ei saanud pidada ka intersubjektiivseks, sest see ei näidanud, et kõneleja/kirjutaja osutaks kuulajale/lugejale mingit tähelepanu. Lauses 23 pole viisakusvormeleid, honorifikuid ega teisi keelendeid, mis kõneleja/kirjutaja tähelepanu kuulajale/lugejale näitaks. Küll aga on näha kõneleja hinnangut hääle kuuldavuse kohta (*kuuldavalt*) (mis on katsetulemuste järgi väga tõekindel).

Kokkuvõte

Töös uuriti seda, kuidas keelekasutajad tõlgendavad modaaladverbe *nähtavasti*, *nähtavalt*, *silmnähtavalt*, *vaevunähtavalt*, *kuuldavasti*, *kuuldavalt kõrvkuuldavalt* ja *vaevukuuldavalt*. Töö käigus leiti usaldusväärsete uurimustulemuste saamiseks kaks parimat katsetüüpi. Lisaks püüdis autor iseseisvalt välja selgitada, kas huvialuste adverbide kontekst väljendab intersubjektiivsust, subjektiivsust või objektiivsust.

Pärast kahe pilootkatse tegemist leiti, et huvialuste tulemuste saamiseks sobib kõige paremini kahest katseosast koosnev katse. 1. katseosas tuli katseisikutel täita sunnitud valiku katse ja valikuid vabas vormis põhendada. 2. katseosas oli sunnitud valiku katse kombineeritud tunnuste hindamise katsega.

Kahest erinevast katsetüübist (moodustuskatsest ja arusaamiskatsest) kombineeritud katse sobis hästi püstitatud hüpoteeside kontrollimiseks. Katse 1. osa vastused näitasid ootuspäraselt, milliseid adverbe keelekasutajad eri kontekstidesse eelistavad ja miks. Katse 2. osa valikud aitasid välja selgitada selle, millisena tajuvad katseisikud lünkadesse valitud adverbide evidentsiaalsust ja tõekindlust. Lisaks võimaldasid katse 2. osa vastused saadud tulemusi võrrelda autori bakalaureusetöös (Müürsepp 2013) tehtud korpuseanalüüsi tulemustega.

Töös uuriti 20–80-aastaste keelekasutajate valikuid. Valimisse kuulus võrdselt mees- ja naissoost keelekasutajaid. Olulisi erinevusi modaaladverbide episteemilise modaalsuse ja evidentsiaalsuse tõlgendamisel eri vanusest ja soost katseisikute vastustest ei nähtunud.

Katseisikute valikutest ja nende põhjendustest selgus, et modaaladverb *nähtavasti* väljendas nende jaoks järelaluslikku evidentsiaalsust ja oli keskmise tõekindlusega. Modaaladverbi *kuuldavasti* tõlgendati vahendava evidentsiaalsuse adverbina, mis oli

analüüsiuist väikseima tõekindlusega. Modaaladverbid (*silm/vaevu*)*nähtavalt* ja (*kõrv/vaevu*)*kuuldavalt* omasid katseisikute valikute järgi otsest evidentsiaalsust. Neil oli valimisse kuulunud keeletekasutajate jaoks kõige suurem tõekindlus.

Modaaladverbidega *vaevukuuldavalt*, *kõrvkuuldavalt*, *kuuldavalt*, *vaevunähtavalt*, *silmnähtavalt* ja *nähtavalt* tähistati keeletekasutajate tõlgenduste järgi otsest evidentsiaalsust. Kõigist analüüsitud adverbidest sai kõige sagedamini otsese evidentsiaalsuse tõlgenduse adverb *nähtavalt*. Modaaladverbid (*vaevu/kõrv*)*kuuldavalt* ja (*vaevu/silm*)*nähtavalt* olid tõekindlamad kui teised töös vaadeldud adverbid. Siiski olid katseisikute jaoks kõige tõekindlamad laused, mis sisaldasid olukorra vahetule nägemisele viitavat modaaladverbi *silmnähtavalt*, *vaevunähtavalt* või *nähtavalt*. Sealjuures ei eristunud adverb *silmnähtavalt* tõekindluse poolest adverbidest *nähtavalt* ja *vaevunähtavalt*. Keeletekasutajate valikutest ei selgunud, et adverb *silmnähtavalt* väljendaks nende jaoks järelduslikku evidentsiaalsust, nagu oleks võinud oletada korpuseuurimuse põhjal. Keeletekasutajate jaoks oli sel samasugune otsese evidentsiaalsuse tähendus nagu adverbidel *nähtavalt* ja *vaevunähtavalt*.

Katses osalenud keeletekasutajad tõlgendasid modaaladverbi *nähtavasti* järeldusliku evidentsiaalsuse adverbina, mis väljendas keskmist tõekindlust. Samas väljendas adverb *nähtavasti* katses osalenud keeletekasutajate arvates sageli ka vahendavat evidentsiaalsust, mis polnud ootuspärane. Modaaladverb *kuuldavasti* väljendas katseisikute jaoks vahendavat evidentsiaalsust ja analüüsitud adverbidest väikseimat tõekindlust.

Analüüsitud modaaladverbid erinesid ka selle poolest, kuivõrd üksmeelselt olid katseisikud nende evidentsiaalsust tõlgendanud. Katseisikute valikutest võis järeldada, et kõige üksmeelsemad oldi adverbi *kuuldavasti* vahendava evidentsiaalsuse tähenduse osas. Üsna üksmeelsed olid katseisikud ka adverbi (*silm/vaevu*)*nähtavalt* ja (*kõrv/vaevu*)*kuuldavalt* otsese evidentsiaalsuse osas. Siiski sai otsesele nägemisele viitav adverb otsese evidentsiaalsuse tõlgenduse sagedamini kui otsesele kuulmisele

viitav adverb. Kuigi adverb *nähtavasti* omas enamasti järelaluslikku evidentsiaalsust, ei kandnud adverb *nähtavasti* seda katseisikute valikute järgi nii sageli kui teised adverbid neile omast evidentsiaalsust.

Keelekasutajad valisid modaaladverbe *nähtavalt* ja *kuuldavalt* ka lausesse, mis sisaldasid tegelikkuses nähtamatut või kuulmatut olukorda. Näiteks kasutati vahetule nägemisele viitavat adverbi (*silm/vaevu*)*nähtavalt* siis, kui kirjeldatud oli kellegi emotsioone, mida tegelikkuses silmaga näha ei saa. Vahetule kuulmisele viitav modaaladverb (*kõrv/vaevu*)*kuuldavalt* valiti mitmel juhul ülekantud tähendusega lausesse, milles esitatud olukord polnud otseselt kuuldav (nt *mõtisklemine* või *krampi tõmbumine*).

Töös uuriti ka seda, kuidas mõjutavad adverbide valikut lünkadesse lausetes juba olevad keelendid. Modaaladverbi *nähtavalt* valikut soodustas see, kui lauses oli nimetatud nägemiselund *silm*. Selline juhtum esines katses ühes lauses ning kõigist lausetest olid katseisikud just selle juhtumi osas suurimal üksmeelel. Sageli valisid katseisikud mõne otsesele kuulmisele viitava modaaladverbi lausesse, kus leidis deskriptiivverb.

Kaudse kõneviisiga lausesse modaaladverbi (*kuuldavasti*) valides olid katseisikud üsna suurel üksmeelel. Seevastu tingivat kõneviisi sisaldavatesse lautesse valiti lisaks adverbile *kuuldavasti* palju ka adverbi *nähtavasti*. Ka põhjendusmehhanismi mõju adverbi *nähtavasti* valimisele polnud katseisikute valikute järgi kuigi suur.

Töös uuriti põgusalt ka modaaladverbidega *nähtavasti*, (*silm*)*nähtavalt*, *kuuldavasti* ja (*vaevu/kõrv*)*kuuldavalt* koos esinevat intersubjektiivsust. Kuigi keelekasutajate vastustest selle kohta järeldusi teha ei saanud, leidis töö autor, et kõik uuritavad modaaladverbid esinevad analüüsitud lautes pigem subjektiivses kui intersubjektiivses kontekstis. Ometi võimaldas adverbide *nähtavasti* ja *silmnähtavalt* konteksti intersubjektiivsena tõlgendada selles sisalduv põhjendusmehhanism.

Tähendus on abstraktne nähtus, mis on inimeste jaoks erinev. Tähenduse uurimisel on seega kasulik ühendada korpuseanalüüs katseliste meetoditega. See aitab suurendada uurimistulemuste usaldusväärsust ja saada katseisikute abiga rohkem selgust juhtumites, mille suhtes uurijal kahtlusi on. Tänu katses osalenud keelekasutajatele saadi ka siinses töös rohkem selgust kahte ebaselgesse juhtumisse. Üks neist oli kaudse ja tingiva kõneviisi puudumise mõju modaaladverbi *kuuldavasti* valimisele. Teine oli universaalse emotsiooni ja põhjendusmehhanismi puudumise mõju modaaladverbi *nähtavalt* valimisele.

Teised katses kasutatud ebaselged juhtumid (põhjendusmehhanismi puudumise mõju modaaladverbi *nähtavasti* valimisele ning kujundlikkuse mõju modaaladverbi *kuuldavalt* valimisele) jäid paraku ebaselgeks ka katseisikutele. Ometi võimaldab see järeldada, et tegu on tõepoolest ebaselgete juhtumitega. Igal keelekasutajatel on selliste lausete kohta küll mingisugune arvamus, aga kuna need arvamusel on väga erinevad, pole tegu selgete juhtumitega.

Kirjandus

- Aikhenvald, Alexandra Y. 2004.** Evidentiality. Oxford: Oxford University Press.
- AMSS = Paet, Tiina, Argo Mund, Tuuli Rehemaa 2013.** Ametniku soovitussonastik. Tallinn: Eesti Keele Instituut. <http://www.eki.ee/dict/ametnik>. (Vaadatud 18.05.15)
- Arppe, Antti, Juhani Järvikivi 2007.** Every Method Counts – Combining Corpus-Based and Experimental Evidence in the Study of Synonymy. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory* 3: 2, 131–159.
- Auwera, van der Johan, Vladimir A. Plungian 1998.** Modality's Semantic Map. *Linguistic Typology* 2: 1, 79–124.
- Black, Michael J., Yaser Yacoob 1997.** Recognizing Facial Expressions in Image Sequences Using Local Parameterized Models of Image Motion. *International Journal of Computer Vision* 25: 1. The Netherlands: Kluwer Academic Publishers, 23–48.
- Bybee, Joan L. 1985.** Morphology. A Study of the Relation between Meaning and Form. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Clark, Herbert H., Adrian Bangerter 2004.** Changing Ideas About Reference. *Experimental Pragmatics* (Palgrave Studies in Pragmatics, Language and Cognition). Palgrave Macmillan, Houndmills, 25–49.
- EKSS II = Eesti keele seletav sõnaraamat, II köide. 2009.** Tallinn: Eesti Keele Instituut.
- EKSS III = Eesti keele seletav sõnaraamat, III köide. 2009.** Tallinn: Eesti Keele Instituut.
- Erelt, Mati 2013.** Eesti keele lauseõpetus: Sissejuhatus. Õeldis. Tartu Ülikooli eesti keele osakonna preprintid. Tartu: Tartu Ülikool.
- Gilquin, Gaëtanelle, Stefan Thomas Gries 2009.** Corpora and Experimental Methods: A State-of-the-Art Review. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory* 5: 1, 1–26.
- Gries, Stefan Thomas 2009.** Statistics for Linguistics with R: A Practical Introduction. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Hengeveld, Kees 1989.** Layers and Operations in Functional Grammar. *Journal of Linguistics* 25: 1, 127–157.

- Klavan, Jane, Ann Veismann, Anni Jürine 2013a.** Katselised meetodid tähenduse uurimisel. Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri / Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics 4: 1, 17–34.
- Klavan, Jane, Ann Veismann, Anni Jürine 2013b.** Katseline semantika: planeerimine ja teostus. Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 9, 85–100.
- Lyons, John 1977.** Semantics. Volume 2. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mürsepp, Mari-Liis 2013.** Modaaladverbid *nähtavasti, nähtavalt, kuuldavasti* ja *kuuldavalt*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, eesti keele osakond.
- Nuyts, Jan 2001a.** Epistemic Modality, Language, and Conceptualization: A Cognitive-Pragmatic Perspective. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Nuyts, Jan 2001b.** Subjectivity as an Evidential Dimension in Epistemic Modal Expressions. Journal of Pragmatics 33: 3, 383–400.
- Pajusalu, Renate 2009.** Sõna ja tähendus. Toim. Tiiu Erelt. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Palmer, Frank Robert 2001.** Mood and Modality. Cambridge University Press.
- Tooding, Liina-Mai 2007.** Andmete analüüs ja tõlgendamine sotsiaalteadustes. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Traugott, Elizabeth Closs, Richard B. Dasher 2002.** Regularity in Semantic Change. Cambridge University Press.
- Uuspõld, Ellen 1989.** Modaalasusest ja modaalsest predikaadist eesti keeles. Keel ja Kirjandus 8, 468–477.
- Valdmets, Annika, Külli Habicht 2013.** Episteemilistest modaalpartiklitest eesti kirjakeeles. Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri / Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics 4: 1, 205–222.
- Whaley, Lindsay J. 1997.** Mood and Negation. Introduction to Typology. The Unity and Diversity of Languages, 219–225.
- Willett, Thomas 1988.** A Cross-Linguistic Survey of the Grammaticalization of Evidentiality. Studies of Language 12: 1, 51–97.
- ÕS 2013 = Erelt, Tiiu, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Maire Raadik 2013.** Eesti õigekeelsussõnaraamat. Tallinn: Eesti Keele Instituut. <http://www.eki.ee/dict/qs/> (Vaadatud 18.05.15)

Experimental methods used for researching epistemic modality and evidentiality of modal adverbs. Summary

The goal of this research was to find out how language users interpret the Estonian modal adverbs *nähtavasti*, *nähtavalt*, *vaevunähtavalt*, *silmnähtavalt*, *kuuldavasti*, *kuuldavalt*, *vaevukuuldavalt* and *kõrvkuuldavalt*. The author found the best methods to do so, which was another goal of this research. Lastly, the author analyzed the (inter)subjectivity/objectivity of the context in which the modal adverbs performed.

The experiment had two parts. In both of them the language users had to fill the gaps in sentences with one modal adverb of the ones researched. In the first part of the experiment they had to use their own explanations for why they preferred the modal adverb chosen. In the second part of the experiment they were expected to evaluate certain characteristics that applied to each sentence.

The results showed that modal adverbs *nähtavalt*, *silmnähtavalt* and *vaevunähtavalt* express direct evidentiality (direct seeing by first-hand witnessing). Modal adverbs *kuuldavalt*, *kõrvkuuldavalt* and *vaevukuuldavalt* also express direct evidentiality (direct hearing). Modal adverbs that are concerned with first-hand witnessing were the most trustworthy.

The language users's answers showed that the modal adverb *nähtavasti* expresses inferential evidentiality. The modal adverb *nähtavasti* was not as trustworthy as a modal adverb that expressed direct evidentiality (direct seeing or hearing). The modal adverb *kuuldavasti* expressed reported evidentiality in language users opinion. The modal adverb *kuuldavasti* was the least trustworthy of all the modal adverbs researched.

At last, it was ascertained that modal adverbs researched performed mostly in subjective context. The only modal adverb that sometimes appeared in intersubjective context was *nähtavasti*.

Lisa 1. Esimene pilootkatse

1. Palun täida lünk sobiva sulgudes antud modaalarverbiga (*nähtavasti, kuuldavasti, nähtavalt, kuuldavalt, silmnähtavalt, kõrvkuuldavalt, vaevukuuldavalt, vaevunähtavalt*). Põhjenda lühidalt oma valikut iga lause juures. Ülesande hõlbustamiseks on lisatud ka veidi lauseümbrust konteksti.

1) *See oleks võib-olla midagi uut. Jõevesi oleks tume, keerised vulaksid _____.* Tuulehoog käiks ohtes läbi kuusiku.

2) *Ja siis viib nende tee sellest ülikoolilinnast veel edasigi.* Mingisse teaduseasutusse, kus _____sigadega katseid tehtavat.

3) Ta ei jõudnud lõpetada, sest avanes uks, ja kui Luik pead pööras, nägi ta lävel _____erutatud Galinat. *"Ma vabandan, et ma teid segan, aga ma kuulsin möödaminnes, millest te rääkisite.."*

4) *Mujalt saabunud õpilaste hulgast paistsid nii oma teadmiste kui ka üldse vaatekohtadega silma koolidirektorite pojad Erlend Teemägi, Vello Linnamägi, Enn Oja ja Vello Kaarna.* Viimane oli klassi kõige väiksem poiss ning pärines _____vaesest perest, sest ta ei kandnud lipsu ja ülikonda, vaid ainult puuvillkampsunit.

5) *Põhjusi, miks Mare Vint on otsustanud sügavamalt pliiatsijoonistusse kaevuda, võib üksnes aimata.* Kuid selline tegevus on teda _____ kaasa tõmmanud, valminud on terve joonistustesari, milles kindlasti ei puudu uued, diskuteeritavad omadused.

6) Muri vigises _____ ja hiilis temaga koos. *Koera taip pani Enn Sinivaldi imestama.*

7) *Eksperimendis kasutatud elektrooniliste õpikute teemades, mis kasutasid informatsiooni edastamiseks ka videoid, esitati videote verbaalne selgitus aga teksti abil.* Seega _____õppijad polnud suutelised üheaegselt jälgima videoga antavat esitust ning lugema seda selgitavat teksti.

8) Jooga ei olnud end _____ mitu päeva pesnud. *Tema tumedad juuksed ripnesid võidunud dressipluusil nagu jääpurikad.*

9) Kõrgeauline isand Grenzstein kõndis ühe õitsva põõsa juurest teise juure, silmnähtavalt ja _____ rõõmus sõnatute kaunitaride üle, kes sirutasivad õiepäid ja võrsekäsi isanda poole nagu hurmunud naised ehk armastusest sündinud lapsed.

10) Briti kaubamärk on soliidne, sealtkandist pärit kunstitoodet oleksid _____ isegi Tallinna linnapea ja tema sõbrad nõus tarbima.

2. Palun hinda lausetes järgmiste tunnuste olemasolu või puudumist vastavalt pluss- (+) või miinusmärgiga (-):

nägemine – Kas sõnaga *nähtavalt* väljendatud – nt. 1. lauses seda, et kittel on kitsas – saab näha?

heli kuulmine – Kas lause annab mõista, et võib kuulda mõnda heli?

vahendatud info – Kas lause viitab sellele, et lauses esitatud info on saadud kellegi vahendusel, keda lauses pole mainitud?

tõenäoline/vähetoenäoline – Kas lauses esitatu on kindel või jätab kahtlusevõimaluse? Kas see, et midagi on näha/kuulda, on kindel või annab lugejale alust kahelda?

Palun põhjenda iga lause juures lühidalt, mis andis alust nii otsustada.

1) *Kuid mundri asemel kandis vunts hoopis helekollast, sitsist naistekitlit, mis andis talle transvestiidi välimuse.* Kittel oli silmaga _____ kitsas ja tugevasti pingul ümber meremehe lihavate kintsude ja õllekõhu.

nägemine ...

heli kuulmine ...

vahendatud info ...

tõenäoline ...

vähetoenäoline ...

2) "Jääme magama," kordas Leena tasasel häälel, _____. *Ja lisas: "Kui sa saad?"*

nägemine ...

heli kuulmine ...

vahendatud info ...

tõenäoline ...

vähetenäoline ...

3) Šotlase aastapalgaks pakutakse 3,5 miljonit naelsterlingit ja soomlase puhul ületavat summa 10 miljoni piiri. Kuu aega tagasi ostis Daimler-Chrysler 40 protsenti McLareni aktsiatest, _____ peaks suur korporatsiooni osalus peagi kasvama üle 50 protsendi.

nägemine ...

heli kuulmine ...

vahendatud info ...

tõenäoline ...

vähetenäoline ...

4) Sven, kes _____ endast kõigile hea mulje jätta oli otsustanud, avas pintsakunööbid ja istus bravuurikalt klahvide taha. *Muidugi, teataval päris keskmisel tasemel ta ju mängida oskas, tal oli lastemuusikakooli tunnistuski olemas, kuigi Ivo tema pianistivõimeid ega muusikahuvi eriti ei hinnanud.*

nägemine ...

heli kuulmine ...

vahendatud info ...

tõenäoline ...

vähettõenäoline ...

5) *Mõistagi on mäslejatest vaid vähesed Derridad või Paul de Mani lugenud ning võib öelda, et lammutamine on rohkem järgijate (paremgi sõna veel - kopeerijate) kui loojate süü. Derrida ise on _____ oma meetodi „järgijad” hukka mõistnud.*

nägemine ...

heli kuulmine ...

vahendatud info ...

tõenäoline ...

vähettõenäoline ...

6) Nagu ma ei tundnud kuigi hästi neid teisi daame, keda suure luuletaja elus oli _____rohkest, nii et võis koguni öelda – Goethe oli suur armuja, kelle pikk elu, noorusest, Wertheri-east peale kuni soliidse vanaduseni, oli täis pikitud suuri ja väikesi romansse.

nägemine ...

heli kuulmine ...

vahendatud info ...

tõenäoline ...

vähettõenäoline ...

7) Ta jõuab mõelda, et splindist vabastatud granaat ta käes lõhkeb, kui see enne pommi kukkumist ära visatud ei saa. Kõik toimub _____ ühteaegu. Pikk undamine ja pimedus, lämbumistunne ja raskus rinnal.

nägemine ...

heli kuulmine ...

vahendatud info ...

tõenäoline ...

vähettõenäoline ...

8) *Ta ei mõistnud nende püüdlusi. Kooljas oli oma vastasest _____ üle, too nõretas verest ja tundus lausnõrkenuna. Miks ta seina sisse varju ei pugenu?*

nägemine ...

heli kuulmine ...

vahendatud info ...

tõenäoline ...

vähetenäoline ...

9) Me oleme sirge, millel kaks otsa ja need viivad lõpmatusse, nüüd paraku oleme kolmnurk,“ jätkas Übene oma mõtiskluse lõpetuseks _____, õnneks Ibene vihtles parajasti ega kuulnud.

nägemine ...

heli kuulmine ...

vahendatud info ...

tõenäoline ...

vähetenäoline ...

10) Ka on _____ organismi reaktsioon metanooli toksilisele toimele erinev, mis seletab osaliselt korrelatsiooni puudumist metanoolikontsentratsiooni, ainevahetusnäitajate ja kliinilise seisundi/prognoosi vahel.

nägemine ...

heli kuulmine ...

vahendatud info ...

tõenäoline ...

vähettõenäoline ...

Aitäh vastamast!

Lisa 2. Teine pilootkatse

Olen Tartu Ülikooli 2. kursuse eesti ja soome-ugri keeleteaduse magistrant. Oma magistritöös uurin adverbe ja nende kasutust. Selleks palun täita küsimustiku, mis koosneb kahest osast. Küsitlus ei nõua filoloogilisi eriteadmisi ning selles osalemine on vabatahtlik.

*1. Palun täida lünk sobivaima adverbiga järgmistest: **nähtavasti, kuuldavasti, nähtavalt, kuuldavalt, silmnähtavalt, kõrvkuuldavalt, vaevukuuldavalt, vaevunähtavalt.***

Põhjenda lühidalt iga lause all oma valikut. Ülesande hõlbustamiseks on väiksemas kirjas lisatud ka lauseümbrust konteksti.

1) See oleks võib-olla midagi uut. Jõevesi oleks tume, keerised vulaksid .....
Tuulehoog käiks ohtes läbi kuusiku.

2) Ja siis viib nende tee sellest ülikoolilinnast veel edasigi. Mingisse teaduseasutusse, kus ..... sigadega katseid tehtavat.

3) Muri vigises ..... ja hiilis temaga koos. Koera taip pani Enn Sinivaldi imestama.

4) Jooga ei olnud end ..... mitu päeva pesnud. Tema tumedad juuksed ripnesid võidunud dressipluusil nagu jääpurikad.

5) Kõrgealine isand Grenzstein kõndis ühe õitsva põõsa juurest teise juure, silmnähtavalt ja ..... rõõmus sõnatute kaunitaride üle, kes sirutasivad õiepäid ja võrsekäsi isanda poole nagu hurmunud naised ehk armastusest sündinud lapsed.

6) Briti kaubamärk on soliidne, sealtkandist pärit kunstitoodet oleksid ..... isegi Tallinna linnapea ja tema sõbrad nõus tarbima.

7) Ent ..... oli Tarviku leplikkus otsakorral, sest ta haaras mu nagu jahukoti õlale ja lohistas tänavale. Ta vist ei muretsenud põrmugi, mis minust edasi saab.

8) Siiski muutus ta ..... kurvaks. Alahuul vajus lonti.

9) Kuid mundri asemel kandis vunts hoopis helekollast, sitsist naistekitlit, mis andis talle transvestiidi välimuse. Kittel oli silmaga ..... kitsas ja tugevasti pingul ümber meremehe lihavate kintsude ja õllekõhu.

10) Kuu aega tagasi ostis Daimler-Chrysler 40 protsenti McLareni aktsiatest, ... peaks suurkorporatsiooni osalus peagi kasvama üle 50 protsendi.

***

2. Palun täida lünk sobivaima adverbiga järgmistest: **nähtavasti, kuuldavasti, nähtavalt, kuuldavalt, silmnähtavalt, kõrvkuuldavalt, vaevukuuldavalt, vaevunähtavalt.**

Palun hinda igas lauses järgmiste tunnuste esinemist või puudumist vastavalt pluss- (+) või miinusmärgiga (-). (Iga lause puhul võib plussi saada ka rohkem kui üks tunnus.)

NÄGEMINE – *Kas lünka lisatud sõnaga antakse edasi millegi otsest, silmadega nägemist?*

HELI KUULMINE – *Kas lünka lisatud sõna annab aimu sellest, et võib kuulda mingit heli (kolksatused, muusika, ka häälevariatsioonid, nt sosistamine või karjumine)? (Tavaline inimkõne selle tunnuse alla ei kuulu)*

VAHENDATUD INFO – *Kas lünka lisatud sõna viitab sellele, et lauses esitatud info on saadud kellegi vahendusel, keda lauses pole mainitud?*

TÕENÄOLINE – *Kas lünka lisatud sõnaga väljendatu mõjub usaldusväärselt?*

VÄHETÕENÄOLINE – *Kas lünka lisatud sõnaga väljendatu annab võimaluse kahelda?*

MUU – *Kas lünka lisatud sõna esindab nimetatud tunnuste asemel midagi muud? Mida?*

1) See oleks võib-olla midagi uut. Jõevesi oleks tume, keerised vulaksid .....
Tuulehoog käiks ohates läbi kuusiku.

NÄGEMINE ...

TÕENÄOLINE ...

HELI KUULMINE ...

VÄHETÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

MUU ...

2) Ja siis viib nende tee sellest ülikoolilinnast veel edasigi. Mingisse teaduseasutusse, kus ..... sigadega katseid tehtavat.

NÄGEMINE ...

TÕENÄOLINE ...

HELI KUULMINE ...

VÄHETÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

MUU ...

3) Muri vigises ..... ja hiilis temaga koos. Koera taip pani Enn Sinivaldi imestama.

NÄGEMINE ...

TÕENÄOLINE ...

HELI KUULMINE ...

VÄHETÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

MUU ...

4) Jooga ei olnud end ..... mitu päeva pesnud. Tema tumedad juuksed ripnesid võidunud dressipluusil nagu jääpurikad.

NÄGEMINE ...

TÕENÄOLINE ...

HELI KUULMINE ...

VÄHETÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

MUU ...

5) Kõrgealine isand Grenzstein kõndis ühe õitsva põõsa juurest teise juure, silmnähtavalt ja ..... rõõmus sõnatute kaunitaride üle, kes sirutasivad õiepäid ja võrsekäsi isanda poole nagu hurmunud naised ehk armastusest sündinud lapsed.

NÄGEMINE ...

TÕENÄOLINE ...

HELI KUULMINE ...

VÄHETÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

MUU ...

6) Briti kaubamärk on soliidne, sealtkandist pärit kunstitoodet oleksid ..... isegi Tallinna linnapea ja tema sõbrad nõus tarbima.

NÄGEMINE ...

TÕENÄOLINE ...

HELI KUULMINE ...

VÄHETÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

MUU ...

7) Ent ..... oli Tarviku leplikkus otsakorral, sest ta haaras mu nagu jahukoti õlale ja lohistas tänavale. Ta vist ei muretsenud põrmugi, mis minust edasi saab.

NÄGEMINE ...

TÕENÄOLINE ...

HELI KUULMINE ...

VÄHETÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

MUU ...

8) Siiski muutus ta ..... kurvaks. Alahuul vajus lonti.

NÄGEMINE ...

TÕENÄOLINE ...

HELI KUULMINE ...

VÄHETÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

MUU ...

9) Kuid mundri asemel kandis vunts hoopis helekollast, sitsist naistekitlit, mis andis talle transvestiidi välimuse. Kittel oli silmaga ..... kitsas ja tugevasti pingul ümber meremehe lihavate kintsude ja õllekõhu.

NÄGEMINE ...

TÕENÄOLINE ...

HELI KUULMINE ...

VÄHETÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

MUU ...

10) Kuu aega tagasi ostis Daimler-Chrysler 40 protsenti McLareni aktsiatest, ... peaks suur korporatsiooni osalus peagi kasvama üle 50 protsendi.

NÄGEMINE ...

TÕENÄOLINE ...

HELI KUULMINE ...

VÄHETÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

MUU ...

Aitäh!

Lisa 3. Ekraanitõmmis internetiküsitlusest, 1. variant

Magistritöö katse

Olen Tartu Ülikooli 2. kursuse eesti ja soome-ugri keeleteaduse magistrant Mari-Liis Müürsepp. Oma magistritöös uurin adverbe ja nende kasutust. Selleks palun täita küsimustiku, mis koosneb kahest osast. Katse ei nõua filoloogilisi eriteadmisi ning selles osalemine on vabatahtlik. Vastused jäävad anonüümseks.

Vanus

Sugu

1. osa

Palun täida iga lauselünk sobivaima sõnaga. Põhjenda lühidalt iga lause all oma valikut. Ülesande lihtsustamiseks on lisatud ka lauseümbrust konteksti.

1. Muri vigises ..... ja hiilis temaga koos. Koera taip pani Enn Sinivaldi imestama.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

2. Ja siis viib nende tee sellest ülikoolilinnast veel edasigi. Mingisse teaduseasutusse, kus ..... sigadega katseid tehtavat.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

3. See oli vana mees, lehvivate valgete juustega, ... imelik.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

4. Ta jõuab mõelda, et splindist vabastatud granaat ta käes lõhkeb, kui see enne pommi kukkumist ära visatud ei saa. Kõik toimub ..... ühtaegu. Pikk undamine ja pimedus, lämbumistunne ja raskus rinnal.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

5. Meistri jalg oli ..... väga haige. Ta komistas peaaegu siledal põrandal.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

6. Briti kaubamärk on soliidne, sealtkandist pärit kunsttoodet oleksid ..... isegi Tallinna linnapea ja tema sõbrad nõus tarbima.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

---

7. .... rahunenud Nool oli tuge leidnud kaasmaalaste üllatavalt mõistvast suhtumisest. Nõudlikkus enese suhtes püsis: "Seekord anti veel andeks, järgmisel korral enam mitte."

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

8. "Jääme magama," kordas Leena tasasel häälel, ... Ja lisas: "Kui sa saad?"

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

9. Valda vaid terminoloogiat, kõhistanud sisikond naerda - tal olnud tunne, et tema sooled tõmbuvad salatud naerus ..... krampi, nii veidralt mõjunud talle sõna terminoloogia -, ning kas polnud metsas elamise fakt ise kangelastegu ja vastuhakk.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

10. Selgus, et ta oli juba aastaid salaja joonud. Teda raviti kaua ja ..... elas ta veel, aga üksnes naise toel, invalidina, praeguseks ligi seitsmekümne viie aastane.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

11. Saabus Tarmo ja oli ..... tujust ära. "Poja, mis sind murelikuks teeb?" küsis Alma osavõtlikult.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevnähtavalt
- vaevkuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

11. Saabus Tarmo ja oli ..... tujust ära. "Poja, mis sind murelikuks teeb?" küsis Alma osavõtlikult.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevnähtavalt
- vaevkuuldavalt

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO

Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK

Other:

12. Ta keeraski selja, kangutas jalgade jõudu appi võttes, kuni keeraski küna kummuli. Tühjaks valatud paati imbus ..... vett. Poiss otsis põõsasse peidetud aerud.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevnähtavalt
- vaevkuuldavalt

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO

Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK

Other:

13. Kuid mundri asemel kandis vunts hoopis helekollast, sitsist naistekitlit, mis andis talle transvestiidi välimuse. Kittel oli silmaga ..... kitsas ja tugevasti pingul ümber meremehe lihavate kintsude ja õllekõhu.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO

Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK

Other:

Never submit passwords through Google Forms.

Powered by
 Google Forms

This content is neither created nor endorsed by Google.
[Report Abuse](#) - [Terms of Service](#) - [Additional Terms](#)

Magistritöö katse

2. osa

Palun täida lünk sobivaima adverbiga (nagu tegid katse 1. osas). Seejärel vali, millised nimetatud tunnustest lausetes esinevad. Tunnused lausete all on jagatud kahte tulpa. Vali mõlemast tulpast vähemalt üks tunnus. Vajadusel kasuta valikut "Other" (MUU).

NÄGEMINE – Kas lünka lisatud sõnaga antakse edasi millegi otsest, silmadega nägemist?

HELI KUULMINE – Kas lünka lisatud sõna annab aimu sellest, et võib kuulda mingit heli (kolksatused, muusika, ka häälevariatsioonid, nt sosistamine või karjumine)? (Tavaline inimkõne selle tunnuse alla ei kuulu)

VAHENDATUD INFO – Kas lünka lisatud sõna viitab sellele, et lauses esitatud info on saadud kellegi vahendusel, keda lauses pole mainitud?

KINDEL – Kas lünka lisatud sõnaga väljendatu tähistab midagi, mille toimumises pole mingit alust kahelda?

TÕENÄOLINE – Kas lünka lisatud sõnaga väljendatu on pigem tõenäoline?

VÕIMALIK – Kas lünka lisatud sõnaga väljendatu on pigem kaheldav?

1. Muri vigises ..... ja hiilis temaga koos. Koera taip pani Enn Sinivaldi imestama.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun vali kummastki tulbast vähemalt üks tunnus, mida lünka lisatud sõna esindab

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO
- Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK
- Other:

2. Ja siis viib nende tee sellest ülikoolilinnast veel edasigi. Mingisse teaduseasutusse, kus ..... sigadega katseid tehtavat.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun vali kummastki tulbast vähemalt üks tunnus, mida lünka lisatud sõna esindab

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO
- Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK
- Other:

3. See oli vana mees, lehvivate valgete juustega, ... imelik.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun vali kummastki tulbast vähemalt üks tunnus, mida lünka lisatud sõna esindab

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO
- Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK
- Other:

4. Ta jõuab mõelda, et splindist vabastatud granaat ta käes lõhkeb, kui see enne pommi kukkumist ära visatud ei saa. Kõik toimub ..... ühtaegu. Pikk undamine ja pimedus, lämbumistunne ja raskus rinnal.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun vali kummastki tulbast vähemalt üks tunnus, mida lünka lisatud sõna esindab

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO
- Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK
- Other:

5. Meistri jalg oli ..... väga haige. Ta komistas peaaegu siledal põrandal.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun vali kummastki tulbast vähemalt üks tunnus, mida lünka lisatud sõna esindab

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO
- Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK
- Other:

6. Briti kaubamärk on soliidne, sealtkandist pärit kunstitoode oleksid ..... isegi Tallinna linnapea ja tema sõbrad nõus tarbima.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun vali kummastki tulbast vähemalt üks tunnus, mida lünka lisatud sõna esindab

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO
- Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK
- Other:

7. .... rahunenud Nool oli tuge leidnud kaasmaalaste üllatavalt mõistvast suhtumisest. Nõudlikkus enese suhtes püsis: "Seekord anti veel andeks, järgmisel korral enam mitte."

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun vali kummastki tulbast vähemalt üks tunnus, mida lünka lisatud sõna esindab

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO
- Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK
- Other:

8. "Jääme magama," kordas Leena tasasel häälel, ... Ja lisas: "Kui sa saad?"

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun vali kummastki tulbast vähemalt üks tunnus, mida lünka lisatud sõna esindab

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO
- Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK
- Other:

---

9. Valda vaid terminoloogiat, kõhistanud sisikond naerda - tal olnud tunne, et tema sooled tõmbuvad salatud naerus ..... krampi, nii veidralt mõjunud talle sõna terminoloogia - , ning kas polnud metsas elamise fakt ise kangelastegu ja vastuhakk.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO
- Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK
- Other:

10. Selgus, et ta oli juba aastaid salaja joonud. Teda raviti kaua ja ..... elas ta veel, aga üksnes naise toel, invaliidina, praeguseks ligi seitsmekümne viie aastane.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO
- Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK
- Other:

11. Saabus Tarmo ja oli ..... tujust ära. "Poja, mis sind murelikuks teeb?" küsis Alma osavõtlikult.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO

Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK

Other:

12. Ta keeraski selja, kangutas jalgade jõudu appi võttes, kuni keeraski küna kummuli. Tühjaks valatud paati imbus ..... vett. Poiss otsis pöösasse peidetud aerud.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO

Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK

Other:

13. Kuid muidri asemel kandis vunts hoopis helekollast, sitsist naistekitlit, mis andis talle transvestiidi välimuse. Kittel oli silmaga ..... kitsas ja tugevasti pingul ümber meremehe lihavate kintsude ja õllekõhu.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrva kuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO

Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK

Other:

Never submit passwords through Google Forms.

Lisa 4. Ekraanitõmmis internetiküsitlusest, 2. variant

Magistritöö katse (2. variant)

Olen Tartu Ülikooli 2. kursuse eesti ja soome-ugri keeleteaduse magistrant Mari-Liis Mürsepp. Oma magistritöös uurin adverbe ja nende kasutust. Selleks palun täita küsimustiku, mis koosneb kahest osast. Katse ei nõua filoloogilisi eriteadmisi ning selles osalemine on vabatahtlik. Vastused jäävad anonüümseks.

Vanus

Sugu

1. osa

Palun täida iga lauselünk sobivaima sõnaga. Põhjenda lühidalt iga lause all oma valikut. Ülesande lihtsustamiseks on lisatud ka lauseümbrust konteksti.

1. See oleks võib-olla midagi uut. Jõevesi oleks tume, keerised vulaksid ..... Tuulehoog käiks ohates läbi kuusiku.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

2. Siis seletas rannamees veel midagi ja Valter tõlkis – ..... tahtvat üks Soomes sõdinud poiss minema panna, aga see plaan jääb küll suvesse.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

3. Midagi peab ju katsuma teha, olgugi see ..... tühi töö. Koolimaja põleb nagu takukoonal.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

---

4. "...jäljed tulevad piki lanki välja vana baraki juurde," kostab eestrist jäljeküti ..... reibas hääl.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

5. Kuna aga antud karakteristikud tüdrukute õpitulemusega statistiliselt olulist korrelatsiooni ei andnud, siis ..... oli poiste tähelepanu kergem õppe-eesmärgilt eemale juhtida.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

6. Kuu aega tagasi ostis Daimler-Chrysler 40 protsenti McLareni aktsiatest, ... peaks suurkorporatsiooni osalus peagi kasvama üle 50 protsendi.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

7. "Täna, - isa!" Kasuisa heldis ..... Ühestainsast ammu oodatud sõnast.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrva kuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

8. "Soolo, raisk," mõtiskles Boss ..... "Beari või kõrtsi?" küsis Tümpa.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrva kuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

9. "Siin ei ole kedagi," sosistas Salme pigem hingeõhu kui häälega. Üks meestest, ... mingi ülemus, istus laua taha ja silmitses abitud naist elajale omasel pilgul.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrva kuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

10. Stopp, see on täielik nonsens (Prodi vihastub ..... - toim). Selline kinnismõte on täiesti vale.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrva kuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

11. Tavaliselt ..... viperusteta eetris olnud "Kreisi Raadio" lõpetas oma hooaja täieliku ebaõnnestumisega.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

12. Leena oli ..... kahvatu, isegi läbi grimmi. Peeter võttis ta käed oma kätte.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

13. Kõrgeaoline isand Grenzstein kõndis ühe õitsva põõsa juurest teise juure, silmnähtavalt ja ..... rõõmus sõnatute kaunitaride üle, kes sirutasivad õiepäid ja võrsekäsi isanda poole nagu hummunud naised ehk armastusest sündinud lapsed.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun põhjenda lühidalt oma valikut

Continue »

Magistritöö katse (2. variant)

2. osa

Palun täida lünk sobivaima adverbiga (nagu tegid katse 1. osas). Seejärel vali, millised nimetatud tunnustest lausetes esinevad. Tunnused lausete all on jagatud kahte tulpa. Vali mõlemast tulpast vähemalt üks tunnus. Vajadusel kasuta valikut "Other" (MUU).

NÄGEMINE – Kas lünka lisatud sõnaga antakse edasi millegi otsest, silmadega nägemist?

HELI KUULMINE – Kas lünka lisatud sõna annab aimu sellest, et võib kuulda mingit heli (kolksatused, muusika, ka häälevariatsioonid, nt sosistamine või karjumine)? (Tavaline inimkõne selle tunnuse alla ei kuulu)

VAHENDATUD INFO – Kas lünka lisatud sõna viitab sellele, et lauses esitatud info on saadud kellegi vahendusel, keda lauses pole mainitud?

KINDEL – Kas lünka lisatud sõnaga väljendatu tähistab midagi, mille toimumises pole mingit alust kahelda?

TÕENÄOLINE – Kas lünka lisatud sõnaga väljendatu on pigem tõenäoline?

VÕIMALIK – Kas lünka lisatud sõnaga väljendatu on pigem kaheldav?

---

1. See oleks võib-olla midagi uut. Jõevesi oleks tume, keerised vulaksid ..... Tuulehoog käiks ohates läbi kuusiku.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun vali kummastki tulbast vähemalt üks tunnus, mida lünka lisatud sõna esindab

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO
- Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK
- Other:

2. Siis seletas rannamees veel midagi ja Valter tõlkis – ..... tahtvat üks Soomes sõdinud poiss minema panna, aga see plaan jääb küll suvesse.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun vali kummastki tulbast vähemalt üks tunnus, mida lünka lisatud sõna esindab

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO
- Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK
- Other:

3. Midagi peab ju katsuma teha, olgugi see ..... tühi töö. Koolimaja põleb nagu takukoonal.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun vali kummastki tulbast vähemalt üks tunnus, mida lünka lisatud sõna esindab

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO
- Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK
- Other:

4. "...jäljed tulevad piki lanki välja vana baraki juurde," kostab eestrist jäljeküti ..... reibas hääl.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun vali kummastki tulbast vähemalt üks tunnus, mida lünka lisatud sõna esindab

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO
- Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK
- Other:

5. Kuna aga antud karakteristikud tüdrukute õpitulemusega statistiliselt olulist korrelatsiooni ei andnud, siis ..... oli poiste tähelepanu kergem õppe-eesmärgilt eemale juhtida.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun vali kummastki tulbast vähemalt üks tunnus, mida lünka lisatud sõna esindab

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO
- Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK
- Other:

6. Kuu aega tagasi ostis Daimler-Chrysler 40 protsenti McLareni aktsiatest, ... peaks suur korporatsiooni osalus peagi kasvama üle 50 protsendi.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun vali kummastki tulbast vähemalt üks tunnus, mida lünka lisatud sõna esindab

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO
- Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK
- Other:

7. "Täna, - isa!" Kasuisa heldis ..... Ühestainsast ammu oodatud sõnast.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun vali kummastki tulbast vähemalt üks tunnus, mida lünka lisatud sõna esindab

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO
- Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK
- Other:

8. "Soolo, raisk," mõtiskles Boss ..... "Baari või kõrtsi?" küsis Tümpa.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun vali kummastki tulbast vähemalt üks tunnus, mida lünka lisatud sõna esindab

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO
- Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK
- Other:

9. "Siin ei ole kedagi," sosistas Salme pigem hingeõhu kui häälega. Üks meestest, ... mingi ülemus, istus laua taha ja silmitses abitud naist elajale omasel pilgul.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun vali kummastki tulbast vähemalt üks tunnus, mida lünka lisatud sõna esindab

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO
- Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK
- Other:

10. Stopp, see on täielik nonsens (Prodi vihastub ..... - toim). Selline kinnismõte on täiesti vale.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun vali kummastki tulbast vähemalt üks tunnus, mida lünka lisatud sõna esindab

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO
- Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK
- Other:

11. Tavaliselt ..... viperusteta eetris olnud "Kreisi Raadio" lõpetas oma hooaja täieliku ebaõnnestumisega.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrva kuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun vali kummastki tulbast vähemalt üks tunnus, mida lünka lisatud sõna esindab

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO

Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK

Other:

12. Leena oli ..... kahvatu, isegi läbi grimmi. Peeter võttis ta käed oma kätte.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldavalt
- silmnähtavalt
- kõrva kuuldavalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldavalt

Palun vali kummastki tulbast vähemalt üks tunnus, mida lünka lisatud sõna esindab

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO

Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK

Other:

13. Kõrgealine isand Grenzstein kõndis ühe õitsva pöõsa juurest teise juure, silmnähtavalt ja ..... röömus sõnatute kaunitaride üle, kes sirutasivad õiepäid ja võrsekäsi isanda poole nagu hummunud naised ehk armastusest sündinud lapsed.

- nähtavasti
- kuuldavasti
- nähtavalt
- kuuldevalt
- silmnähtavalt
- kõrvkuuldevalt
- vaevunähtavalt
- vaevukuuldevalt

Palun vali kummastki tulbast vähemalt üks tunnus, mida lünka lisatud sõna esindab

- NÄGEMINE
- HELI KUULMINE
- VAHENDATUD INFO
- Other:

- KINDEL
- TÕENÄOLINE
- VÕIMALIK
- Other:

[← Back](#)

[Submit](#)

Never submit passwords through Google Forms.

Powered by
 Google Forms

This content is neither created nor endorsed by Google.
[Report Abuse](#) - [Terms of Service](#) - [Additional Terms](#)

Lisa 5. Väljatrükina esitatud küsitlus, 1. variant

Olen Tartu Ülikooli 2. kursuse eesti ja soome-ugri keeleteaduse magistrant Mari-Liis Määrsepp. Oma magistritöös uurin adverbe ja nende kasutust. Selleks palun täita küsimustiku, mis koosneb kahest osast. Katse ei nõua filoloogilisi eriteadmisi ning selles osalemine on vabatahtlik. Vastused jäävad anonüümseks, palun märkida vaid oma:

VANUS: ...

SUGU: ...

*1. Palun täida lauselüük sobivaima sõnaga järgmistest: **nähtavasti, kuuldavasti, nähtavalt, kuuldavalt, silmnähtavalt, kõrvkuuldavalt, vaevukuuldavalt, vaevunähtavalt.***

Põhjenda lühidalt iga lause all oma valikut. Ülesande lihtsustamiseks on lisatud ka lauseümbrust konteksti.

1) Muri vigises ..... ja hiilis temaga koos. Koera taip pani Enn Sinivaldi imestama.

2) Ja siis viib nende tee sellest ülikoolilinnast veel edasigi. Mingisse teaduseasutusse, kus ..... sigadega katseid tehtavat.

3) See oli vana mees, lehvivate valgete juustega, ... imelik.

4) Ta jõuab mõelda, et splindist vabastatud granaat ta käes lõhkeb, kui see enne pommi kukkumist ära visatud ei saa. Kõik toimub ..... ühtaegu. Pikk undamine ja pimedus, lämbumistunne ja raskus rinnal.

- 5) Meistri jalg oli ..... väga haige. Ta komistas peaaegu siledal põrandal.
- 6) Briti kaubamärk on soliidne, sealkandist pärit kunstitoodet oleksid ..... isegi Tallinna linnapea ja tema sõbrad nõus tarbima.
- 7) ..... rahunenud Nool oli tuge leidnud kaasmaalaste üllatavalt mõistvast suhtumisest. Nõudlikkus enese suhtes püsis: "Seekord anti veel andeks, järgmisel korral enam mitte."
- 8) "Jääme magama," kordas Leena tasasel häälel, ... Ja lisas : " Kui sa saad?"
- 9) Valda vaid terminoloogiat, kõhistanud sisikond naerda - tal olnud tunne, et tema sooled tõmbuvad salatud naerus ..... krampi, nii veidralt mõjunud talle sõna terminoloogia - , ning kas polnud metsas elamise fakt ise kangelastegu ja vastuhakk.
- 10) Selgus, et ta oli juba aastaid salaja joonud. Teda raviti kaua ja ..... elas ta veel, aga üksnes naise toel, invaliidina, praeguseks ligi seitsmekümne viie aastane.
- 11) Saabus Tarmo ja oli ..... tujust ära. "Poja, mis sind murelikuks teeb?" küsis Alma osavõtlikult.
- 12) Ta keeras selja, kangutas jalgade jõudu appi võttes, kuni keeraski küna kummuli. Tühjaks valatud paati imbus ..... vett. Poiss otsis põõsasse peidetud aerud.

13) Kuid mundri asemel kandis vunts hoopis helekollast, sitsist naistekitlit, mis andis talle transvestiidi välimuse. Kittel oli silmaga ..... kitsas ja tugevasti pingul ümber meremehe lihavate kintsude ja õllekõhu.

2. Palun täida lünk sobivaima adverbiga järgmistest (nagu tegid katse 1. osas):

nähtavasti, kuuldavasti, nähtavalt, kuuldavalt, silmnähtavalt, kõrvkuuldavalt, vaevukuuldavalt, vaevunähtavalt.

Seejärel vali, millised nimetatud tunnustest lausetes esinevad. Tunnused lausete all on jagatud kahte tulp. Vali mõlemast tulpast vähemalt üks tunnus. Vajadusel kasuta valikut MUU.

NÄGEMINE – Kas lünka lisatud sõnaga antakse edasi millegi otsesest, silmadega nägemist?

HELI KUULMINE – Kas lünka lisatud sõna annab aimu sellest, et võib kuulda mingit heli (kolksatused, muusika, ka häälevariatsioonid, nt sosistamine või karjumine)? (Tavaline inimkõne selle tunnuse alla ei kuulu)

VAHENDATUD INFO – Kas lünka lisatud sõna viitab sellele, et lauses esitatud info on saadud kellegi vahendusel, keda lauses pole mainitud?

KINDEL – Kas lünka lisatud sõnaga väljendatu tähistab midagi, mille toimumises pole mingit alust kahelda?

TÕENÄOLINE – Kas lünka lisatud sõnaga väljendatu on pigem tõenäoline?

VÕIMALIK – Kas lünka lisatud sõnaga väljendatu on pigem kaheldav?

1) Muri vigises ..... ja hiilis temaga koos. Koera taip pani Enn Sinivaldi imestama.

NÄGEMINE ...

KINDEL...

HELI KUULMINE ...

TÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

VÕIMALIK ...

MUU ...

MUU ...

2) Ja siis viib nende tee sellest ülikoolilinnast veel edasigi. Mingisse teaduseasutusse, kus ..... sigadega katseid tehtavat.

NÄGEMINE ...

KINDEL...

HELI KUULMINE ...

TÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

VÕIMALIK ...

MUU ...

MUU ...

3) See oli vana mees, lehvivate valgete juustega, ... imelik.

NÄGEMINE ...

KINDEL...

HELI KUULMINE ...

TÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

VÕIMALIK ...

MUU ...

MUU ...

4) Ta jõuab mõelda, et splindist vabastatud granaat ta käes lõhkeb, kui see enne pommi kukkumist ära visatud ei saa. Kõik toimub ..... ühtaegu. Pikk undamine ja pimedus, lämbumistunne ja raskus rinnal.

NÄGEMINE ...

KINDEL...

HELI KUULMINE ...

TÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

VÕIMALIK ...

MUU ...

MUU ...

5) Meistri jalg oli ..... väga haige. Ta komistas peaaegu siledal põrandal.

NÄGEMINE ...

KINDEL...

HELI KUULMINE ...

TÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

VÕIMALIK ...

MUU ...

MUU ...

6) Briti kaubamärk on soliidne, sealtkandist pärit kunstitoodet oleksid
..... isegi Tallinna linnapea ja tema sõbrad nõus tarbima.

NÄGEMINE ...

KINDEL...

HELI KUULMINE ...

TÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

VÕIMALIK ...

MUU ...

MUU ...

7) ..... rahunenud Nool oli tuge leidnud kaasmaalaste üllatavalt
mõistvast suhtumisest. Nõudlikkus enese suhtes püsis: "Seekord anti veel andeks, järgmisel korral
enam mitte."

NÄGEMINE ...

KINDEL...

HELI KUULMINE ...

TÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

VÕIMALIK ...

MUU ...

MUU ...

8) "Jääme magama," kordas Leena tasasel häälel, ... Ja lisas : " Kui sa
saad?"

NÄGEMINE ...

KINDEL...

HELI KUULMINE ...

TÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

VÕIMALIK ...

MUU ...

MUU ...

9) Valda vaid terminoloogiat, kõhistanud sisikond naerda - tal olnud tunne, et tema sooled tõmbuvad salatud naerus ..... krampi, nii veidralt mõjunud talle sõna terminoloogia - , ning kas polnud metsas elamise fakt ise kangelastegu ja vastuhakk.

NÄGEMINE ...	KINDEL...
HELI KUULMINE ...	TÕENÄOLINE ...
VAHENDATUD INFO ...	VÕIMALIK ...
MUU ...	MUU ...

10) Selgus, et ta oli juba aastaid salaja joonud. Teda raviti kaua ja ..... elas ta veel, aga üksnes naise toel, invaliidina, praeguseks ligi seitsmekümne viie aastane.

NÄGEMINE ...	KINDEL...
HELI KUULMINE ...	TÕENÄOLINE ...
VAHENDATUD INFO ...	VÕIMALIK ...
MUU ...	MUU ...

11) Saabus Tarmo ja oli ..... tujust ära. "Poja, mis sind murelikuks teeb?" küsis Alma osavõtlikult.

NÄGEMINE ...	KINDEL...
HELI KUULMINE ...	TÕENÄOLINE ...
VAHENDATUD INFO ...	VÕIMALIK ...
MUU ...	MUU ...

12) Ta keeraski selja, kangutas jalgade jõudu appi võttes, kuni keeraski küna kummuli. Tühjaks valatud paati imbus ..... vett. Poiss otsis põõsasse peidetud aerud.

NÄGEMINE ...	KINDEL...
HELI KUULMINE ...	TÕENÄOLINE ...
VAHENDATUD INFO ...	VÕIMALIK ...
MUU ...	MUU ...

13) Kuid mundri asemel kandis vunts hoopis helekollast, sitsist naistekitlit, mis andis talle transvestiidi välimuse. Kittel oli silmaga ..... kitsas ja tugevasti pingul ümber meremehe lihavate kintsude ja õllekõhu.

NÄGEMINE ...

KINDEL...

HELI KUULMINE ...

TÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

VÕIMALIK ...

MUU ...

MUU ...

Aitäh!

Lisa 6. Väljatrükina esitatud küsitlus, 2. variant

Olen Tartu Ülikooli 2. kursuse eesti ja soome-ugri keeleteaduse magistrant Mari-Liis Määrsepp. Oma magistritöös uurin adverbe ja nende kasutust. Selleks palun täita küsimustiku, mis koosneb kahest osast. Katse ei nõua filoloogilisi eriteadmisi ning selles osalemine on vabatahtlik. Vastused jäävad anonüümseks, palun märkida vaid oma:

VANUS: ...

SUGU: ...

*1. Palun täida iga lauselünk sobivaima sõnaga järgmistest: **nähtavasti, kuuldavasti, nähtavalt, kuuldavalt, silmnähtavalt, kõrvkuuldavalt, vaevukuuldavalt, vaevunähtavalt.***

Põhjenda lühidalt iga lause all oma valikut. Ülesande lihtsustamiseks on lisatud ka lauseümbrust konteksti.

1) See oleks võib-olla midagi uut. Jõevesi oleks tume, keerised vulaksid .....

Tuulehoog käiks ohates läbi kuusiku.

2) Siis seletas rannamees veel midagi ja Valter tõlkis — ..... tahtvat üks Soomes sõdinud poiss minema panna, aga see plaan jääb küll suvesse.

3) Midagi peab ju katsuma teha, olgugi see ..... tühi töö.

Koolimaja põleb nagu takukoonal.

4) "...jäljed tulevad piki lanki välja vana baraki juurde," kostab eestrist jäljeküti ..... reibas hääl.

5) Kuna aga antud karakteristikud tüdrukute õpitulemusega statistiliselt olulist korrelatsiooni ei andnud, siis ..... oli poiste tähelepanu kergem õppeeesmärgilt eemale juhtida.

6) Kuu aega tagasi ostis Daimler-Chrysler 40 protsenti McLareni aktsiatest, ... peaks suur korporatsiooni osalus peagi kasvama üle 50 protsendi.

7) "Täna, - isa!" Kasuisa heldis ..... Ühestainsast ammu oodatud sõnast.

8) "Soolo, raisk," mõtiskles Boss ..... "Baari või kõrtsi?" küsis Tümpa.

9) "Siin ei ole kedagi," sosistas Salme pigem hingeõhu kui häälega.

Üks meestest, ... mingi ülemus, istus laua taha ja silmitses abitud naist elajale omasel pilgul.

10) Stopp, see on täielik nonsens (Prodi vihastub ..... - toim). Selline kinnismõte on täiesti vale.

11) Tavaliselt ..... viperusteta eetris olnud "Kreisi Raadio" lõpetas oma hooaja täieliku ebaõnnestumisega.

12) Leena oli ..... kahvatu, isegi läbi grimmi. Peeter võttis ta käed oma kätte.

13) Kõrgeauline isand Grenzstein kõndis ühe õitsva põõsa juurest teise juure, silmnähtavalt ja ..... rõõmus sõnatute kaunitaride üle, kes sirutasivad õiepäid ja võrsekäsi isanda poole nagu hurmunud naised ehk armastusest sündinud lapsed.

2. Palun täida lünk sobivaima adverbiga järgmistest (nagu tegid katse 1. osas):

nähtavasti, kuuldavasti, nähtavalt, kuuldavalt, silmnähtavalt, kõrvkuuldavalt, vaevukuuldavalt, vaevunähtavalt.

Seejärel vali, millised nimetatud tunnustest lausetes esinevad. Tunnused on lausete all jagatud kahte tulpa. Vali mõlemast tulbast vähemalt üks tunnus. Vajadusel kasuta valikut MUU.

NÄGEMINE – Kas lünka lisatud sõnaga antakse edasi millegi otsest, silmadega nägemist?

HELI KUULMINE – Kas lünka lisatud sõna annab aimu sellest, et võib kuulda mingit heli (kolksatused, muusika, ka häälevariatsioonid, nt sosistamine või karjumine)?
(Tavaline inimkõne selle tunnuse alla ei kuulu)

VAHENDATUD INFO – Kas lünka lisatud sõna viitab sellele, et lauses esitatud info on saadud kellegi vahendusel, keda lauses pole mainitud?

KINDEL – Kas lünka lisatud sõnaga väljendatu tähistab midagi, mille toimumises pole mingit alust kahelda?

TÕENÄOLINE – Kas lünka lisatud sõnaga väljendatu on pigem tõenäoline?

VÕIMALIK – Kas lünka lisatud sõnaga väljendatu on pigem kaheldav?

1) See oleks võib-olla midagi uut. Jõevesi oleks tume, keerised vulaksid .....
Tuulehoog käiks ohatas läbi kuusiku.

NÄGEMINE ...	KINDEL...
HELI KUULMINE ...	TÕENÄOLINE ...
VAHENDATUD INFO ...	VÕIMALIK ...
MUU ...	MUU ...

2) Siis seletas rannamees veel midagi ja Valter tõlkis — ..... tahtvat üks
Soomes sõdinud poiss minema panna, aga see plaan jääb küll suvesse.

NÄGEMINE ...	KINDEL...
HELI KUULMINE ...	TÕENÄOLINE ...
VAHENDATUD INFO ...	VÕIMALIK ...
MUU ...	MUU ...

3) Midagi peab ju katsuma teha, olgugi see ..... tühi töö.
Koolimaja põleb nagu takukoonal.

NÄGEMINE ...	KINDEL...
HELI KUULMINE ...	TÕENÄOLINE ...
VAHENDATUD INFO ...	VÕIMALIK ...
MUU ...	MUU ...

4) "...jäljed tulevad piki lanki välja vana baraki juurde," kostab eestrist
jäljeküti ..... reibas hääl.

NÄGEMINE ...	KINDEL...
HELI KUULMINE ...	TÕENÄOLINE ...
VAHENDATUD INFO ...	VÕIMALIK ...
MUU ...	MUU ...

5) Kuna aga antud karakteristikud tüdrukute õpitulemusega statistiliselt olulist korrelatsiooni ei andnud, siis ..... oli poiste tähelepanu kergem õppeeesmärgilt eemale juhtida.

NÄGEMINE ...	KINDEL...
HELI KUULMINE ...	TÕENÄOLINE ...
VAHENDATUD INFO ...	VÕIMALIK ...
MUU ...	MUU ...

6) Kuu aega tagasi ostis Daimler-Chrysler 40 protsenti McLareni aktsiatest, ... peaks suur korporatsiooni osalus peagi kasvama üle 50 protsendi.

NÄGEMINE ...	KINDEL...
HELI KUULMINE ...	TÕENÄOLINE ...
VAHENDATUD INFO ...	VÕIMALIK ...
MUU ...	MUU ...

7) "Täna, - isa!" Kasuisa heldis ..... . Ühestainsast ammu oodatud sõnast.

NÄGEMINE ...	KINDEL...
HELI KUULMINE ...	TÕENÄOLINE ...
VAHENDATUD INFO ...	VÕIMALIK ...
MUU ...	MUU ...

8) "Soolo, raisk," mõtiskles Boss ..... . "Baari või kõrtsi?" küsis Tümpa.

NÄGEMINE ...	KINDEL...
HELI KUULMINE ...	TÕENÄOLINE ...
VAHENDATUD INFO ...	VÕIMALIK ...
MUU ...	MUU ...

9) “Siin ei ole kedagi,” sosistas Salme pigem hingeõhu kui häälega.

Üks meestest, ... mingi ülemus, istus laua taha ja silmitses abitud naist elajale omasel pilgul.

NÄGEMINE ...

KINDEL...

HELI KUULMINE ...

TÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

VÕIMALIK ...

MUU ...

MUU ...

10) Stopp, see on täielik nonsenss (Prodi vihastub ..... - toim). Selline kinnismõte on täiesti vale.

NÄGEMINE ...

KINDEL...

HELI KUULMINE ...

TÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

VÕIMALIK ...

MUU ...

MUU ...

11) Tavaliselt ..... viperusteta eetris olnud “Kreisi Raadio” lõpetas oma hooaja täieliku ebaõnnestumisega.

NÄGEMINE ...

KINDEL...

HELI KUULMINE ...

TÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

VÕIMALIK ...

MUU ...

MUU ...

12) Leena oli ..... kahvatu, isegi läbi grimmi. Peeter võttis ta käed oma kätte.

NÄGEMINE ...

KINDEL...

HELI KUULMINE ...

TÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

VÕIMALIK ...

MUU ...

MUU ...

13) Kõrgeauline isand Grenzstein kõndis ühe õitsva põõsa juurest teise juure, silmnähtavalt ja ..... rõõmus sõnatute kaunitaride üle, kes sirutasivad õiepäid ja võrsekäsi isanda poole nagu hurmunud naised ehk armastusest sündinud lapsed.

NÄGEMINE ...

KINDEL...

HELI KUULMINE ...

TÕENÄOLINE ...

VAHENDATUD INFO ...

VÕIMALIK ...

MUU ...

MUU ...

Aitäh!

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Mari-Liis Mürsepp _____

(*autori nimi*)

(sünnikuupäev:

_____ 01.10.1991 _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Katselised meetodid modaaladverbide evidentsiaalsuse ja episteemilise modaalsuse uurimisel“ _____

_____

_____,

(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on _____ Renate Pajusalu _____,

(*juhendaja nimi*)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, 20.05.2015_____ (*kuupäev*)